

TAMPEREEN YLIOPISTO

Heli Eerola

YLEISRADION SAAMENKIELINEN OHJELMATARJONTA
VIESTINTÄPOLITIIKAN KOHTEENA

OHJELMATARJONTAAN VAIKUTTAVA TOIMIJAVERKOSTO
JA MEDIAN OHJAILUN KEINOT

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2014

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

EEROLA, HELI: Yleisradion saamenkielinen ohjelmatarjonta viestintäpolitiikan kohteena. Ohjelmatarjontaan vaikuttava toimijaverkosto ja median ohjailun keinot.

Pro gradu -tutkielma, 124 s., 1 liites.

Tiedotusoppi

Toukokuu 2014

Tarkastelen Yleisradion saamenkielisiä radio- ja televisio-ohjelmia viestintäpolitiikan kohteena. Keskityn tutkimaan saamenkieliseen ohjelmatarjontaan vaikuttavaa toimijaverkostoa ja sen käyttämiä median ohjailun keinoja. Tutkimukseni tarkoituksena on ollut selvittää Yleisradion saamenkielisen ohjelmatarjonnan nykytilanne, siihen vaikuttavat toimijat ja toimijoiden käyttämät median hallinnoinnin keinot, sillä Suomessa Yleisradio on ainoa saamenkielisiä radio- ja televisio-ohjelmia lähettävä media, ja toinen niistä medioista, jotka tarjoavat päivittäin uutis- ja ajankohtaisaiheita saameksi kirjoitettuna.

Tutkimusmenetelminä olen käyttänyt teemahaastatteluja ja laadullista verkostanalyysia. Teemahaastatteluilla selvitin Yleisradion saamenkielisen julkisen palvelun nykytilan ja realiteetit sekä Saamen radion toimituksen merkityksen omakieliselle ohjelmatarjonnalle. Teemahaastattelujen osana oli toimijoiden kartoitus verkostanalyysia varten.

Saamelaisille alkuperäiskansana ja kielivähemmistönä omakielinen media on tärkeä kielen ja kulttuurin välittäjä, sillä kaikki saamelaiskielet ovat uhanalaisia ja suurin osa saamelaisista asuu kotiseutualueensa, Saamenmaan, ulkopuolella. Viestintäpolitiikalla vaikutetaan saamenkieliseen ohjelmatarjontaan, mutta Yleisradion institutionaalinen asema, julkisen palvelun toteuttaminen ja kulttuuriin liittyvät tehtävät tekevät siitä median, jonka toimintaan vaikuttavat viestintäpolitiittisten toimijoiden lisäksi kulttuuripolitiikan toimijat. Nämä toimijat käyttävät median hallinnoinnissa keinoja, jotka vaihtelevat pakottavasta sääntelystä vapaaehtoiseen noudattamiseen. Yleisradio on sekä viestintäpolitiittinen toimija että toiminnan kohde. Vaikka julkinen valta asettaa ehdot Yleisradion toiminnalle, saamenkielisen ohjelmatarjonnan sisältöön, määrään ja lähetysaikoihin vaikuttaa eniten Yleisradio itse. Sen vuoksi esimerkiksi ympärivuotisen saamenkielisen lastenohjelman tuottamisen tai yhteispohjoismaisten saamenkielisten televisiouutisten valtakunnallisen lähetyksän vakiinnuttamisen ei pitäisi tuottaa Yleisradiolle ylitsepääsemättömiä ongelmia.

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUSASETELMA	6
2.1 Tutkimuskysymykset	7
2.2 Metodi: Teemahaastatteluista verkostanalyysiin	8
2.2.1 Teemahaastattelu ja verkostanalyysi tutkimusmenetelminä	9
2.2.2 Teemahaastattelu	10
2.2.3 Verkostanalyysi	12
2.3 Tutkimusprosessi	15
2.3.1 Tutkimuksen aikataulu	16
2.3.2 Aineistot ja niiden hankinta	16
2.3.3 Teemahaastattelun vaiheet ja haastatteluaineiston käsittely	19
2.3.4 Verkostanalyysin vaiheet	22
2.3.5 Verkostojen mallintaminen	25
2.4 Tutkimusprosessin ongelmat	25
3. SAAMELAISET JA MEDIA	28
3.1 Saamelaiset – alkuperäiskansa ja kielivähemmistö	29
3.1.1 Saamelaiset ja Saamenmaa	30
3.1.2 Saamelaisuuden määrittely ja saamelaiskielet	34
3.1.3 Saamelaisia ja kielivähemmistöjä koskeva lainsäädäntö	37
3.1.4 Saamelaiset ja julkinen palvelu	42
3.2 Viestintäpolitiikka ja kielivähemmistöt	46
3.2.1 Viestintäpolitiikan tehtävät ja toimijat	48
3.2.2 Kielivähemmistöt viestintäpolitiikassa	51
3.3 Kielivähemmistöt ja media	54
3.3.1 Kielivähemmistöt ja mediatekstit	55
3.3.2 Kielivähemmistöjen omakieliset mediatekstit	57
3.4 Yleisradio, julkinen palvelu ja saamelaiset	59
3.4.1 Yleisradiotoiminta ja julkisen palvelun periaatteet	60
3.4.2 Yleisradio ja kielivähemmistöt	61
3.4.3 Saamen radio	63
3.4.4 Saamelaistoimittajana Yleisradiossa	67
4. SAAMENKIELINEN OHJELMATARJONTA SUOMESSA	71
4.1 Saamenkielisten radio- ja TV-ohjelmien lähetysmäärät vuosina 2009 – 2010	71

4.2 Saamelaisten mediankäyttö Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa keväällä 2011 -tutkimus.....	74
4.2.1 Saamelaisten tyytyväisyys saamenkieliseen ohjelmatarjontaan	76
4.2.2 Saamelaisten tyytyväisyys radio-ohjelmien lähetysmääriin ja -aikoihin	76
4.3 Yleisradion saamenkielinen ohjelmatarjonta vuosina 2012 ja 2013	77
4.3.1 Saamenkieliset radio-ohjelmat Suomessa vuosina 2012 ja 2013	78
4.3.2 Saamenkieliset televisio-ohjelmat Suomessa vuosina 2012 ja 2013	80
5. SAAMENKIELISIIN OHJELMIIN VAIKUTTAVAT TOIMIJAT	81
5.1 Saamenkielisten ohjelmien toimijat ja vaikuttajat Yleisradiossa.....	82
5.2 Ohjelmien lähetysaikoihin vaikuttaneet toimijat	87
5.3 Ohjelmien lähetysmääriin vaikuttaneet toimijat	90
5.4 Ohjelmiin vaikuttavat Yleisradion ulkopuoliset toimijat ja median ohjailun keinot	92
5.5 Toimijoiden vaatimukset saamenkieliseen ohjelmatarjontaan	100
6. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ: SAAMENKIELINEN OHJELMATARJONTA – KOHTUULLISESTA IDEAALIIN	102
6.1 Täydestä palvelusta monipuoliseen ja kattavaan palveluun	103
6.2 Tavoitteena kohtuullinen vai ideaali ohjelmatarjonta?	106
7. LOPPUPOHDINTA.....	109
LÄHDELUETTELO.....	111
LIITE.....	125

1. JOHDANTO

Sain seitsemänvuotiaana tädiltäni lahjaksi neljän tuulen lakin, jonka laitoin kouluun vähät välittämättä siitä, että se oli poikien lakki. Lakkiani ihailtiin kovasti, ja opettaja luki meille uuden sadun aloittamastaan kirjasta, jossa oli saamelaisten satuja ja tarinoita.

Saamelaisia arvostavan tiedon saaminen ei ollut itsestäänselvyys 1970-luvulla saamelaisten suomalaistamisen jälkimainingeissa, mutta me saimme ikätovereideni kanssa paljon tosiasioihin perustuvaa tietoa saamelaisista opettajilta, kotiväeltä ja kyläläisiltä. Tieto perustui omakohtaiseen kokemukseen saamelaisista, sillä Kalajokivarressa oli sijoitettuna sodan aikana Lapin evakkoja, myös saamelaisia, muun muassa Utsjoelta ja Sallasta. Lapsuudenkodissanikin oli ollut evakossa sallalainen perhe. Lappilaisten ja Kalajokivarren asukkaiden yhteys säilyi sodan jälkeen, ja vieraisilla käytiin puolin ja toisin.

Kotipitäjässäni Alavieskassa perustettiin vuonna 1945 *Sámii Litto* -yhdistys, jolla oli suuri merkitys saamelaisradion syntymiseen. Sen keskeisiä jäseniä olivat Nilla Outakoski ja Johan Nuorgam, jotka aloittivat säännöllisen saamenkielisen ohjelmatoiminnan Oulusta vuonna 1947 Outakosken perheen tuella. Nilla Outakoski tunsu Yleisradion pääjohtajan Hella Wuolijoen, joka oli kiinnostunut saamenkielisistä ohjelmista, ja ensimmäisiä kokeiluluonteisia lähetyksiä kuultiin jo syksyllä 1946. Säännöllinen ohjelmatoiminta alkoi, kun Johan Nuorgam toimitti ensimmäiset saamenkieliset uutiset 6. lokakuuta 1947. (Lehtola 1997a, 9 – 10.)

Pro gradu -työni aiheen liittyminen saamelaisuuteen ja Saamen radioon ei siis ole sattumaa. Neljän tuulen lakkini on kulkenut mukana muuttokuormassa muiden rakkaiden tavaroiden kanssa ympäri Suomen Savukoskelta Helsinkiin. Se oli mukana myös tunnilla, josta tämän tutkimuksen idea lähti kehkeytymään. Aloitimme monikulttuurisen ensimmäisen luokkani kanssa vähemmistöihin tutustumisen katsomalla saamenkieliset televisiouutiset. Keskustelimme näkemästämme, ja oppilas kysyi: ”Eikö niillä ole muita ohjelmia?” Selitin, että saamelaisilla on myös oma radiokanava ja saamelaislapsilla on oma televisio-ohjelma, mutta oppilaat eivät olleet tyytyväisiä. Heidän mielestään televisio-ohjelmia pitää olla paljon, koska niistä lapset oppivat ”vaikka mitä juttuja”. Tunnin loputtua kirjoitin opettajan päiväkirjan laitaan kysymyksen, josta tämän pro gradu -työn tutkimuskysymysten pohdinta alkoi: ”Miksei ole muita TV-ohjelmia?”

Edellisenä vuonna olin havainnut television vastaananomattoman todistusvoiman vähemmistöihin tutustumisessa ja väärin tietojen oikaisussa. Oppilas oli kirjoittanut aineessaan: ”Ne ei halua edes

portaita lakaista.” Aineen luettuani kaivautin etuajassa oppikirjasta esiin ”vähemmistöt”-aiheen, mutta tieto ei vakuuttanut oppilasta. Lopulta muistin tallentamani televisio-ohjelman ja katsoimme siitä osan, jossa vähemmistöön ja enemmistöön kuuluvat ihmiset pesevät astioita ja keittiön pintoja. Vasta ohjelma muutti mielipiteen vähemmistöstä – ainakin hetkeksi: ”Onpa ne siistejä!”

Median merkitystä vähemmistöihin tutustumisessa ja oikean tiedon välittämisessä ei voi vähätellä. Unohtaa ei pidä myöskään omakielisen median merkitystä vähemmistöille itselleen. Omakielisen median tärkeys tuli esille yhteispohjoismaisessa *Saamelaisten mediankäyttö Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa keväällä 2011* -tutkimuksessa, jota olin puhelinhaastattelijana tekemässä TNS Gallupilla keväällä 2011. Tutkimusta teettivät Sveriges Radio, Sveriges Television, Norsk rikskringkasting ja Yleisradio alueidensa saamelaisille. Tutkimuksessa kysyttiin muun muassa saamelaisten median käytöstä ja tyytyväisyydestä saamenkieliseen radio- ja televisio-ohjelmatarjontaan.

Tutkimusten tuloksista nousivat selkeästi esiin Yleisradioon kohdistuvat odotukset. Lähes kaikki haastatellut pitivät erittäin tärkeänä tai melko tärkeänä, että ohjelmissa käsitellään saamelaisten asioita saamelaiset kohderyhmänä, mutta myös niin, että enemmistöön kuuluvat saavat ohjelmista käsityksen saamelaisten elämästä. Vielä tärkeämpänä pidettiin ainoastaan ohjelmien tekemistä omalla eikä vain yleisimmällä saamen kielellä sekä saamen kielen opetusta mediassa.

Pro gradu -työni lopulliseen aiheeseen vaikuttivat yhtä lailla kokemus median tärkeydestä vähemmistöille kuin median merkityksestä vähemmistöihin tutustumisessa. Lähden kuitenkin tarkastelemaan lähemmin vain saamelaisten ja median suhdetta. Keskittymiseni saamenkielisiin ohjelmiin lähtee käsityksestä, että ne ovat tärkeitä saamen kieleen ja kulttuuriin sekä saamelaisten asioihin liittyvän tiedon välittämiseksi. Kaikki saamenkielet ovat uhanalaisia ja saamelaiskulttuuri suurten haasteiden edessä perinteisten elinkeinojen muuttuessa ja saamelaisten muuttaessa kotiseutuaalueeltaan muualle (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 12).

Tiedon välittämisessä Yleisradion merkitys saamelaisille on suuri. Saamelaisten mediankäyttötutkimuksessa ilmeni, että saamelaiset pitivät tärkeimpänä tiedonlähteenä saamelaisasioissa Yleisradion Saamen radiota, joka kuuluu Pohjois-Suomessa, ja toiseksi tärkeimpänä Ylen saamenkielisiä televisiouutisia. Saamelaiset olivat tyytyväisiä saamenkieliseen radio-ohjelmistoon, mutta eivät televisio-ohjelmistoon. Tämän vuoksi lähden selvittämään, millaista on Yleisradion saamenkielinen ohjelmatarjonta.

Saman tutkimuksen mukaan saamelaiset olivat tyytymättömiä radio-ohjelmien lähetyksaikoihin, mutta vielä tyytymättömämpiä radio-ohjelmien lähetyksmääriin. Tyytyväisyydestä televisio-ohjelmien lähetyksaikoihin ja ohjelmien lähetyksmääriin ei mediankäyttötutkimuksessa kysytty, mutta saamelaiskäräjien ja muiden toimijoiden lausuntojen perusteella on selvästi käynyt ilmi, että niihin ollaan tyytymättömiä (Yleisradio 2011a, 36 – 37). Esimerkiksi eduskunnan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin (2012) vaati saamenkielisten televisiouutisten näyttämistä koko Suomessa iltaisin kiinteään katseluaikaan ja aikaisemmin kuin ennen. Vuonna 2012 - 2013 ne on lähetetty puolen yön aikoihin muun ohjelman päätyttyä, ja nykyään ne näkyvät useimmiten klo 21.30 ja 23 välillä. Millaisia radio- ja televisio-ohjelmien lähetyksmäärät ja lähetyksajat ovat, jos ne aiheuttavat tyytymättömyyttä?

Itsenäisyydestään huolimatta Saamen radio on alueradiona olennainen osa Yleisradion organisaatiota. Televisiossa saamenkielisiä ohjelmia on vähän, radiossa runsaasti. Miten tämä on mahdollista? Mikä vaikuttaa ohjelmien lähetyksmäärien eroihin? Olisi ollut helppoa kuitata erot Yleisradion resursseilla ja jättää asia siihen, kunnes tutustuin Löblichin ja Pfaff-Rüdigerin (2011, 630 – 647) Saksassa tekemään tutkimukseen television ikärajojen sääntelyyn liittyvistä tekijöistä. Tutkimuksen taustalla vaikuttivat teoriat viime vuosikymmenten aikana tapahtuneesta median muutoksesta ja median hallinnoinnin ja sääntelyn sekä siihen vaikuttavien tahojen muutoksesta. Löblich ja Pfaff-Rüdiger käyttivät ikärajojen sääntelyyn vaikuttavien tahojen eli toimijoiden jäljittämiseen kvalitatiivista verkostoaalyyssia. Verkostoaalyyssi perustuu tiedolle, että päätökset syntyvät yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden muodostamisissa verkostoissa, jotka koostuvat näiden toimijoiden välisistä suhteista. Viime kädessä toiminnan tulokset riippuvat ihmisten valinnoista. (Löblich & Pfaff-Rüdiger 2011, 630 – 641.) Luettuani artikkelin ymmärsin kysyä, ketkä vaikuttavat ylipäänsä saamenkielisten ohjelmien tarjontaan televisiossa ja ketkä radiossa, mutta myös, ketkä vaikuttavat resursseihin. Resursseista päättäminen, niiden jakaminen ja käyttäminen ovat ihmisten toiminnan tulosta. Radion ja television ohjelmatarjonnan erot ovat kiinni toimijoista, eli yksilöistä, ryhmistä ja organisaatioista. Eronteko ohjelmatarjontaan vaikuttaviin toimijoihin ja resursseista päättäjiin toimijoihin oli tärkeää tämän työn rajauksen vuoksi, ja keskityn niihin toimijoihin, jotka vaikuttavat Yleisradion saamenkieliseen ohjelmatarjontaan ja jätän vähälle huomiolle ne, jotka pelkästään päättävät resurssien jaosta.

Edellä viittasin siihen, että saamenkielisten radio- ja televisio-ohjelmien lähetyksmäärät ja lähetyksajat ovat aiheuttaneet tyytymättömyyttä, joten verkostoaalyyssin avulla haluan selvittää, ketkä niihin vaikuttavat. Saamen radio pystyy epäilemättä alueradiona vaikuttamaan omien ohjelmiansa

lähetysmäärään ja lähetyisaikoihin, mutta television puolella vaikuttamismahdollisuudet ovat pienemmät. Ketkä vaikuttavat radio- ja televisio-ohjelmien lähetysmääriin ja ketkä lähetyisaikoihin?

Halu toimijaverkoston selvittämiseen pohjautuu osin käytännön syihin, osin tutkimuksen teoreettisempaan viitekehykseen, johon kuuluvat teoriat median hallinnoinnin, toisin sanoen median hallinnan, ohjailun ja sääntelyn muutoksista sekä siihen vaikuttaneista syistä eurooppalaisesta ja maailmanlaajuisesta näkökulmasta katsottuna (McQuail 2007, 17 – 25). Käsitteenä *media governance* kattaa viestintä-, talous-, yhteiskunta- ja kulttuuripolitiikassa käytetyt hallintatavat ja -keinot, joilla mediaa ja mediatekstejä pyritään ohjailemaan aina yhteiskunnassa käydyn julkisen keskustelun muokkaamisesta teknisten laitteiden saatavuuteen. *Media governance* -käsite on laaja ja vaikeasti rajattavissa, ja suomeksi sillä on monia merkityksiä, kuten äsken kävi ilmi. Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt käyttämään käsitettä median ohjailu, koska ensinnäkin se kuvaa selvemmin kuin muut edellä mainitut käsitteet median kaksijakoista asemaa viestintäpolitiikassa sekä verkoston toimijana että toiminnan kohteena, ja toiseksi se kattaa merkitykseltään kaikki pakottamisen asteet, joita saamenkielisiin ohjelmiin vaikuttavat toimijat käyttävät – aina vapaaehtoisesta toiminnasta lakiin perustuvaan sääntelyyn. (Ks. McQuail 2007, 17 – 18.) Median ohjailuun palaan lähemmin viestintäpolitiikkaa käsittelevässä luvussa.

Olen halunnut tuoda näkyviin sen toimijaverkoston, joka vastaa saamenkielisestä ohjelmatarjonnasta ja siihen vaikuttavista seikoista. Toimijoista pystyy poimimaan esimerkiksi ne, joiden puoleen voi kääntyä, kun toivoo muutoksia saamenkieliseen ohjelmatarjontaan. Yhden tahon löytäminen ja siihen vaikuttaminen ei välttämättä riitä, sillä ohjelmatarjonnasta päättää ja siihen vaikuttaa monitahoinen verkosto, jonka kaikilla toimijoilla ei suinkaan ole yhtä paljon sananvaltaa esimerkiksi ohjelmien määrään tai lähetyisaikoihin, puhumattakaan niistä toimista, jotka sitovat Saamen radiota, Yleisradiota tai eduskuntaa valtakunnallisessa tai kansainvälisessä viestintäpolitiikassa.

Olen utelias tietämään, ovatko ohjelmien toimittajat osaltaan vaikuttamassa siihen, mitä ja minkä tyyppisiä saamenkielisiä ohjelmia ylipäänsä tehdään. He pääsevät tietysti vaikuttamaan ohjelmien sisältöihin, mutta toimittajien vaikuttaminen ohjelmien tyypeihinkin saattaa olla mahdollista, koska Saamen radio on pieni yksikkö ja henkilökohtainen vuorovaikutus päivittäistä yksikön jäsenten välillä. Ovatko ohjelmien tekemiseen osallistuvat henkilöt edes osittain samoja kuin ohjelmatyypeihin vaikuttavat henkilöt? Tämän kysymyksen selvittämiseen tarvitsin tiedon siitä, ketkä osallistuvat ohjelmien tekemiseen.

Yleisradiolla on suuri vastuu ohjelmajärjestelmän toteuttamisessa saamenkieliselle yleisölle. Suomessa se on ainoa saamenkielisiä radio- ja televisio-ohjelmia lähettävä media, ja toinen niistä medioista, jotka tarjoavat uutis- ja ajankohtaisaiheita saameksi kirjoitettuna. Se, miten nykytilanteeseen on päädytty, on monen eri tekijän summa ja historiallisen kehityksen tulos. Yleisradiota sitoo saamenkielisten ohjelmien tuottamiseen ensinnäkin sen julkisen palvelun tehtävä, johon kuuluu sekä monipuolisen ja kattavan ohjelmiston tuominen jokaisen ulottuville että ohjelmien lähettäminen kielivähemmistöille (Laki Yleisradio Oy:stä 1993, 7§). Toiseksi Yleisradiota sitoo Euroopan unionin radio- ja televisio-toimintaa koskevat päätökset, jotka edellyttävät yleisradiotoiminnalta yhteiskunnan demokraattisen, kielellisen ja kulttuurisen kehityksen tukemista (Mortensen 2010, 173). Niin laki Yleisradiosta kuin EU:n audiovisuaalinen politiikkakin perustuvat länsimaisen demokratian kulmakiveen, sananvapauteen. Kansainvälisellä ja kansallisella tasolla sananvapauden ja mielipiteen vapauden turvaaminen kuuluu viestintäpolitiikan keskeisimpiin tavoitteisiin. Viestintäpolitiikan toteuttamiseen, valvomiseen ja sääntelemiseen taas osallistuu julkinen valta eduskunnasta viestintävirastoon. (Nieminen & Nordenstreng 2012, 312 – 332.)

Julkisen vallan edustajilla on mahdollisuus monin tavoin vaikuttaa Yleisradion toimintaan ja kielivähemmistöjen palveluun aina lakien laatimisesta infrastruktuurin ylläpitoon ja Yleisradion hallintoneuvoston kokouksista tilintarkastuskertomuksen käsittelyyn. Virallisten teiden lisäksi on olemassa mahdollisuus vaikuttaa epävirallisesti medioiden kautta. Tähän julkiseen keskusteluun saa osallistua kuka tahansa. Mediat myös uutisoivat ja ottavat kantaa Yleisradion toimintaan ja osallistuvat siten julkiseen keskusteluun. Monella taholla on toiveita, odotuksia ja vaatimuksia Yleisradiolle, kuten virallisista asiakirjoista ja julkisesta keskustelusta voi päätellä. Jotkut vaatimukset ovat epärealistisia, toiset Yleisradio pystyy toteuttamaan. Olenkin kiinnostuneena seurannut, millaisia vaatimuksia eri tahot ovat Yleisradiolle esittäneet saamenkielisistä ohjelmista, ja miettinyt, millaista ohjelmajärjestelmää Yleisradiolta voi odottaa.

Yleisradion radio-ohjelmatarjontaa saamenkielisille vähentyi vuoteen 2012 mennessä yli sata tuntia (Harrie 2012, 126; Yleisradio 2013a, 16). Vielä vuonna 2010 ohjelmaa lähetettiin 1664 tuntia. Medioissa käydyn keskustelun ja eri organisaatioiden lausuntojen perusteella ohjelmatarjonnassa oli isoja puutteita, kuten esimerkiksi nuorten radio-ohjelman puuttuminen ja televisio-ohjelmien vähäisyys. Saamenkielinen yleisö oli kuitenkin alkuvuodesta 2011 toteutetun saamelaisen mediankäyttötutkimuksen mukaan tyytyväinen radion ohjelmatarjontaan, vaikkei televisio-ohjelmatarjontaa kehuja saanutkaan. Televisiossa saamenkielisiä lähetyksiä oli ollut uusintoineen

vuonna 2010 ainoastaan 122 tuntia, mikä merkitsi kahdeksan tunnin vähennystä edellisvuoteen verrattuna. (Harrie 2012, 82, 126)

2. TUTKIMUSASETELMA

Tässä työssä asetan saamenkielisen ohjelmatarjonnan vertailukohtaksi vuoden 2012 Yleisradion ohjelmiston. Siihen mennessä Yleisradio oli jo pystynyt halutessaan muuttamaan ohjelmatarjontansa saamelaisten mediankäyttötutkimuksen perusteella. Koska radion ohjelmamäärä oli vähentynyt, mutta television ohjelmamäärä puolestaan kohonnut takaisin vuoden 2009 tasolle, ohjelmatarjontaa voi pitää vain kohtuullisena. Määritän siis vuoden 2012 saamenkielisen ohjelmatarjonnan kohtuulliseksi, jolloin mikä tahansa parannus vie ohjelmatarjontaa parempaan suuntaan. Jos Yleisradio pystyi tarjoamaan vuonna 2012 tietynlaisen saamenkielisen ohjelmiston lähetysmäärineen ja -aikoineen, siltä voi jatkossakin odottaa vähintään samanlaista palvelua.

Mikä sitten olisi ideaalitilanne saamenkielisessä ohjelmatarjonnassa? Ideaalitulannetta voi peilata täyden palvelun periaatteeseen, joka vielä 2013 tammikuussa mainittiin Yle Sápmín suomenkielisillä verkkosivuilla Saamen radion tavoitteeksi. Täydellä palvelulla on Yleisradiossa tarkoitettu laajaa ohjelmien ja ohjelmatyyppien kirjoa, jossa jokainen kuuntelija ja katselija on löytänyt itselleen jotain kiinnostavaa seurattavaa (Wiio & Uronen 2012, 152 - 154). Vuoden 2006 kesäkuussa Yleisradio linjasi YLE 2010 -strategiaansa Saamen radion uudistuvasta kanavaprofiilista seuraavasti:

YLE Saamen Radio on merkittävin saamenkielinen media. Radio tarjoaa täyden palvelun periaatteella uutisten ja ajankohtaismakasiinien lisäksi viihdettä ja kulttuuria, ohjelmia lapsille ja nuorille sekä hartausohjelmia. Pohjoissaamen lisäksi se lähettää ohjelmia myös inarinsaameksi ja koltansaameksi. (Yle 2006a)

Yleisradio-laki puhuu monipuolisesta ja kattavasta palvelusta. Olen pohtinut, mikä ero on täydellä palvelulla ja monipuolisella ja kattavalla palvelulla, joka nykyisillä Yle Sápmín suomenkielisillä verkkosivuilla mainitaan. Tähän erontekoon palaan työni lopussa. Sitä ennen tyydyn toteamaan, että myönteiset muutokset saamenkielisessä ohjelmatarjonnassa ovat askeleita kohti parempaa palvelua eli askeleita kohtuullisesta ohjelmatarjonnasta ideaaliin tarjontaan. Ohjelma-ajan lisääminen,

televisioutusten ajan järkevöittäminen tai uusien saamenkielisten ohjelmien tuottaminen ovat tällaisia myönteisiä muutoksia.

2.1 Tutkimuskysymykset

Olen jakanut tutkimukseni viiteen osaan. Ensimmäiseksi kartoitan saamelaisten asemaa alkuperäiskansana ja kielivähemmistönä Suomessa, tähän liittyvää lainsäädäntöä sekä saamelaisten ja muiden kielivähemmistöjen saamia julkisia palveluja. Toisena tarkastelen viestintäpolitiikkaa, jonka avulla ohjataan viestintään liittyviä julkisia palveluita ja yleisradiotoimintaa. Kolmas tutkimukseni osa-alue on kielivähemmistöjen ja median suhde. Neljänneksi syvennyn Yleisradioon, joka toteuttaa julkista palvelua saamelaisille ennen kaikkea Saamen radiossa. Viidentenä alueena ovat tekemäni verkostanalyysit ja verkostojen toimijoiden käyttämät median ohjailun keinot.

Tutkimukseni olen rajannut koskemaan vain Yleisradion radio- ja televisio-ohjelmia. Tarkastelen Yleisradion saamenkielistä ohjelmatarjontaa vuonna 2012 lähetysmäärineen ja lähetysaikoineen ja selvitän, mitkä toimijat vaikuttavat siihen. Lyhyesti ilmaistuna etsin vastausta kysymykseen: *Millaista on Yleisradion saamenkielinen ohjelmatarjonta ja mitkä toimijat siihen vaikuttavat?*

Aiemmin viittasin mediaan kohdistuviin sääntelyyn, hallintaan ja ohjailun keinoihin. Yleisradioon suomalaisena mediana kohdistuvat samat viestintäpoliittiset toimenpiteet kuin muihinkin medioihin, mutta sen institutionaalinen asema, julkisen palvelun periaate ja kulttuuriin liittyvät tehtävät tekevät siitä median, jonka toimintaan vaikuttavat lisäksi myös muun muassa kulttuuri- ja talouspolitiikan toimijat. Kun tarkastellaan Yleisradiota ainoana saamenkielisiä radio- ja tv-ohjelmia tuottavana ja lähettävänä mediana Suomessa, sen saamenkieliseen ohjelmatoimintaan pyrkii vaikuttamaan vielä monilukuisempi toimijajoukko. Toimijoilla on käytössään monia kanavia tai keinoja. Karkeasti jakaen keinoista voi erottaa kolme eri tasoa: normatiivisen ja teknisen sääntelyn lainsäädännön keinoin, itsesääntelyn, joka perustuu ammattieettisiin sääntöihin, ja tapakulttuurin, johon vaikutetaan julkisen keskustelun avulla (Nieminen & Nordenstreng 2012, 314 - 320 [Nieminen & Pantti 2012]). Siksi kysyn tässä tutkimuksessa: *Mitä median ohjailun keinoja toimijat käyttävät pyrkiessään vaikuttamaan Yleisradion saamenkieliseen ohjelmatarjontaan?*

Olen aiemmin määritellyt vuoden 2012 saamenkielisen ohjelmatarjonnan kohtuulliseksi ohjelmatarjonnaksi, ja sen perusteella pohdin lopuksi: *Mikä on saamenkielisen ohjelmatarjonnan ideaalitalanne?*

Tämän pro gradu -työn aineistona olen käyttänyt julkisen vallan piiriin kuuluvien organisaatioiden ja medioiden välittämiä kirjallisia aineistoja, ja täydentänyt niitä sitten teemahaastatteluissa saamillani tiedoilla. Etenen tutkimuksessani niin, että ensin käyn läpi tutkimusprosessin sekä käyttämäni tutkimusmenetelmät, teemahaastattelun ja verkostanalyysin. Kolmannen luvun olen koonnut valottamaan saamelaiden ja median suhdetta. Lähdän liikkeelle saamelaisista, etenen viestintäpolitiikkaan ja Yleisradion toimintaan ja päädyn Yle Sápmiin. Liikun viestintäpolitiikan ja kulttuuripolitiikan toisiinsa limittyvällä alueella, mutta tutkimukseni painottuu viestintäpolitiikkaan, onhan tutkimukseni kohde Yleisradiossa ja saamenkieliset ohjelmat tutkimuksen keskiössä.

Neljännessä luvussa tarkastelen, mitä ohjelmaa Yleisradio on tarjonnut saamenkielisille, ja viidennessä luvussa kartoitan toimijat, jotka pääsevät vaikuttamaan ohjelmatarjontaan, ohjelmien lähetysmääriin ja lähetysaikoihin. Sen jälkeen käyn läpi, millaisia muutoksia toimijat haluavat Yleisradion saamenkieliseen ohjelmatarjontaan ja mitä keinoja he käyttävät. Kuudennessa luvussa pohdin, millainen on saamenkielisen ohjelmatarjonnan ideaalitalanne Suomessa, ja millaista ohjelmatarjontaa Yleisradiolta voi odottaa.

2. 2 Metodi: Teemahaastatteluista verkostanalyysiin

Johdannossa kerroin tämän tutkimuksen lähteneen liikkeelle omasta kiinnostuksesta saamenkielisiä ohjelmia ja niihin vaikuttavia tahoja kohtaan. Saamelaisilla on oma radiokanavansa, joka lähettää ohjelmaa viitenä päivänä viikossa, mutta televisio-ohjelmia on vain kolme. Lähemmässä saamenkielisen ohjelmatarjonnan tarkastelussa huomaa sen olevan uutis- ja ajankohtaisohjelmapainotteinen. Vuonna 2011 tehdyn saamelaiden mediankäyttötutkimuksen perusteella saamelaiset eivät olleet tyytyväisiä radion lähetysaikoihin tai lähetysten määriin, eivätkä lehtien uutisoinnin perusteella myöskään televisio-ohjelmien aikoihin tai määriin. Radion ja television ohjelmatarjontaan sekä ohjelmien lähetysaikoihin ja lähetysmääriin vaikuttavat ilman muuta Yleisradion sisäiset toimijat, mutta uutisoinnin perusteella myös muilla tahoilla oli vaatimuksensa Yleisradiolle. Keitä nämä vaikuttajat ovat?

Johdannossa toin esille Yleisradion aseman julkisen palvelun tuottajana kielivähemmistöille. Julkiseen keskusteluun saamenkielisistä ohjelmista ja Yleisradion toiminnasta ovat osallistuneet niin toimittajat, viranomaiset, tutkijat ja asiantuntijat kuin saamelaiset ja Yleisradio itse. Medioissa käydyn vuoropuhelun lisäksi Yleisradion toiminnasta keskustellaan myös muualla yhteiskunnassa. Sivuutan nyt yksityisyyden piiriin kuuluvat keskustelut ja keskityn julkisen vallan käymään keskusteluun. Tällä keskustelulla tarkoitan viranomaisorganisaatioiden ja muiden instituutioiden

välistä vuoropuhelua, jota käydään pöytäkirjoin, lausunnoin, tiedottein, tiedonannoin ja raportein. Tällainen keskustelu jää tavallisesti kansalaisilta piiloon, ei siksi, ettei tieto olisi julkista, vaan siksi, että sen esiin kaivamiseen tarvitaan viitseliäisyyttä ja aikaa. Tämän tutkimuksen aineiston olen kerännyt julkisen vallan piiriin kuuluvien organisaatioiden ja medioiden välittämistä kirjallisista aineistoista, jotka ovat olleet painetussa tai sähköisessä muodossa, ja täydentänyt tietoja teemahaastatteluista saamallani aineistolla.

Seuraavaksi selvitän, miten tutkimusprosessini saamenkielisestä ohjelmatarjonnasta ja siihen vaikuttaneista toimijoista kulki. Valotan kuitenkin ensin tutkimuksessa käyttämiäni tutkimusmenetelmiä ja etenen siitä oman tutkimusprosessini kulkuun ja ongelmiin.

2.2.1 Teemahaastattelu ja verkostanalyysi tutkimusmenetelminä

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 14) painottavat, että empiirinen tutkimus on vaiheittain etenevä kokonaisuus, joka tutkimuskysymyksen määrittelyn jälkeen etenee ongelman täsmennykseen aiheeseen perehtymisen myötä, sen jälkeen aineiston keruuseen ja analysointiin ja viimeiseksi johtopäätöksiin ja raportointiin. Kaikissa näissä vaiheissa voidaan palata askeleita taaksepäin ja punnita tehtyjä valintoja uudelleen, joten eri vaiheiden välillä vallitsee vuorovaikutus ja ne limittyvät toisiinsa.

Olen käyttänyt tutkimusmenetelminä teemahaastatteluja ja verkostanalyysia. Teemahaastattelu on laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmä, ja sen tuloksena saadun aineiston voi käsitellä monella eri tavalla. Laadullisena tutkimusmenetelmänä teemahaastattelun ominaispiirre on, ettei ole olemassa mitään yhtä oikeaa tapaa tehdä tutkimusta, vaan käytössä on laaja valikoima teorioita, metodeja ja tulkintamalleja. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ominaista on myös se, että tulkintaa tehdään koko tutkimusprosessin ajan. Toteuttamani verkostanalyysi on laadullista verkostanalyysia, joka perustuu moneen eri menetelmään, kuten kvantitatiivinen verkostanalyysikin (Mattila & Uusikylä, 1999, 8). Tässä tutkimuksessa käyttämäni verkostanalyysiaineiston olen koonnut eri organisaatioiden ja medioiden välittämistä kirjallisista dokumenteista ja teemahaastatteluaineistosta.

Kvantitatiiviseen tutkimukseen liittyvät validiteetin ja reliabiliteetin vaatimukset eivät sellaisenaan sovellu laadulliseen tutkimukseen, joka pohjautuu ihmisten antamaan, välittämään ja tulkitsemaan tietoon. Ihmisten antama tieto on sitoutunut aina siihen henkilöön, tilanteeseen, aikaan, paikkaan ja kulttuuriin, jossa se on annettu, ja tämä pitää muistaa aineiston tulkinnassa. (Hirsjärvi & Hurme

2000, 188 – 189.) Sen vuoksi laadulliseen tutkimuksen arviointiin on kehitetty käsitteitä, jotka soveltuvat sen luonteeseen. Tutkimusta voidaan arvioida uskottavuuden, varmuuden, siirrettävyyden ja vahvistavuuden kautta. Uskottavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen aineiston ja prosessien täytyy vastata tutkimukselle asetettua tavoitetta ja tutkimusaineiston analyysissa tehtyjen luokittelujen tulee kuvata aineistoa. Tutkijan ennako-oletusten huomioonottaminen tutkimuksen aikana ja sen jälkeen auttaa tutkimuksen varmuuden lisäämisessä. Tutkimustulosten pitää olla siirrettävissä toisiin ympäristöihin tai ryhmiin ja niistä tehtyjen tulkintojen täytyy saada vahvistusta toisista vastaavia ilmiöitä tarkastelleista tutkimuksista. (Eskola & Suoranta 1998, 211 – 212.)

2.2.2 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu on puoliksi strukturoitu haastattelumuoto, joka sijoittuu strukturoidun ja avoimen haastattelun välille. Sille ominainen piirre on haastattelijan etukäteen miettimät aihepiirit, teemat, joihin hän haluaa haastattelussa keskittyä ja joista hän haluaa kerätä tietoa. Teemahaastattelu on keskustelua, jolla on etukäteen päätetty tarkoitus, ja sitä edeltää samanlainen tutkimusongelmien pohdinta kuin muussakin tutkimuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47 – 48.)

Teemahaastattelussa tärkeää on valita haastateltavat huolella, koska tutkittavien määrä on pieni, eikä haastatteluista saatuja tuloksia voida yleistää muihin perusjoukkoihin. Toisaalta teemahaastattelujen ideana on saada nimenomaan yksityiskohtaista ja kokemukseen perustuvaa tietoa tietystä aihealueesta, ja haastatteluja voidaan tehdä vaikka vain kolmelle henkilölle. Teemahaastattelujen yhteydessä ei puhutakaan otannasta, vaan harkinnanvaraisesta näytteestä. Haastattelututkimuksissa on mietittävä, edustavatko haastateltavat todella sitä ryhmää, josta tietoa halutaan, ja selvitettävä tarkoin, miten haastateltavien valinta on tehty. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 58 – 60.) Tutkimusaineiston luotettavuutta voidaan lisätä käyttämällä haastateltavien valinnassa lumipallo-otantaa ja seuraamalla, nostavatko haastateltavat esille samoja asioita. Kun sama aihe alkaa toistua, mutta eri haastateltavien kanssa, puhutaan saturaatiosta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 60; Mattila & Uusikylä 1999, 24.)

Haastatteluaineisto säilytetään tavallisesti sanallisessa muodossaan. Teemahaastatteluaineiston analysointi ja tulkinta alkavat usein jo haastattelutilanteissa, koska haastattelijaa tekee niissä havaintoja ja huomioita, jotka hän luokittelee mielessään esimerkiksi toistuvuuden tai jakautumisen perusteella. Haastattelun aikana ja sen jälkeen tehdyt omat muistiinpanot helpottavat myöhemmin

haastattelun purkuvaihetta, varsinkin jos aineistosta ei tehdä tarkkaa litterointia, vaan ne koodataan teema-alueittain. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 136 – 142.)

Teemahaastattelun tulkinnassa, kuten muidenkin laadullisten tekstiin perustuvien aineistojen tulkinnassa, on kaksi etenemistietä. Toisessa etenemistiessä pysytään tiukasti aineistossa, jolloin tulkitaan ja analysoidaan vain aineistossa esiintyviä asioita, toisessa taas tutkija pitää aineistoa lähtökohtana omille teoreettisille tulkinnoille, jolloin aineisto on apuna teorian muodostamisessa. Ensimmäisessä tapauksessa kysymyksessä on induktiivinen päättely, jälkimmäisessä abduktiivinen päättely. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 136.)

Tyypilliseen haastatteluaineiston analyysiprosessiin kuuluu kuvailu, luokittelu ja yhdistely ennen kuin päädytään tulkintaan. Kuvailu on analyysin perusvaihe, jonka avulla ilmiö sijoitetaan kontekstiinsa, eli siihen aikaan, paikkaan ja kulttuuriin, johon se kuuluu. Näin pystytään ymmärtämään paremmin tietyn asian laaja sosiaalinen ja historiallinen merkitys. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143 – 152.)

Kuvailusta siirrytään luokitteluvaiheeseen, jossa aineisto jäsenellään tiettyjen periaatteiden mukaan, millä helpotetaan aineiston uudelleen järjestelyä myöhemmin. Joskus tällainen jäsentely on riittävää, mutta tavallisesti edetään yhdistelyvaiheeseen, jossa aiemmin jäseneltyjen luokkien välille etsitään säännönmukaisuuksia ja samankaltaisuuksia. Tulkintavaiheessa tekstiä voi tarkastella eri näkökulmista, kuten kirjoittajan tai vastaanottajan näkökulmasta. Samasta tekstistä saa siis monta tulkintaa, ja kaikki ne voivat olla yhtä oikeita. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 143 – 152.)

Ongelmallisin vaihe laadullisessa tutkimuksessa on tulkintojen tekeminen, koska tarkkoja ohjeita tai yhtä ja ainoaa oikeaa analyysitapaa ei ole olemassa. Haastateltavat esittävät omaa arkielämäänsä koskevaa tietoa ja tulkintoja, ja siitä tutkijan pitää päästä teoreettisempaan ajatteluun, jolla etsitään lainalaisuuksia yleisemmällä tasolla. Haastatteluaineistoa voi käsitellä pelkästään kuvailevalla tutkimusotteella tai siirtyä siitä tulkitsemaan aineistoa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 151 – 152.) Tällaisia tulkitsevia tutkimuksen tyyppejä ovat esimerkiksi diskurssianalyysi, elämäkertatutkimus ja fenomenografia (Hirsjärvi & Hurme 2000, 152 – 169).

Moni lähtee hankkimaan haastattelulla aineistoa sen vuoksi, että menetelmä vaikuttaa helpolta ja yksinkertaiselta. Teemahaastattelu on kuitenkin vaativimpia tiedonkeruumuotoja, ja vaatii hyvän etukäteisvalmistelun. Koska teemahaastattelu on vuorovaikutustilanne, kannattaa sananmukaisesti katsoa peiliin ennen kuin lähtee haastattelemaan ketään. Vuorovaikutustilanne muodostuu sekä

sanattomasta että sanallisesta viestinnästä, eikä hiljaisuutta tarvitse pelätä. Haastattelutilanteesta täytyy luoda rauhallinen, turvallinen ja asiallinen. Vaikka sekä kysymysten muotoilussa että esittämisessä saa olla teemahaastattelussa joustava, teemoissa kannattaa pysyä, ettei päädytä aiheisiin, jotka eivät liity mitenkään tutkimukseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 89 – 127.)

2.2.3 Verkostoanalyysi

Verkostoanalyysi on yhteiskuntatieteistä lähtöisin oleva tutkimusmenetelmä, joka tarkastelee ilmiöiden välisiä suhteita verkostonäkökulmasta. Se syntyi 1930-luvulla, kun psykologi Jacob Moreno alkoi analysoida sosiaalisten suhteiden ja ryhmädynamiikan vaikutusta yksilön toimintaan. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin verkostoanalyysia alettiin käyttää organisaatiotutkimuksessa. Sieltä sen käyttö levisi ensin politiikan tutkimukseen ja myöhemmin suuren suosion saavuttaneena muihin yhteiskuntatieteisiin. Verkostoanalyysia käytettiin mm. 1960-luvulla politiikan tutkimuksessa selvittämään valtasuhteita eri yhteisöissä, kuten kaupungeissa. Paikallisyhteisöjen valtasuhteiden erittelyyn se soveltuikin hyvin, ja kymmenen vuoden kuluttua verkostoanalyysi oli käytössä myös viestinnän tutkimuksessa, sosiologiassa ja sosiaalipsykologiassa. (Mattila & Uusikylä 1999, 7 – 9.)

Verkostoanalyysin menestymiseen on vaikuttanut se, että se on antanut mahdollisuuden selvittää laajoja yhteiskunnallisia kokonaisuuksia. Poliitiikan tutkimuksessa sitä alettiin yhä enemmän käyttää 1980-luvun lopulla kartoittamaan poliittiseen päätöksentekoon osallistuvia toimijaverkostoja kansallisella tasolla. Samalla pystyttiin analysoimaan päättäjien vaikutusvaltaa ja vaikuttamisen onnistumista. (Mattila & Uusikylä 1999, 8 – 9.)

Yhteiskuntatieteissä verkosto perustuu sosiaalisille suhteille. Verkosto muodostuu joukosta toimijoita ja niitä yhdistävistä suhteista. Verkostoa voi lähestyä metaforana, jolloin sillä helpotetaan mutkikkaiden sosiaalisten järjestelmien ymmärtämistä, tai sitä voi lähestyä sosiaalisten järjestelmien mallina, jolloin se perustuu empiirisiin tutkimusmenetelmiin. (Mattila & Uusikylä 1999, 8 – 11.)

Verkostoanalyysissa tarkastellaan joko egokeskeistä verkostoa tai kokonaisverkostoa. Ne poikkeavat toisistaan keskeisten toimijoiden määrän perusteella. Egokeskeisessä verkostoanalyysissa eritellään yhden toimijan ympärille muodostuvaa verkostoa. Tällöin tarkoituksena on selvittää tämän yhden toimijan suhteet muihin toimijoihin, mutta ei enää näiden muiden toimijoiden välisiä suhteita. Kokonaisverkostojen analyysissa tarkastellaan tietyn rajatun

toimijaryhmän keskinäisiä suhteita. Näin selvitetään kaikkien ryhmään kuuluvien toimijoiden suhteet muihin ryhmän toimijoihin, ja saadaan selville suorat ja epäsuorat yhteydet. Yksittäinen toimijaryhmä voi koostua henkilöistä, organisaatiosta tai vaikkapa valtiosta. (Mattila & Uusikylä 1999, 10 – 11.)

Vaikka verkostanalyysimenetelmässä huomio kohdistetaan ennen kaikkea toimijoiden välisiin yhteyksiin, siinä voidaan huomioida myös toimijoiden ominaisuuksia, kuten ikä tai poliittinen kanta. Näin esimerkiksi tiettyä poliittista kantaa edustava toimija voi työpaikallaan käyttää suhteita resursseina päästäkseen parempaan asemaan, mutta suhteet toisiin toimijoihin voivat myös rajoittaa hänen valintojaan. Pääsyn parempaan asemaan saattaa ratkaista toimijan keskeinen sijainti verkostossa. (Mattila & Uusikylä 1999, 11.)

Kun verkostanalyysia varten kerätään aineistoa, otetaan huomioon, onko toimijoiden välinen suhde suunnattu vai suuntaamaton. Suurin osa verkostosuhteista on suunnattuja. Suuntaamattomasta suhteesta esimerkki on sisarusuhde, jolloin suhde on molemminpuolinen, ja suunnatusta suhteesta puolestaan auttaminen. Verkostoaineiston keräämisessä otetaan huomioon myös suhteen intensiteetti. Jos esimerkiksi otetaan auttaminen, silloin lasketaan kuinka usein Maija, Minna ja Merja auttavat toisiaan. Verkostoaineistosta selvitetään polkuetäisyys, joka kertoo, kuinka monen askelen päässä toimijat ovat toisistaan. Jos kaksi toimijaa on suorassa yhteydessä toisiinsa, polkuetäisyys on silloin yksi. (Mattila & Uusikylä 1999, 12.)

Verkostanalyysissä siis pystytään etsimään ja paikantamaan esimerkiksi eri alojen epävirallisia ja virallisia toimijoita ja toimijaverkostoja sekä näiden välisiä yhteyksiä, tiedonkulkusuuntia ja yhteyksien vahvuutta. Verkostot voivat näin koostua julkisista toimijoista, kuten viranomaisista, ja yksityisistä toimijoista, kuten yritysten edustajista. Verkostanalyysissä voi tarkastella toimijoita eri tasoilla, mm. yksilötasolla, organisaatiotasolla ja ylikansallisella tasolla. (Mattila & Uusikylä 1999, 13.) Hyvä esimerkki organisaatiotason verkostosta on viestintäpolitiikkaan vaikuttavien toimijoiden verkosto, jossa julkisia toimijoita ovat mm. eduskunta, Yleisradio ja puhelinoperaattorit.

Yleisimmin verkoston yksilötoimijasta selvitetään hänen keskeisyytensä verkostossa, jolloin saadaan selville hänen sijaintinsa verkostossa. Hänet voi kuvata vastaanottajana tai lähettäjänä, jolloin lasketaan häneen yhteyttä ottavat toimijat tai hänen itsensä ottamat yhteydet muihin toimijoihin. Vastaanottajakeskeisyyttä tai lähettäjakeskeisyyttä voi käyttää tietysti myös silloin, kun

käsitellään toimijaryhmien, kuten organisaatioiden, keskinäisiä suhteita. (Mattila & Uusikylä 1999, 13.)

Tavallisesti verkostanalyysissä käsitellään myös verkoston tiheyttä. Tiheys lasketaan sen perusteella, kuinka monta todellista yhteyttä verkoston toimijoilla on keskenään ja verrataan sitä kaikkien mahdollisten yhteyksien määrään. Tiheässä verkostossa esimerkiksi tieto kulkee kaikille verkoston jäsenille tehokkaasti ja nopeasti, mikä tiivistää organisaation jäsenten välejä. Verkostoa voi tarkastella myös keskittyneisyyden suhteen, jolloin tarkkaillaan sitä, ovatko toimijoiden suhteet keskittyneet tietyn toimijan tai tiettyjen toimijoiden ympärille. Esimerkiksi organisaatiossa tiettyihin toimijoihin kietoutuneet suhteet kertovat, mitä kautta tieto kulkee. (Mattila & Uusikylä 1999, 13 – 14.)

Verkostomalleja on useita. Verkostanalyysin taustateoriasta riippuu, miten verkosto mallinnetaan. Verkosto voi siis olla yhden toimijan ympärille keskittyntä tai tietyn toimijaryhmän ympärille keskittyntä, mutta myös samanveroisten toimijoiden välille linkittyntä tai ketjuuntunutta. Verkoston toimijat voivat muodostaa pyramidin, jossa pyramidin huipulla oleva on hierarkian ylin toimija. Tyypillinen verkostomalli on esimerkiksi keskus – periferia -malli, jossa verkoston keskustassa toimiva taho antaa määräykset verkoston laidalla oleville toimijoille. (Löblich & Pfaff-Rüdiger 2011, 630 – 635.)

Verkostanalyysiin tarvittava aineisto kerätään samoilla tavoilla kuin muihinkin tutkimuksiin käytettävä aineisto, kuten kyselyin, haastatteluin ja päiväkirjoin, mutta myös arkistoaineistoja hyödynnetään. Tavallisesti aineistosta tehdään kvantitatiivista verkostanalyysia, jolloin käytetään nimenomaan verkostanalyysiin kehitettyjä laskentakaavoja tai tietokoneohjelmia. Kvalitatiiviseen verkostanalyysiin sen sijaan ei ole olemassa mitään omia, erityisiä käsittelymenetelmiä, ja tutkija käyttää muita laadullisen tutkimuksen metodeja. (Löblich & Pfaff-Rüdiger 2011, 635 – 637; Mattila & Uusikylä 1999, 14 – 20.)

Sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen verkostanalyysi ovat alttiita virheille. Mattilan ja Uusikylän (1999, 22 – 24) mukaan verkostanalyysien validiteetin ja reliabiliteetin ongelmia ei ole juuri pohdittu. Aineiston sisältämät virheet ja väärintulkinnat saattavat johtaa tilanteeseen, jossa ei mitattukaan sitä, mitä piti, tai siihen, että saadaankin eri mittauskerroilla eri tulokset. Validiteettia ja reliabiliteettia pystyy lisäämään jo sillä, että testaa ennen varsinaista tutkimusta menetelmän ja sillä kerätyn aineiston, ja pitää huolta siitä, että kysymykset ovat mahdollisimman yksiselitteisiä. (Mattila & Uusikylä 1999, 23 – 26.)

Validiteettiin liittyvä verkoston rakenteen ongelma. Ihmiset ajattelevat verkostoa pitkäaikaisena rakenteena, joka ei juuri muutu. Jos halutaan kuvata verkostoa jonain tietyssä ajankohtana, kyselyiden ja haastatteluiden käyttäminen tiedonhankintamenetelmänä antaa huonot lähtökohdat tutkimukselle, ja on parempi siirtyä esimerkiksi havainnointiin tai arkistomateriaaliin. (Mattila & Uusikylä 1999, 23 – 24.)

Reliabiliteettiin liittyvä uudelleentestaus aiheuttaa ongelmia verkostomateriaalissa, vaikka sitä usein käytetäänkin. Toisin kuin yksilön ominaisuudet, jotka ovat suhteellisen pysyviä, sosiaaliset suhteet muuttuvat. Samasta toimijajoukosta eri aikoina kerätty aineisto ja siitä tehty verkostanalyysi eivät useinkaan anna samanlaisia vastauksia. Verkostanalyysin luotettavuutta pystytään lisäämään muotoilemalla kysymyksiä uudelleen ja vertaamalla toimijoiden suhteiden molemminpuolisuutta. (Mattila & Uusikylä 1999, 23 – 26.)

Verkostanalyysin luotettavuutta pystytään lisäämään myös etukäteislistauksen avulla. Tällöin haastateltavat joutuvat tarkastelemaan suhdettaan suurempaan joukkoon ihmisiä, myös sellaisiin, joihin he ovat harvemmin yhteydessä. Jos he vielä joutuvat arvioimaan oman suhteen voimakkuutta kaikkiin listassa oleviin, se parantaa luotettavuutta entisestään. Haastateltavien valinnalla voidaan myös lisätä luotettavuutta. Lumipallo-otannassa tutkija valitsee ensimmäisen joukon toimijoita, joilta kysytään, keneen he ottavat yhteyttä tietyssä asiassa, ja nämä nimetyt henkilöt puolestaan nimeävät seuraavat. Kun uusia nimiä ei enää nouse esiin, saturaatiopiste on saavutettu. (Mattila & Uusikylä 1999, 23 – 24.)

2.3 Tutkimusprosessi

Tutkimuksessani hyödynnän teemahaastatteluja monella eri tavalla. Käytän niitä varmistamaan, syventämään ja taustoittamaan aiemmin lukemieni aineistojen tietoja ja niistä tekemiäni tulkintoja. Tämä koskee esimerkiksi Saamen radion historiaa, toimintaa, nykytilannetta ja tulevaisuutta. Samalla saan kokemukseen perustuvaa tietoa saamenkielisen ohjelmatarjonnan realiteeteista ja Yleisradion asemasta saamenkielisten ohjelmien tarjoajana. Teemahaastatteluissa Saamen radion henkilökunta pystyy valottamaan omaa rooliaan saamenkielisen ohjelman tekijänä, saamelaisen identiteetin vahvistajana sekä saamelaiskielten ja -kulttuurin esiintuojana ja välittäjänä.

Etukäteen aineistosta tekemiäni listausten ja teemahaastatteluista saamieni tietojen perusteella kokoan verkostot Yleisradion saamenkieliseen ohjelmatarjontaan vaikuttavista toimijoista ja selvitan toimijoiden vaikutuksen suuruuden. Verkostanalyysin avulla pystyn osoittamaan ne

viestintäpoliittiseen päätöksentekoon osallistuvat toimijat, jotka erilaisin keinoin ohjaavat saamenkielisiä ohjelmia tuottavaa ja välittävää mediaa.

2.3.1 Tutkimuksen aikataulu

Tutkimuksen teko on ollut pitkä prosessi. Tutkimuksen teon aloitin keräämällä ja lukemalla syksystä 2011 lähtien saamelaisuuteen, saamen kielen ja kulttuurin asemaan sekä saamenkielisiin ohjelmiin liittyviä uutisia, tutkimuksia, tieteellisiä artikkeleita ja virallisia asiakirjoja. Tutkimusmenetelmien kirjallisuuteen tutustuin keväällä ja kesällä 2012, ja olen päivittänyt omia tietojani silloin, kun uutta lähdekirjallisuutta on ilmestynyt suomeksi.

Helmikuussa 2012 ja 2013 kartoitin Saamen radion ohjelmia ja ohjelmatietoja kuukauden ajan ja tein kirjaukset toimijoista, ohjelmien tyypeistä, lähetysmääristä ja lähetysajoista. Vuosien 2009 – 2011 helmikuiset ohjelmatiedot sain Lapin Kansasta. Enää v. 2012 lehti ei julkaissut Saamen radion ohjelma-aikoja, joten vuosien 2012 – 2013 ohjelmatiedot hain Yleisradion verkkosivuilta.

Tutustuin keväällä 2012 lähemmin verkostanalyysiin, sillä olin aiemmin todennut sen sopivan tämänkaltaiseen vaikuttajatahojen näkyväksi tekemiseen. Koska olin kiinnostunut myös saamelaistoimittajien roolista ja heidän ajatuksistaan Yleisradion toiminnasta, päätin parhaaksi tavaksi aineiston hankintaan teemahaastattelun. Toukokuussa muotoilin teemahaastattelujen rungon ja hankin verkoston kartoitukseen tarvittavan materiaalin. Sovin myös haastatteluista.

Kesäkuussa 2012 tein kaksi testihaastattelua, joiden perusteella vaihdoin toimijoiden kartoittamisen haastattelun lopuksi ja vähensin teemoja. Kesällä kävin tekemässä sopimani haastattelut Inarissa ja Oulussa. Syksyllä 2012 litteroin jo tekemäni haastattelut ja tein osan verkostanalyyseistä. Viimeiset haastattelut olivat tammikuussa 2013, minkä jälkeen keskityin aineiston yhteenvetoon ja tulkintaan. Uuden aineistokierroksen aloitin Yleisradion vuosikertomuksesta 2011 – 2012.

2.3.2 Aineistot ja niiden hankinta

Olen käyttänyt tutkimuksessa kolmenlaisia aineistoja. Ensimmäinen aineisto koostuu ohjelmatiedoista, toinen uutisista ja virallisista asiakirjoista, ja kolmas teemahaastattelun tiedoista. Ohjelmatiedoista sain käsityksen saamenkielisestä ohjelmatarjonnasta, lähetysmääristä ja lähetysajoista ja pystyin seuraamaan muutoksia, mikäli niitä tuli. Ohjelmatiedoista selvisi myös etukäteen osa toimijoista. Uutisista ja virallisista asiakirjoista kartoitin Yleisradion ulkopuoliset toimijat ja heidän mielipiteensä Yleisradion saamenkielisen ohjelmiston kehittämisestä.

Teemahaastatteluissa selvitin tarkemmin toimijat ja heidän vaikutuksensa verkostanalyysia varten. Haastattelujen perusteella sain tietoa Saamen radion tavoitteista ja toiminnasta, saamelais toimittajien roolista Yleisradiossa ja yhteisössään, sekä mielipiteitä ohjelmatarjonnan onnistumisesta.

Osa tutkimusaineistosta koostuu erilaisista dokumenteista. Vanhimmat dokumentit ovat vuodelta 1994 ja tuoreimmat toukokuulta 2014. Ne ovat kirjallisia aineistoja, jotka sisältävät tietoa Yleisradion ohjelmistosta ja toiminnasta, toimintaan vaikuttaneista tekijöistä ja toiminnan ehdoista. Dokumentteja ovat niin ikään saamelaisuutta ja kielivähemmistöjä koskeva kirjallinen aineisto sekä Saamelaisen mediankäyttö -tutkimuksen tulokset. Dokumentit voin jakaa medioiden välittämiin uutisiin, tiedotteisiin ja reportaaseihin sekä virallisiin asiakirjoihin. Suurin osa dokumenteista on ollut saatavilla sähköisessä muodossa.

Dokumenttien keräyksen aloitin liikenne- ja viestintävaliokunnan kokouksen pöytäkirjasta, jossa käsiteltiin Yleisradion vuosikertomusta 2009 – 2010. Poimin sieltä toimijat, jotka liittyivät saamenkielisiin radio- ja televisio-ohjelmiin. Niiden perusteella etsin seuraavat dokumentit ja niistä seuraavat toimijat, jotka liittyivät saamenkielisiin ohjelmiin. Näin etenin polulla, kunnes dokumenteista ei enää löytynyt minulle uusia toimijoita. Sen jälkeen siirryin seuraavalle polulle, eli aloitin Yleisradion uutisesta, joka käsiteli KHO:n päätöstä saamelaiseksi hyväksymisestä, ja jatkoin eteenpäin. Syksyllä seurasin Yleisradio-lain valmistelua ja keväällä 2013 aloitin jälleen uuden polun Yleisradion vuosikertomuksen 2011 – 2012 parissa.

Polkujen varrella olen lukenut Yleisradion, Lapin Kansan ja Helsingin Sanomien uutisia ja reportaaseja, Yleisradion tiedotteita ja vuosikertomuksia, saamelaiskäräjien lausuntoja ja eri viranomaisten ja heihin verrattavien tahojen raportteja, tiedotteita, pöytäkirjoja, lausuntoja, mietintöjä ja esityksiä. Lisäksi olen tutustunut lainsäädäntöön, joka koskee viestintäpolitiikkaa, kielivähemmistöjä ja alkuperäiskansoja.

Dokumenttien perusteella olen kartoittanut suuren osan Yleisradion ulkopuolisista toimijoista, jotka vaikuttavat joko suoraan tai jonkin toisen tahon välityksellä saamenkielisiin ohjelmiin. Toimijoista suurin osa on viestintäpoliittisia päätöksentekijöitä, mutta joukossa on myös opetuksen ja kulttuurin piiriin kuuluvia toimijoita ja yksityisiä yrityksiä. Toimijoita etsiessäni olen myös samalla merkinnyt muistiin toimijoiden vaatimukset Yleisradiolle, jos niitä on ollut, ja ne ovat koskeneet nimenomaan saamenkielistä ohjelmalvelua. Dokumenttien lisäksi olen käyttänyt tutkimusaineistona teemahaastatteluja, joiden tekemisestä kerron tarkemmin kohdassa 2.3.3.

Rajaan tutkimusaineistoni koskemaan tammikuun 2009 – toukokuun 2014 välistä aikaa. Tähän aikarajaukseen on syynsä. Aloituspisteenä on vuosi 2009, koska siltä vuodelta ovat käytettävissä ensimmäiset Nordicomien tuottamat tilastot Yleisradion saamenkielisten ohjelmien lähetysmääristä. Harrien toimittamassa julkaisussa ”*Public Service Media in the Nordic Countries: Facts and Figures*” (2012, 126) on tiedot Ruotsin ja Norjan saamenkielisten ohjelmien tuntimääristä vuosilta 2000 – 2010, mutta Suomesta vain vuosilta 2009 – 2010, joten aloitan tuntimäärien vertailun vuodesta 2009.

Laskiessani keväällä 2012 edellisvuosien Lapin Kansan ja Yleisradion ohjelmatiedoista radion ja television saamenkielisten lähetysten tuntimääriä huomasin Yleisradion vuosikertomuksen 2009 – 2010 lukujen poikkeavan niin paljon omista laskuistani, että en yllättynyt, kun havaitsin Nordicomien (Harrie 2012, 82, 126) tilastoista omia laskujani tukevat luvut. Yleisradion yleisölle suunnatuissa vuosikertomuksissa saamenkieliset ohjelmat on yhdistetty muihin erityispalveluihin, eikä määriä voi sieltä poimia suoraan. Eduskunnalle antamassaan vuosikertomuksessa Yleisradio puolestaan ilmoittaa virheellisesti Saamen radion lähettävän saamenkielistä radio-ohjelmaa kanavallaan yli 2000 tuntia, mutta se ei pidä paikkaansa edes siinä tapauksessa, että mukaan olisi vahingossa laskettu myös televisio-ohjelmat. Vertailua varten laskin myös lähetystuntien määrät vuosille 2011 – 2012 Lapin Kansan ja Yleisradion ohjelmatiedoista ennen kuin Yleisradion uusin vuosikertomus ilmestyi. Vuonna 2013 ilmestyneessä vuosikertomuksessa luvut pitivät paikkansa, ja Yleisradio on eritellyt saamenkielisten radio- ja televisio-ohjelmien tuntimäärät vuosina 2011 ja 2012. Niihinkin tietoihin oli pujahtanut virhe, sillä yhteenlaskettu vuoden 2012 lähetystuntimäärä on 1574 eikä 1547. (Yleisradio 2011a, 9; Yleisradio 2013a, 16.)

Toinen syy aineiston aikarajaukseen on saamelaisten mediankäyttötutkimus. Se toteutettiin vuonna 2011 Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa, ja käytän sen tuloksia lähtökohtana omaan graduuni (Ruohomaa 2011). Mediatutkimuksessa saamelaiset pääsivät kertomaan mielipiteensä Yleisradion onnistumisesta ohjelmalveluissaan. Vuonna 2011 saamelaiset olivat jo huomanneet ohjelmatarjonnan muutokset. Katson, millaisia muutoksia lähetysmäärissä ja -ajoissa on tapahtunut, koska myöhemmin kartoitan verkoston, joka niihin vaikuttaa.

Dokumenttien hankinnassa törmäsin ongelmiin, joita en ollut osannut ajatellakaan. Suurin ongelma oli sellaisen aineiston saaminen Yleisradiosta, jonka tiesin olevan olemassa, mutta se oli luottamuksellista tai sitä ei löytynyt. Ongelmat koskivat esimerkiksi ohjelmakaavioita ja tilastoja uusinoista. Julkisen palvelun yhtiön tuottaman ohjelmatiedon pitää olla julkista, kuten minulle

Yleisradiostakin todettiin. Sain loppujen lopuksi kuitenkin ohjelmakaaviot käyttööni ja kevään 2013 ohjelmakaavio oli myös Yle Sápmin verkkosivuilla.

En osannut myöskään odottaa, että Yleisradion vuosikertomukseen liitetty saamelaiskäräjien lausunto oli poistettu saamelaiskäräjien verkkosivuilta. Olin lukenut lausunnon helmikuussa 2012 sivuilta, joilla muutkin käräjien antamat lausunnot ovat. Kun ihmettelin asiaa heinäkuussa, sain kuulla, että Yleisradio oli halunnut sen poistettavaksi. Mielestäni sananvapauden periaatteiden vuoksi lausunto olisi pitänyt jättää sivuille, vaikka lausunnossa arvosteltiinkin Yleisradion toimintaa.

Olen jo tuonut aiemmin julki, että tietoa saamenkielisten ohjelmien todellisesta lähetystuntimäärästä Suomessa on vain vuosilta 2009 – 2010, kun taas Norjasta ja Ruotsista tietoa on kymmenen vuoden ajalta. Yleisradion yleisölle suunnatussa vuosikertomuksessa 2009 ja 2010 saamenkieliset palvelut on liitetty osaksi erityisryhmien palveluita, joiden yhteistuntimäärä julkaistaan. Vaikka uusimmassa vuosikertomuksessa saamenkieliset ohjelmat ovatkin omana ryhmänään, muille kielivähemmistöille, kuten viittoma- tai romanikielisille, suunnattuja ohjelmia ei siis mitenkään eritellä ohjelmatyypeittäin tai tunneittain. Lisäksi näissä sähköisessä muodossa olevissa vuosikertomuksissa tuntimääriin lasketaan sekä radio- että televisio-ohjelmat. Ennen – painettujen vuosikertomusten aikaan – mainittiin myös uusintojen määrä. Siitä voitiin päätellä, kuinka paljon Yleisradio panosti kyseisiin ohjelmiin. Kielivähemmistöjen ohjelmien lähetysmäärien julkaiseminen eriteltyinä tuo avoimuutta yhtiön toimintaan ja antaa paremmat mahdollisuudet seurata, mihin verovaroja käytetään. Käytetäänkö niitä kielivähemmistöjen ja muiden erityisryhmien palveluun, kuten Yleisradio-laki velvoittaa?

Aineiston hankinnan ongelmiin voin lisätä sen, että matkustaminen Tampereelta Inariin ja takaisin vie vähimmillään aikaa 26 tuntia. Lisäksi perillä täytyy majoittautuakin. Kun matkan tekee monesti, se tuntuu opiskelijan kukkarossa. Paikan päällä tehty haastattelu oli kuitenkin parempi vaihtoehto kuin harkitsemani puhelinhaastattelu, sillä linjat katkeilivat lyhyessäkin puhelussa ja kuuluvuus oli huono. Sain myös paikan päällä käymällä arkistomateriaalia käyttööni.

2.3.3 Teemahaastattelun vaiheet ja haastatteluaineiston käsittely

Teemahaastattelu oli nelivaiheinen prosessi. Kerron nyt lyhyesti, mitä prosessissa tapahtui, ja palaan sitten tarkemmin joihinkin vaiheisiin. Ensin muotoilin oman kiinnostukseni ja dokumenttien perusteella teemat, minkä jälkeen kysyin kahdelta päälliköltä, keitä tiettyjen ohjelmien tekijöitä

voisin haastatella. Seuraavaksi sovin haastatteluajat ja -paikat ja kävin tekemässä haastattelut. Kolmanneksi purin tallentamani haastattelut, ja luokittelin ne teemoittain. Analysoin tulokset ja varmistin kirjoittaessani, ettei kenenkään anonymiteetti vaarannu. Palasin tutkimussuunnitelmaan ja -ongelmaan ja päätin, mitkä teemat otan mukaan tähän tutkimukseen, ja kuinka yleiselle tasolle niiden käsittelyssä jään. Lopuksi arvioin, olinko saanut vastauksista irti sen, mitä haastattelemani henkilöt olivat tarkoittaneet.

Tutkimusprosessi siis alkoi dokumenttien kartoituksella ja tutkimuskirjallisuuteen tutustumalla. Koska olin kiinnostunut saamelaisoimittajan työstä ja mielipiteistä, muotoilin teemat niiden perusteella. Arvioin etukäteen, millaisia ja kuinka tarkkoja luokitteluja käyttäisin haastattelujen purkamisessa. Tein testihaastattelut ja muotoilin niiden perusteella kysymyksiä ja niiden järjestystä uudelleen.

Olin valinnut haastateltavat niin, että jokaisen Saamen radion ohjelmasta mukana oli ainakin yksi henkilö, mutta myös niin, että jokaiselta eri organisaation tasolta oli mukana henkilö. Jo ohjelmatiedoista olin päätellyt, että toimituksen jäsenet osallistuivat monen ohjelman tekemiseen, ja päätelmäni osoittautui oikeaksi haastatteluissa. Tutkimusta varten haastattelin yhdeksää Saamen radion työntekijää. Haastattelut tein kesällä 2012 Oulussa ja Inarissa ja tammikuussa 2013 Inarissa. Haastattelin päälliköitä, tuottajia, toimittajia ja teknistä henkilökuntaa.

Saamen radion henkilökuntaan keskityin sen vuoksi, että minua kiinnosti, mitä henkilökunta itse ajattelee Saamen radion ohjelmatarjonnasta. He ovat myös parhaita henkilöitä kertomaan, millaista on olla kielivähemmistön edustajana Yleisradiossa töissä. Lisäksi heihin linkittyvät ne toimijat, jotka pääsevät vaikuttamaan saamenkielisiin ohjelmiin, unohtamatta tietenkään sitä, että he itse osallistuvat näiden ohjelmien tekemiseen. Saamelaisohjelmaa ei ole, jos toimittaja ei sitä tee.

Teemahaastattelujen teemoina olivat Yleisradion palvelu saamelaisille, saamenkielisen ohjelmapalvelun realiteetit, toimittajien roolit, pienen yhteisön huonot ja hyvät puolet toimitustyön kannalta sekä toimijat ja heidän vaikutuksensa eri verkostoissa. Muistakin asioista keskusteltiin, mutta ne eivät ole relevantteja tämän tutkimuksen kannalta. Sekä teemahaastatteluissa että niihin liittyneissä verkoston toimijoiden kartoituksessa saturaatiopiste tuli vastaan kolmannessa haastattelussa. Ennen haastatteluja oli noussut spontaanisti esiin saamelaiskäräjien lausunto Yleisradion toiminnasta, joten päätin kysyä asiasta myös haastatteluissa, vaikken ollut sitä alun perin teemalistaani sisällyttänytään. Muuten teemat pysyivät samoina, mutta kysymysjärjestys eli

haastattelujen mukaan niin kuin se luontevalta tuntui. Pyrin pitämään haastattelut keskustelunomaisena.

Inarissa haastattelupaikka oli Yleisradion Yle Sápmín toimitalossa ja Oulussa Yle Oulun tiloissa. Haastattelujen suurimmaksi haasteeksi osoittautui tekniikka. Olin aikonut tallentaa haastattelut suoraan mikrofonin kautta tietokoneelle, mutta kymmentä minuuttia ennen ensimmäistä haastattelua hiiri jämähti, enkä saanut sitä enää toimimaan matkan aikana. Olin etukäteen kaiken varalta varmistanut, että puhelimeni tallentaa litterointikelpoista ääntä, joten käytin sitä. Tein tietysti myös muistiinpanot.

Tutkimusprosessiin kuuluvien eettisten kysymysten miettimisen olin aloittanut jo ennen kuin pro gradu -työni tarkka aihe oli edes selvillä. Pohdimme survey-tutkimusten otokseen ja anonymiteettiin, tietojenkeräämiseen, tutkimustulosten luotettavuuteen ja yleistettävyyteen liittyviä ongelmia Satu Lassilan kanssa tehdessämme tiedotusalan työhönsijoittumistutkimusta (1993) ja palasin aiheeseen omaa tutkielmaani kirjoittaessani vuonna 1998. Haastattelujen suunnittelua helpotti suunnattomasti se, että olen tehnyt puhelinhaastatteluja useita vuosia TNS Gallupilla. Haastatteluissa on monia haasteita, sillä ne perustuvat henkilökohtaiseen kontaktiin. Kyselylomakkeista voi helposti jättää vastaamatta kohdat, jotka tuntuvat liian henkilökohtaiselta, tai jättää lomake palauttamatta, mutta haastatteluissa tutkija voi joutua kysymään tutkimuksen aiheeseen liittyviä hankaliakin kysymyksiä. Jo tutkimuksen suunnitteluun kuuluu varmistaa, että haastateltavat ovat suostuneet haastattelujen käyttöön tutkimustarkoituksessa ja haastattelutilanteessa kertoa, että tietoja käytetään luottamuksellisesti niin, että haastateltavat ja heidän antamansa materiaali eivät ole yksilöitävissä. (Kvale 1996, 111.)

Edellisen muistaen kertosin haastattelun alussa, mihin ja miten tietoja käytän, ja sen, että haastateltavan tietoja käytetään anonymisti. Lisäksi allekirjoitimme tutkimusluvut. Muistutin myös, että jos joku kysymys tuntuu liian henkilökohtaiselta, siihen ei tarvitse vastata.

Haastattelujen jälkeen kirjasin päällimmäiset mietteeni päiväkirjaan, mistä oli apua myöhemmin, kun purin haastatteluja ja muistiinpanojani. Haastattelujen purkuvaiheessa on mahdollista joko litteroida haastattelu tarkasti tai esille nousseiden tema-alueiden mukaan. Valitsin sanatarkan litteroinnin, koodasin ja järjestelin teemat ennalta miettimäni järjestyksen mukaisesti, loin luokille alaluokat ja pidin huolta siitä, etten erottanut lauseita kontekstistaan. Sanatarkassa litteroinnissa esiin nousee väistämättä henkilön tapa ja tyyli puhua, joten olen välttänyt valmiissa tekstissä suoria

lainauksia, josta henkilöt ovat yksilöitävissä, käyttänyt yleiskielisiä ilmaisuja sekä kirjakielen mukaista lauserakennetta. Joitakin lainauksia olen kuitenkin jättänyt tekstiä elävöittäväksi.

Analyysivaiheessa mietin, kuinka henkilökohtaisia asioita haastatteluista nostan esille ja kuinka kriittisesti niitä käsittelen. Saamen radio on pieni yksikkö ja toimii yhteisössä, jossa lähes kaikki tuntevat toisensa. Tutkimustulosten julkaisu saattaa aiheuttaa ennalta arvaamattomia vaikeuksia haastatelluille (Kvale 1996, 111). Siksi seurauksia harkitaan etukäteen. Kun jonkin asian julkituominen tai esitystapa mietitytti, punnitsin asian olennaisuutta tutkimukseni luotettavuuden kannalta, jonka jälkeen jätin asian pois, kiersin sen tai muutin esitystapaa. Tässä tutkimuksessa olen käsitellyt lupaukseni mukaisesti haastatteluja anonymisti ja selvittänyt tarkkaan, mitä tietoja saan Yleisradiosta ja Saamen radiosta julkaista.

Analyysivaiheen jälkeen palasin tutkimussuunnitelmaan ja tutkimusongelmaan. Harkitsin tutkimukseni hyötyä ja saamani tiedon laajuutta ja rajasin pois aiheet, jotka eivät varsinaisesti tutkimusongelmaan kuuluneet, vaikka mielenkiintoisia olivatkin. Sen jälkeen arvioin, saisivatko muutkin haastatteluista samat asiat esiin, sillä haastateltavan tarkoitus ja tutkijan tulkinta eivät välttämättä kohtaa toisiaan, ellei tietoja tarkastella siinä kontekstissa, missä ne on saatu. Palasin tutkimuspäiväkirjani ja haastattelujen nauhoitusten pariin ja kävin läpi alkuperäiset toimijaverkostot. Koska tutkijan on pystyttävä osoittamaan, että hänen antamansa tieto pitää paikkansa, olen säilyttänyt ja arkistoinut käyttämäni haastattelut ja alkuperäiset toimijaverkostot. (Kvale 1996, 111.) Julkistamani materiaali on luotu haastattelujen yhteenvedoista tai ollut julkisesti saatavissa muun muassa Yleisradion ja Saamen radion verkkosivuilla. Tämä koskee esimerkiksi verkostanalyysin toimijoita ja ohjelmakaaviota. Uutiset olen tulostanut itselleni. Tiedot ovat jäljitettävissä lähdeluettelon avulla.

2.3.4 Verkostanalyysin vaiheet

Verkostanalyysi oli kuusivaiheinen prosessi. Käyn tässä ensin lyhyesti läpi prosessin vaiheet, ja palaan niihin myöhemmin tarkemmin. Ensimmäisessä vaiheessa keräsin verkostanalyysia varten uutisista, dokumenteista ja ohjelmatiedoista toimijat ja tein listauksen temahaastatteluosuutta varten. Toiseen vaiheeseen kuului varsinainen temahaastattelu, jossa kysyin toimijoista ja heidän vaikutuksestaan ohjelmiin. Kolmannessa vaiheessa purin haastattelut ja luokittelin toimijat ohjelman, aseman, vaikuttamisen kohteen ja suuruuden perusteella.

Neljänneksi ja samalla vaikeimmaksi vaiheeksi osoittautui verkostojen mallinnus. Rakennevaihtoehtoja oli useita, mutta päädyin lopulta neljään eri malliin. Viidennessä vaiheessa pyysin haastateltavia arvioimaan tekemieni verkostojen paikkansa pitävyyttä ja kahta ulkopuolista kertomaan mielipiteensä mallien ymmärrettävyydestä. Viimeisessä, kuudennessa vaiheessa tarkastelin kriittisesti verkostoaanalyysivaihetta kokonaisuutena ja kirjasin ylös, mitä teen seuraavalla kerralla toisin.

Kuten äsken mainitsin, ensimmäisessä vaiheessa keräsin verkostoaanalyysia varten Ylen ohjelmatiedoista, uutisista ja muista dokumenteista toimijat ja laitoin samalla muistiin toimijoiden vaatimukset Yleisradiolle, mikäli niitä oli. Tein etukäteislistauksen toimijoista luokittelemalla heidät alustavasti Yleisradion sisällä ja ulkopuolella toimiviin tahoihin, mikä helpotti myöhempää verkostoaanalyysivaihetta.

Olen 2.3.2 -luvussa kertonut, että aloitin polkuni Yleisradion vuosikertomuksen käsittelystä liikenne- ja viestintävaliokunnan kokouksessa. Poimin pöytäkirjassa mainitut toimijat, jotka liittyivät saamenkielisiin radio- ja televisio-ohjelmiin, ja jatkoin vuosikertomukseen. Sen jälkeen kuljin polkua mm. opetusministeriön toimenpideohjelmaan. Jatkoin kulkua niin kauan, ettei enää uusia toimijoita noussut esille. Siirryin Yleisradion uutiseen KHO:n päätöksestä ja jatkoin toimijoiden poimimista. Kolmas polku oli lainsäädäntö, joka liittyi viestintäpolitiikkaan, saamelaisiin, julkiseen palveluun ja Yleisradioon.

Tutustuttuani paremmin tutkimuskirjallisuuteen päädyin laadulliseen verkostoaanlyysiin kvantitatiivisen verkostoaanalyysin asemesta jo senkin vuoksi, että ajattelin sen antavan yksityiskohtaisempaa tietoa verkostossa toimivien henkilöiden vuorovaikutuksen laadusta ja vaikutuksen voimakkuudesta. Olin aiemmin tehnyt opintojen ja työn vuoksi enemmän määrällistä tutkimusta. Olin myös utelias testaamaan toisenlaista tapaa tehdä verkostoaanalyysia, vaikka laadullisesta verkostoaanalyysista ei juuri löytynyt metodikirjallisuutta, mikä osoittautui ongelmaksi. Laadulliseen verkostoaanlyysiin ei ole mitään erityistä työkalupakkia, vaan tulokset saadaan kvalitatiivisilla tutkimusmenetelmillä.

Olin aiemmin katsonut parhaimmaksi tiedonhankintatavaksi teemahaastattelut, joiden yhdeksi teemaksi verkoston kartoitus sopi. Testihaastattelujen jälkeen vaihdoin verkostonkartoituksen teemahaastattelun viimeiseksi osaksi sen vuoksi, että haastateltavat olisivat silloin jo käsitelleet toimijoita muiden teemojen yhteydessä, ja ne löytyisivät silloin paremmin mielestä. Tein etukäteen

listauksen toimijoista, jotka saattaisivat tulla esille haastattelujen yhteydessä ja valmistauduin hankkimalla paperia ja kyniä.

Verkostoanalyysin ideana oli auttaa selvittämään, millaisissa verkostoissa ohjelmat syntyvät ja millaisissa verkostoissa ohjelmista, niiden lähetysmääristä ja lähetysajoista päätetään. Olin valinnut haastateltavat niin, että jokaisen Saamen radion ohjelmasta mukana oli ainakin yksi henkilö, mutta myös niin, että jokaiselta organisaation tasolta oli mukana henkilö, kuten aiemmin 2.2.3 -luvussa kerroin. Haastatteluissa varmistui, että toimituksen jäsenet osallistuivat monen ohjelman tekemiseen. Pienen toimituksen etu on, että vuorovaikutus on päivittäistä, mikä helpotti verkostoanalyysin tekoa.

Haastattelussa verkoston kartoitus eteni niin, että piirsin paperille kolme sisäkkäistä isoa ympyrää, joiden keskellä oli itse ohjelma (esimerkiksi *TV-Oddasat*). Ensimmäisessä vaiheessa kysyin, mitä ohjelmia haastateltavat olivat tekemässä tai lähettämässä. Sen jälkeen pyysin valitsemaan ne ohjelmat, joita he useimmin tekivät ja nimeämään sisimmän ympyrän sisälle heidän itsensä lisäksi muut henkilöt, jotka Saamen Radiosta osallistuivat ohjelman tekemiseen. Tämän jälkeen he lisäsivät ensimmäisen ympyrän ulkopuolelle ne tahot, jotka ovat toimituksen ulkopuolelta yhteydessä johonkuhun toimituksen jäseneseen ohjelman tekemisen vuoksi päivittäin tai lähes päivittäin.

Toisessa vaiheessa haastateltavat miettivät, ketkä vaikuttavat siihen, että ohjelmaa ylipäänsä tehdään. Pyysin heitä sijoittamaan vaikuttajat niin, että eniten vaikuttavat toimijat olivat sisimmässä ympyrässä ja vähiten vaikuttavat uloimmassa ympyrässä. Keskimmäiseen ympyrään piti laittaa ne toimijat, jotka vaikuttavat melko paljon ohjelmaan. Kun ohjelmista päättävät tahot oli merkitty, siirryin kysymään, ketkä radion ja television ohjelmatyypeistä päättävät ja sitten arvioimaan nimettyjen henkilöiden tai henkilöryhmän vaikuttamisen suuruuden samalla asteikolla kuin ohjelmatehtävässä. Sen jälkeen pyysin kertomaan tiedonkulun suunnan. Näin edettiin lähetysmääriin ja aikoihin saakka. Olin etukäteen päätenyt tähän esitystapaan siksi, että tarvittaessa halusin saada muutettua tulokset määrälliseen muotoon.

Haastatteluissa huomasin, että harvoja Yleisradion ulkopuolisia tahoja mainittiin vaikuttajiksi. Ennalta listaamistani ja päättelemistäni toimijoista parhaiten piti paikkansa se lista, johon olin kerännyt ohjelmatiedoista saadut toimittajat ja muut Saamen radion työntekijät.

2.3.5 Verkostojen mallintaminen

Käsittelyvaiheessa muodostin toimijoista ryhmiä. Ensin rakensin Saamen radion ohjelmien tekijöistä verkoston ja sen jälkeen vaikuttajista. Jokaisesta ohjelmasta, jotka myöhemmin esittelen, on ollut mukana ainakin kaksi haastateltavaa. Yhdistin eri haastateltavien antamat vastaukset kysymyksen perusteella aina yhteen lomakkeeseen, ja luokittelin toimijat suurempiin ryhmiin. Yleisradion sisäpuoliset toimijat ryhmittelin aseman mukaan ja ulkopuoliset luokittelin paikallisiin ja valtakunnallisiin. Paikallisiin toimijoihin laitoin myös alueelliset toimijat.

Hajontaa ei juuri ollut, eikä kolmannen haastattelun jälkeen televisioon tai radioon vaikuttaviin toimijoihin tullut uusia nimiä. Vaikuttamisen suuruus aiheutti enemmän ongelmia. Jos toimijan vaikutus oli eri vastauksissa eri tasolla, luokittelin sen yleisimmin mainitun tason perusteella. Yleisradion ulkopuolisten toimijoiden vaikutusvallasta en ole tehnyt mallinnusta, koska mainintojakin oli vain muutama. Olen kyllä tehnyt niistä verkostot, jotka perustuvat mainintoihin ja omiin listauksiini. Tehtyäni verkostomallit pyysin haastateltuja arvioimaan niiden paikkansapitävyyden ja lisäämään sinne puuttuvat toimijat. Sen jälkeen annoin verkostot vielä kahdelle ulkopuoliselle henkilölle tarkasteltavaksi. He totesivat verkostojen olevan melko ymmärrettäviä.

Olen tehnyt verkostanalyysia yhdistämällä laadullista ja määrällistä tutkimusta. Osan aineistosta olen kerännyt määrällisellä sisällönerittelyllä dokumenteista niin, että kaksi tai useamman kerran mainitut toimijat ovat olleet mukana etukäteislistauksessa ja viimeisessä vaiheessa Yleisradion ulkopuolisten toimijoiden verkostossa. Suurimman osan aineistosta olen kerännyt teemahaastatteluilla, joka on laadullinen tutkimusmenetelmä, mutta haastatelluille annetut vaihtoehdot vaikutuksen suuruuden arvioinnissa ovat kolmiportaisella asteikolla erittäin paljon, kohtalaisesti ja erittäin vähän. Tässä työssä tällainen tarkkuus riittääkään, mutta seuraavassa käytän neliportaista asteikkoa. Myös toimijoita sijoittaessani olen laskenut mainintojen määriä. Kysymysten ja vastausten perusteella saan laskettua polkuetäisyydet, keskeisyysasteen, verkoston keskittyneisyysasteen ja verkoston tiheyden. Sitä ei kuitenkaan ole mielekäästä tehdä, koska vastaajajoukko oli pieni ja sain kysymyksiini vastaukset ilman laskemistakin.

2.4 Tutkimusprosessin ongelmat

Sekä teemahaastattelujen käsittelyssä että verkostojen tekemisessä olen kuvaillut saamenkielisiin ohjelmiin vaikuttavia tekijöitä. En ole lähtenyt tekemään haastattelujen perusteella tulkintoja

saamelaisidentiteetin vaikutuksesta ohjelmiin tai toimittajien rooliin Yleisradiossa, koska tarkoitukseni oli tehdä kuvailevaa tutkimusta. Verkostoanalyysilläkin pystyy antamaan vain kuvauksen verkostosta, ei tietoa siitä, miksi verkosto on sellainen kuin on, ja mikä siihen on vaikuttanut. Latour (2005, 77) on huomauttanut, että verkostossa objektin laatu vaikuttaa toimijoihin, mutta sitä, miten se vaikuttaa, ei verkostossa pystytä todentamaan.

Teemahaastatteluaineiston käsittelyssä vasta huomasin, kuinka paljon litteroitavaa tekstiä olikaan kertynyt ja kuinka hankalaa litteroitua tekstiä oli luokitella. Olisin ehdottomasti tarvinnut tietokoneohjelmiston, johon olisi voinut koodata vaihe vaiheelta tekstit. Teemahaastatteluihin olisi riittänyt muutama haastateltava, koska kolmannen haastattelun jälkeen ei uutta enää ilmennyt, mutta mahdollisimman tarkkojen verkostojen vuoksi olin olettanut tarvitsevani enemmän haastatteluja.

Täyden palvelun määritelmää ja sitä seurannutta monipuolisen ja kattavan palvelun määritelmää tulkittiin niin eri tavoin, että kaivoin haastattelujen jälkeen uudestaan esiin Yleisradion tiedotteet ja Yleisradiota koskevat tutkimukset. Niiden perusteella aloin jäljittää, mitä täysi palvelu tarkoittaa, koska toimituksen jäsenet käsittivät sen eri tavoilla. Tällä kertaa käytin tekstianalyysia ja huomasin, että Yleisradio-laissa kohdan ”yhtäläisin ehdoin” voi ajatella tarkoittavan myös käytön helppoutta, minkä voi tulkita kuuluvaksi täyteen tai monipuoliseen ja kattavaan palveluun.

Verkostoanalyysillä on monia hyviä puolia, mutta myös rajoituksia. Ihmismieli käsittelee verkostoja pitkäaikaisten kokemusten perusteella, joten sillä pystytään selvittämään vain pitkäaikaiset verkostoon kuuluvat toimijat, ellei vastaajia erikseen pyydetä tarkastelemaan lyhyttä ajanjaksoa, kuten yhtä päivää, tai käytetä siihen soveltuvia tutkimusmenetelmiä, kuten havainnointia tai päiväkirjaa. Tässä tutkimuksessa hainkin pitkäaikaista verkostoa, joten toimijoiden vaihtumattomuus ei ollut ongelma. Jos sen sijaan olisin halunnut lähemmin tarkastella esimerkiksi verkoston keskittyneisyyttä, tutkimuksen kannalta hankalaa olisi se, että verkostoanalyysi ei ole samanlaisena toistettavissa, koska sosiaaliset suhteet muuttuvat. (Mattila & Uusikylä 1999, 23.) Siten tulokset eivät sellaisinaan ole siirrettävissä ja vertailtavissa muiden samalla menetelmällä tehtyjen tutkimusten kanssa. (Ks. Eskola & Suoranta 1998, 211 – 212.)

Verkostoanalyysin tuloksia on myös hankala vahvistaa, sillä Suomessa viestintäpolitiikassa vaikuttavista toimijoista tai Yleisradion ohjelmiin vaikuttavista toimijoista ei ole tehty vastaavanlaista tutkimusta (Ks. Eskola & Suoranta 1998, 211 – 212). Suomen ulkopuolelta lähimmät saatavillani olleet tutkimukset viestintäpolitiikan vaikuttajista ovat Saksasta (Löblich & Pfaff-Rüdiger 2011). Suomen viestintäpolitiikka kuitenkin eroaa sekä historiansa että

nykytilanteensa vuoksi Saksan viestintäpolitiikasta. Lähimmät vertailumaat ovat Pohjoismaat, mutta niidenkään viestintäpolitiikan kehitys ei ole edennyt median muutoksen myötä samaan suuntaan kuin Suomen, vaikka sekä Saksa että Pohjoismaat kuuluvat viestintäjärjestelmältään demokraattisen korporatismiin maihin, kuten Hellman (2010, 44 - 48) huomauttaa Hallinin ja Mancinin (2004) ryhmittelyyn viitaten. Suomi eroaa muista Pohjoismaista esimerkiksi nopean radiokanavien kaupallistumisen ja yksityistämisen sekä kakkoslehtien lehdistötuen lakkauttamisen vuoksi (Hellman 2010, 44 – 46; Ala-Fossi & Hujanen 2012, 122 – 125).

Verkostoanalyysin luotettavuutta lisää tarkastelun siirtäminen yksilötasolta organisaatiotasolle tai sitä korkeammaksi. Kun siirrytään tarkastelemaan verkostoa saamenkielisiin ohjelmiin vaikuttavista yksilötason toimijoista organisaatiotasolle ja verrataan näin saatua viestintäpoliittisten toimijoiden verkostoa muihin poliittisiin verkostoihin, huomataan, että institutionaaliset toimijat, kuten eduskunta tai ministeriöt, ovat keskeisessä asemassa päätöksenteossa (Ks. Mattila 1999, 112 – 113).

Verkostoanalyysiä voi tehdä myös arkistoaineistosta, minkä myös katsotaan lisäävän luotettavuutta, koska silloin analyysin voi varmistaa (Ks. Mattila & Uusikylä 1999, 18 – 19). Kun aineistoa kerätään asiakirjoista ja muista lähteistä, toimijoiden jäljittämisessä on mahdotonta löytää ja ottaa huomioon kaikkia asiakirjoja ja dokumentteja. Niiden välillä on tehtävä valintoja ja rajauksia, ja toisenlaisilla rajauksilla voi saada toisenlaisen verkostonkin.

Verkosto on aina tekijänsä näköinen, ja haastattelututkimuksissa myös haastateltavien näköinen. Eri tavalla ohjelmien tekijöitä painottamalla olisin saanut erilaiset verkostotkin. Verkostoanalyysissä peruslähtökohta on luottamus siihen, että ihmisten arvio pitää paikkansa. Tutkimuksen luotettavuutta pyrin lisäämään haastattelemalla vähintään kahta saman ohjelman tekijää ja tarkastuttamalla verkostot jälkikäteen, mutta myös sillä, että olen käyttänyt kahta eri menetelmää. Verkoston toimijoita jäljittäessäni olen käyttänyt etukäteislistausta kirjallisen aineiston perusteella ja sen jälkeen täydentänyt ja muuttanut teemahaastattelujen perusteella toimijoita. Lisäksi voin muuntaa verkoston toimijoiden suhteet halutessani numeeriseen muotoon.

Kvalitatiivisessa verkostoanalyysissä pulmista pienimpiä ei ole se, että ihmiset eivät ole tottuneet tuomaan tällä tavalla konkreettisesti näkyviksi verkostoja, joissa he vaikuttavat. Verkostomallin tekeminen saattaa tuntua leikkimiseltä asiallisuuden sijaan. Ohjeistaminen täytyy tehdä huolellisesti, ja siksi vuorovaikutus parantaa luotettavuutta. Silloin haastateltava voi kysyä tarkempia ohjeita, ja haastattelija puolestaan tarkkailla, ymmärrettiinkö kysymykset oikein.

Huomasin, että verkostanalyysi olisi ollut helpompaa tehdä erillään haastatteluista, koska yhteensä haastatteluun meni aikaa yli tunti. Olisin voinut nopeuttaa vastaamista antamalla etukäteen listan arvioitavista toimijoista. Näin olisin saanut myös Yleisradion ulkopuolisia toimijoita enemmän mukaan. Verkoston rakenteeseen on ollut muitakin vaihtoehtoja, mutta selkeyden vuoksi olen valinnut niistä neljä.

3. SAAMELAISET JA MEDIA

Kulttuuripoliittinen ja viestintäpoliittinen näkökulma limittyvät silloin, kun puhutaan kielivähemmistöistä, heidän kulttuurinsa säilyttämisestä, julkisen palvelun – myös median – merkityksestä kulttuurin ylläpitämisessä ja välittämisessä sekä Yleisradion erityisestä tehtävästä näiden kielivähemmistöjen ohjelmien tuottamisessa.

Demokratian perusarvoja on, että jokainen kansalainen on yhdenvertainen ja tasa-arvoinen muiden kanssa. Suomen perustuslain (6 – 22 §) mukaan jokaiselle kuuluu mm. sananvapaus, uskonnon ja omantunnon vapaus, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus sekä vapaus yksityiselämään. Kokemus tasavertaisesta kohtelusta antaa yksilölle vapauden kasvaa sen ryhmän ja kulttuurin jäseneksi, johon hän kuuluu tai haluaa kuulua. Yksilön, ryhmän ja muun yhteiskunnan välisessä vuoropuhelussa luodaan omat identiteetit, mutta myös ryhmien identiteetit. Ryhmään ja ryhmän jäseneen ulkopuolelta kohdistuva painostus ja epätasa-arvoinen kohtelu saavat jättäytymään ryhmästä. Ryhmän kutistuminen puolestaan uhkaa kulttuurin säilymistä, vaikka ryhmällä olisikin voimakas ryhmäidentiteetti. Kulttuurin elinvoimaisena säilymiseen vaikuttaa siis paitsi lähiympäristön, myös muun yhteiskunnan suhtautuminen ryhmään ja yksilöön. (Dufva 2002, 21 – 26; Matinheikki-Kokko 2002, 219 – 233.)

Yhteiskunnassa yhdistykset, järjestöt, yritykset, laitokset ja instituutiot ovat ratkaisevassa asemassa kulttuurin ylläpitämisessä, sillä ne pystyvät monien ihmisten liittoutumana ja asemansa turvin viemään asiaansa eteenpäin ja vaikuttamaan yhteiskunnassa käytyyn keskusteluun. Medioiden välityksellä käyty julkinen keskustelu vaikuttaa yhteiskunnalliseen ilmapiiriin ja tapakulttuurissa ilmeneviin normeihin, jotka muokkaavat ihmisten asenteita, jopa näiden tietämättä (Dufva ym. 2002, 239 – 240, Pietikäinen 2002b, 241 – 254). Julkiseen keskusteluun osallistutaan myös muualla kuin mediassa, sillä suurin osa esimerkiksi virastojen tai eduskunnan verkostoista tuottaa avoimuusperiaatteen mukaisesti julkista aineistoa päätösten pohjaksi. Tämän julkisen keskustelun

perusteella – yksinkertaistettuna – suunnitellaan, laaditaan ja toteutetaan toimenpiteet ja lait, jotka kulttuuriin vaikuttavat, oli kyseessä sitten valta- tai vähemmistökulttuuri.

Lait, asetukset, rangaistukset ja yhteiskunnassa vallitsevat normit muokkaavat ihmisten käsityksiä oikeasta ja väärästä sekä suotavasta ja epäsuotavasta toiminnasta (Nieminen & Nordenstreng 2012, 314 – 320). Parhaimmillaan poliittiset päätökset sekä julkilausutut tai julkilausumattomat normit ylläpitävät kieltä ja kulttuuria, pahimmillaan saattavat jopa tuhota ne (Dufva 2002, 26).

Kielivähemmistöille ei ole yhdentekevää, millaista palvelua ne Yleisradiolta saavat tai millä tavalla ne Yleisradion ohjelmissa näkyvät ja kuuluvat, sillä läsnäolo tai poissaolo valtamediassa vaikuttaa kielivähemmistön kulttuurin säilymiseen, sen saamaan arvostukseen, kielivähemmistöstä käytävän julkisen keskustelun luonteeseen ja kielivähemmistöön liittyvään poliittiseen päätöksentekoon. Yleisradiolla on merkittävämpi asema saamenkielisen kulttuurin turvaajana kuin muilla medioilla, sillä ainoana saamenkielisten ohjelmien tarjoajana se on sekä viestintäpoliittinen päätöksentekijä että viestintäpoliittisen päätöksenteon kohde.

Ennen kuin etenen selvittämään tarkemmin saamenkielistä ohjelmatarjontaa ja Yleisradion asemaa viestintäpoliittisessa toimijaverkostossa, valotan lähemmin saamelaisuutta ja saamelaisten oikeuksia, mutta myös muiden kielivähemmistöjen oikeuksia. Sen jälkeen käsitelen viestintäpolitiikkaa, ensin saamelaisten ja muiden kielivähemmistöjen julkisen palvelun turvaamisen kannalta, ja sitten median ja kielivähemmistöjen suhteiden tutkimisen kannalta. Lopuksi tarkastelen Yleisradiota julkisen palvelun toteuttajana ja erityispalvelujen tuottajana saamelaisille.

3.1 Saamelaiset – alkuperäiskansa ja kielivähemmistö

Saamelaiset ovat Euroopan unionin ainoa alkuperäiskansa. Heitä asuu Ruotsissa, Norjassa, Suomessa ja Venäjän pohjoisosissa, Kuolan niemimaalla. (Lehtola 1997b, 7 – 8.) Saamelaisten puhumia kieliä lasketaan olevan kymmenen ja kaikki jäljellä olevat ovat uhanalaisia (Saarikivi 2011, 78 – 85; UNESCO 2014). Muuttoliikkeen vuoksi suurin osa saamelaisista asuu muualla kuin omalla kotiseutualueellaan ja puhuu enemmistökieliä (Sámediggi 2014).

Saamelaiset ovat saaneet elantonsa metsästyksellä, kalastuksella, poronhoidolla, luonnonantimien keräilyllä ja käsitöillä, ja näiden elinkeinojen ympärille saamelainen kulttuuri on rakentunut (Seurujärvi-Kari 2011a, 49 - 50). Nykyään perinteiset saamelaiselinkeinot ovat vaarantuneet

ilmastonmuutoksen, ympäristön rakentamisen, metsähakkuiden ja liikalaiduntamisen vuoksi (Anaya 2011, 17 – 18; Heikkilä & Järvinen 2011, 69 - 74).

Saamelaiset ovat vähemmistönä kaikkialla Pohjolassa, myös kotiseutualueellaan Saamenmaassa. He ovat sekä etninen että kielellinen vähemmistö. (Pietikäinen 2000, 18.) Kotiseutualueellaan saamelaisilla on oikeus saada julkisia palveluja omilla kielillään. Julkisten palvelujen toteutumista seuraa saamelaisten itsehallintoelin saamelaiskäräjät, Sámediggi, joka hoitaa saamelaisten kieli- ja kulttuuri-itsehallintoon liittyviä tehtäviä. (Sámediggi 2014.) Suomi, Ruotsi ja Norja ovat monin kansainvälisin sopimuksin sitoutuneet ottamaan huomioon saamelaiset sekä alkuperäiskansana että vähemmistönä (Koivurova 2011, 394 – 408).

Tässä kerron tarkemmin niin saamelaisten asuttamasta alueesta, historiasta ja elinkeinoista kuin saamelaisuuden määrittelystä, kielestä ja kulttuurista. Sen jälkeen tarkastelen saamelaisten itsehallintoa sekä saamelaisuuden ja kielivähemmistöjen asemaa lainsäädännön perusteella. Lopuksi paneudun saamelaisten saamaan julkiseen palveluun.

3.1.1 Saamelaiset ja Saamenmaa

Yhdistyneiden kansakuntien määritelmän mukaan alkuperäiskansaksi voi kutsua kansaa, joka on asunut tietyllä alueella ennen valloittajien tai uudisasukkaiden tuloa. Lisäksi kansan on asuttava itsenäisen valtion alueella ja sen on myös itse mielletävä itsensä alkuperäiskansaksi. Saamelaiset täyttävät nämä kriteerit. (Seurujärvi-Kari 2011a, 11 – 13.) Vaikka he muodostavat eri kieli- ja kulttuuriryhmiä, heillä on yhteinen saamelainen identiteetti ja toisiinsa vahvat kulttuuriset ja kielelliset siteet (Anaya 2011, 4).

Eniten saamelaisia asuu Norjassa, eri arvioiden mukaan 40 000 – 60 000. Ruotsissa elää 15 000 – 25 000 saamelaista ja Suomessa noin 9900. Venäjällä saamelaisia on arviolta 2000. (Anaya 2011, 4.) Luvut eivät kerro saamenkielten puhujien määrää, joka on huomattavasti pienempi (Seurujärvi-Kari 2011a, 20 - 21). Saamelaiset ovat nykyään kaikissa asumissaan maissa kielellinen ja etninen vähemmistö (Pietikäinen 2000, 18). Omalla kotiseutualueellaankin he ovat vähemmistönä muualla paitsi Utsjoen kunnassa Suomessa ja Finnmarkin läänissä Norjassa (Anaya 2011, 4). Vielä 1900-luvun alussa saamelaisia oli noin puolet Suomen Lapin väestöstä (Lehtola 1997b, 8).

Saamelaisten esi-isien on arveltu asuttaneen Fennoskandian ja osan Venäjän itä- ja luoteisosista jo kauan ennen muiden kansojen tuloa, tässä tapauksessa ennen kuin norjalaisten, ruotsalaisten, suomalaisten ja venäläisten esi-isät asettuivat alueelle. Nykyinen saamelaisten kotiseutualue

Saamenmaa, Sápmi, sijoittuu ikivanhoille saamelaisten asuinalueille, jotka ylittävät pohjoisessa neljän valtakunnan rajat. (Seurujärvi-Kari 2011a, 14 – 15.)

Saamelaisten asuttaman alueen arvellaan olleen aiemmin laajempi. Siitä kertovat lukuisat muualla kuin Saamenmaassa tavattavat saamenkieliset paikannimet, jotka ovat kulkeneet perimätietona sukupolvelta toiselle. Paikannimien perusteella saamelaisia on elänyt niinkin kaukana kuin Laatokalla. (Saarikivi 2011, 106 – 117.)

Kielihistorian, arkeologian, genetiikan ja muiden todisteiden antamat viitteet saamelaisten historiasta eivät kannu kovin pitkälle saamelaisten alkuperän selvittämisessä. Ei ole pystytty selvittämään, mistä ja milloin saamelaiset ovat viimeisen jääkauden jälkeen Pohjolaan saapuneet. Tutkijat ovat yhtä mieltä siitä, että he asuneet alueella ennen kuin muut nykyisin alueella asuvat kansat asettuivat Fennoskandiaan. Erimielisiä tutkijat sen sijaan ovat siitä, hävisikö saamelaisasutus muualta kuin nykyalueilta siksi, että saamelaiset muuttivat uudisasukkaiden alta pois alueille, joissa oli vielä tilaa metsästykselle ja poronhoidolle, vai siksi, että saamelaiset sulautuivat uudisasukkaisiin ja vaihtoivat kieltä. (Pietikäinen 2000, 18.)

Vielä ensimmäisen vuosisadan lopulla saamelaisia ja suomalaisia ei erotettu toisistaan, vaan heitä kutsuttiin skandinaavisperäisellä nimellä finneiksi, mistä Finland-nimityskin juontuu. Kaikkein vanhimmat maininnat Fennoskandian myyttisistä asukkaista fenneistä teki Tacitus Germania-teoksessaan vuonna 98 jKr., mutta vasta Johannes Schefferuksen ajatellaan antaneen Lapponia-teoksessaan vuodelta 1673 tieteellisemmän kuvauksen saamelaisista, perustuihan se sentään saamelaisalueella toimineiden lähetyssaarnaajien haastatteluihin. (Pulkkinen 2000, 41 – 47.)

Saamelaisia on kutsuttu myös lappalaisiksi, mutta nykyään nimitystä ei käytetä. Syitä on monia, esimerkiksi se, että lappalainen-nimitys on aikoinaan viitannut kaikkiin lappilaisiin, myös suomalaisiin, jotka harjoittivat lappalaiselinkeinoja, kuten poronhoitoa, metsästyä ja kalastusta. Nykyisin nimityksellä on lisäksi negatiivinen sävy. Saamelaiset itse ovat aina kutsuneet itseään saamelaisiksi, ja kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä on alettu käyttää kansojen omakielisiä nimityksiä. (Pietikäinen 2002b, 252.)

Saamelaisten elinkeinoihin ei ole aina kuulunut suurporotalous, vaan se on alkanut nykymitassaan vasta 1500 – 1600-luvuilla, kun peurakanta väheni metsästyksen seurauksena olemattomiin Skandinaviassa ja isoja laidunalueita jäi vapaaksi. (Lehtola 1997b, 26.) Pienporonhoitoa tiedetään harjoitetun 800-luvulta lähtien, mutta jo ennen sitä peuroja oli käytetty vetojuhtina ja maidon

tuottamiseen (Magga 2000, 168). Koltansaamelaiset ja Kuolan saamelaiset omaksuivat suurporonhoidon nykyisen Komin tasavallan alueelta tulleilta komeilta ja nenetseiltä, jotka muuttivat Kuolan niemimaalle pororuton saastutettua Izmajoen tienoon porolaitumet (Ruotsala 2000, 265 - 268).

Kuten muutkin luontaistaloudessa eläneet kansat, saamelaiset ovat olleet metsästäjiä, kalastajia ja keräilijöitä. Saamelaiset omaksuivat poronhoidon, jolle oli hyvät mahdollisuudet pohjoisen laajoissa erämaissa. Vasta suurporonhoito muutti saamelaista elintapaa täyspaimentolaiseen suuntaan, sillä säästääkseen laitumia saamelaiset kuljettivat porojaan vuotuiskierron mukaan kesälaitumilta talvilaitumille, joskus jopa yli kaksisataa kilometriä (Lehtola 1997b, 26).

Suomessa saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Lapin paliskunnan alue Sodankylästä. Saamelaisten asuttama alue, Saamenmaa, alkaa Norjan keskiosasta, jatkuu Ruotsin keskiosan kautta Suomen pohjoisosiin ja päättyy lopulta Venäjälle Kuolan niemimaalle. (Seurujärvi-Kari 2011a, 14.) Valtakuntien rajat vedettiin 1700-luvun puolivälistä 1800-luvun puoliväliin, ja sitä ennen saamelaiset pystyivät estämättä liikkumaan porotokkiensa mukana laajalla alueella. Vielä vuonna 1751 Tanska-Norjan ja Ruotsin solmimassa Strömstadin rauhassa saamelaisille taattiin vapaa liikkuminen pohjoisrajan yli, mutta 1852 raja suljettiin jatkuvien rajakiistojen vuoksi. Siitä huolimatta saamelaiset kävivät kalassa Ruijassa vielä monia vuosia. Vuonna 1889 suljettiin Ruotsin ja Venäjän raja, joka kulki Torniojokea pitkin. Venäjän ja Suomen välinen rajalinja vedettiin vuonna 1944. (Lehtola 1997b, 36 – 37; Seurujärvi-Kari 2011a, 28.)

Venäjän raja, sijaitsi se missä tahansa, on vaikeuttanut kulkua enemmän kuin muut rajat. Toisen maailmansodan aiheuttamat rajamuutokset katkaisivat kulkureitit ja laidunalueet Kuolan niemimaalle. Koltansaamelaisten kylät jäivät Neuvostoliiton puolelle, ja suurin osa koltansaamelaisista joutui muuttamaan Suomeen. Heidät asutettiin Sevettijärvelle ja Nellimiin. (Lehtola 1997b, 66 – 67.) Rajalinjojen vahvistamisen jälkeen Venäjän saamelaisten yhteistyö muiden saamelaisten kanssa on ollut hankalampaa kuin muilla alueilla, mutta yhteistyötä on mahdollisuuksien mukaan tehty.

Saamelaisyhteisö järjestäytyi ennen siidan ympärille. Siida, lapinkylä, oli paikallisorganisaatio, joka vastasi maa- ja vesialueiden sekä luonnonvarojen oikeudenmukaisesta jakamisesta, ratkoi jäsentensä välisiä erimielisyyksiä ja piti huolta perintöoikeuksien toteutumisesta. (Hansen 2011, 184 – 185; Lehtola 1997b, 23.) Vaikka lapinkyläien merkitys väheni huomattavasti, kun alueen

nykyvaltiot kehittyivät ja loivat oikeuslaitoksensa, niitä edelleen kuullaan Norjassa, kun ratkaistaan mm. poronhoito-oikeuksia (Anaya 2011, 7). Suomessa koltansaamelaisten kyläkokouksella on nykyään merkitystä lausunnonantajina saamelaiskäräjille ja viranomaisille (Lehtola 1997b, 84).

Saamelaisten etninen ja kansallinen herääminen alkoi 1800-luvun lopussa. Kuudentena helmikuuta vuonna 1917 Norjan ja Ruotsin saamelaiset kokoontuivat ensimmäiseen yleiseen saamelaiskokoukseen Norjan Trondheimiin. Päivä on nykyään saamelaisten kansallispäivä. (Lehtola 1997b, 47 – 48.) Ensimmäinen kolmen valtion saamelaiset kokoava saamelaiskonferenssi järjestettiin vuonna 1953 Ruotsin Jokkmokissa (Sámediggi 2014).

Saamelaiset järjestäytyivät vuonna 1956 Pohjoismaiseksi saamelaisneuvostoksi, joka oli ensimmäinen yhteissaamelainen instituutio (Anaya 2011, 5), sekä edelläkävijä ja esimerkki muille alkuperäiskansoille järjestäytymisestä (Seurujärvi-Kari 2011a, 37). Kun Venäjän saamelaiset liittyivät mukaan 1992, nimi muutettiin pelkäksi saamelaisneuvostoksi. Norjan, Ruotsin ja Suomen valtioiden saamelaisiin kohdistama sulauttamispolitiikka jatkui kuitenkin vielä 1980-luvulle. (emt. 2011a, 28 – 29.) Silloin Altan patoamiskiistan seurauksena Norja joutui punnitsemaan uudestaan saamelaisten oikeuksia ja aloitti maa- ja vesialuelakien uudistamisen. (Lehtola 1997b, 70 – 77.) Suomessa ja Ruotsissa seurattiin perässä, mutta ei yhtä menestyksekkäästi saamelaisten kannalta katsottuna, mikä ilmenee muun muassa Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusneuvoston raportista vuodelta 2011, sillä päinvastoin kuin Norja, Suomi ja Norja eivät ole ratifioineet ILO:n sopimusta nro 169 (Anaya 2011, 8; Joon 2011, 418 – 438; Seurujärvi-Kari 2011a, 48).

Suomessa saamelaisten kotiseutualueella saamelaiskäräjät hoitaa saamelaisten kieleen ja kulttuuriin sekä alkuperäiskansan asemaan liittyviä asioita. Saamelaiskäräjät on itsehallintoelin, joka valitaan neljän vuoden välein vaaleilla. Se toimii oikeusministeriön hallinnonalalla, mutta ei sen alaisuudessa. Siihen kuuluu 21 varsinaista jäsentä ja neljä varajäsentä. Saamelaiskäräjien istunnot pidetään Inarissa, Sajoksessa. (Sámediggi 2014.) Joissakin saamelaisasioissa Suomi on ollut edelläkävijä, sillä saamelaiskäräjien edeltäjä, Suomen saamelaisvaltuuskunta vuosina 1972 – 1995, oli ensimmäinen vaaleilla valittu saamelaiselin Pohjoismaissa (Anaya 2011, 9).

Saamelaiskäräjät kuuluu saamelaiseen parlamentaariseen neuvostoon, jonka muut jäsenet ovat Norjan ja Ruotsin saamelaiskäräjät. Venäjän saamelaisilla on tässä neuvostossa pysyvä edustus, vaikka he eivät olekaan neuvoston jäseniä. (Sámediggi 2014.) Saamelainen parlamentaarinen neuvosto perustettiin vuonna 2000 jatkamaan yhteissaamelaisen saamelaisneuvoston työtä. Saamelaisneuvosto on edelleen olemassa ja tekee yhteistyötä rajoista riippumatta Norjan, Ruotsin ja

Suomen saamelaiskäräjien sekä saamelaisen parlamentaarisen neuvoston kanssa, mutta nykyään se on keskittynyt saamelaisten ihmisoikeuksien edistämiseen kansainvälisellä tasolla. (Anaya 2011, 5 – 6.)

3.1.2 Saamelaisuuden määrittely ja saamelaiskielet

Suomessa saamelaisuuden määrittely perustuu ennen kaikkea kieleen, mutta myös identiteettiin. Saamelaiskäräjät määrittää saamelaiseksi henkilön, jonka vanhemmista, isovanhemmista tai isovanhempien vanhemmista yksi on käyttänyt ensimmäisenä kielenään jotakin saamelaiskieltä, vaikka henkilö itse ei puhuisikaan saamea. Jos henkilön vanhemmista ainakin yksi olisi voitu merkitä tai on merkitty äänioikeutetuksi saamelaiskäräjien tai saamelaisvaltuuskunnan vaaleissa, hän on saamelainen. Saamelaiseksi voidaan katsoa myös sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty maa-, veronkanto- tai henkikirjassa tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi. Lisäksi henkilön pitää tuntea itsensä saamelaiseksi. Jos ehdot täyttyvät, henkilö on vaalikelpoinen ja hänellä on oikeus äänestää ja asettua ehdolle saamelaiskäräjävaaleissa. (Sámediggi 2014.)

Suomen saamelaiskäräjien tulkinta saamelaisuudesta on tiukempi kuin muissa Pohjoismaissa (Yle 2012b). Korkein hallinto-oikeus on kumonnut muutaman saamelaiskäräjien vaalilautakunnan tekemistä päätöksistä, jossa henkilöille ei ole annettu äänestysoikeutta saamelaiskäräjävaaleissa (Leisti 2011). YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea on moittinut tämän vuoksi korkeinta hallinto-oikeutta saamelaisten syrjinnästä, koska oikeus on näin ohittanut saamelaisten oikeuden määritellä itse ne henkilöt, jotka ovat saamelaisia ja pääsevät äänestämään vaaleissa. Komitean mielestä korkeimman hallinto-oikeuden päätökset kiihdyttävät saamelaisen kulttuurin sulautumista suomalaiseen, kun vaaliluetteloon päätyy ei-saamelaisia. (Tynkkynen 2012.)

Saamelaiskäräjät on halunnut pitää linjan tiukkana paitsi saamelaiskulttuurin suojelemisen vuoksi, myös siksi, että se pelkää ryntäystä saamelaiseksi, jos Suomi ratifioi kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimuksen nro 169 alkuperäiskansojen maa-oikeuksista. Väljentyneiden kriteerien vuoksi moni Lapissa asuva voisi osoittaa olevansa saamelainen. YK:n syrjintäkomitea on moittinut saamelaiskäräjiä siitä, että se ei ota tarpeeksi huomioon saamelaiskäräjälaissa mainittua henkilön itseidentiteettiä, vaan painottaa ryhmäidentiteettiä. (Leisti 2011.)

Koska saamelaisuuden määritelmä on erilainen Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa, YK on suositellut, että määritelmä yhtenäistettäisiin. Yhtenäistämistä tarvitaan esimerkiksi valmisteilla olevaan pohjoismaiseen saamelaisopimukseen. Pohjoismaiden saamelaisasioista vastaavat

ministerit ja saamelaiskäräjien puheenjohtajat luonnostelivat ehdotuksen uudesta määrittelystä jo vuodeksi 2005, mutta luonnos ei mennyt sellaisenaan läpi, ja nyt on aloitettu uusi sopimuskierrös. Pohjoismaisen saamelaisopimuksen uuden luonnoksen on määrä valmistua 2016. (Anaya 2011, 6 – 11.)

Saamelaisten lukumäärää on vaikea arvioida, sillä eri tilastoissa saamelaisuuden määrittely vaihtelee. Tämän vuoksi esimerkiksi väestörekisterin ja saamelaiskäräjien tilastot eroavat toisistaan. Monissa maissa väestökirjanpitoon merkitään etninen alkuperä, mutta Suomessa se on henkilötietolain 11 §:n mukaan kiellettyä (523/1999). Väestörekisteriin on voitu merkitä vuodesta 1992 henkilön äidinkieleksi myös saame (Laki saamen kielen käyttämisestä viranomaisessa 516/1991), ja vuodesta 2013 kielikoodiston laajennuksen jälkeen pohjoissaame, inarinsaame, koltansaame, luulajansaame, kildininsaame tai eteläsaame (Väestörekisterikeskus 2013). Tiedon kielestä voi tietysti myös vaihtaa myöhemmin rekisteriin, mutta harva niin tekee, vaikka se olisi tärkeää julkisten palvelujen järjestämisen ja siten myös kielen ja kulttuurin säilymisen kannalta. Nykyään väestörekisterissä on 1900 saamenkielistä (Tilastokeskus 2013).

Saamelaiskäräjät kerää neljän vuoden välein saamelaiskäräjävaalien yhteydessä tietoja Suomen saamelaisten määrästä. Saamelaiskäräjien arvion mukaan Suomessa asuu noin 9900 saamelaista, joista suomenkielisiä on noin 3380. Äänestysikäisistä saamelaisista pohjoissaamenkieltä ensimmäisenä kielenään puhuu 1510. Inarinsaamea äidinkielenään käyttää noin 250 saamelaista ja koltansaamea noin 330. (Sámediggi 2014.)

Saamelaiskielten puhujat eivät ymmärrä toistensa kieltä, elleivät he opettele sitä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 12). Saamelaiskieliä on erilaisten määrittelyjen mukaan kuudesta kymmeneen, mutta tavallisesti Pohjoismaissa on käytetty kielitieteellistä ryhmittelyä, jonka mukaan saamelaiskieliä on kymmenen. (Saarikivi 2011, 78 – 79.) UNESCO (2014) on käyttänyt samaa ryhmittelyä uhanalaisten kielten luettelossaan. Kielitieteessä saamelaiskielet jaetaan länsisaamelaisiin ja itäsaamelaisiin kieliin. Länsisaamelaiseen haaraan lasketaan pohjoissaame, luulajansaame, eteläsaame, piitimensaame ja uumajansaame. Itäsaamelaiset kielet ovat kildininsaame, inarinsaame, koltansaame, turjansaame ja jo sammunut akkalansaame. Metsäsaamelaisten puhuma keminsaame, josta on säilynyt hajanaisia muistiinpanoja, katosi 1800-luvun lopulla, ja sen arvellaan kuuluneen itäsaamelaiskieliin. (Saarikivi 2011, 78 – 80.) Saamelaiskielet ovat itämerensuomalaisten kielten lähimmät etäsukukielet. Itämerensuomalaisiin kieliin kuuluvat mm. suomen, viron, vatjan, vepsän ja karjalan kielet. (Kotus 2013.)

UNESCO:n (2014) luokittelun mukaan kaikki saamen kielet ovat uhanalaisia. Pohjoismaissa saamelaiden suurin ja eniten käytetty kieli on pohjoissaame, joka kuuluu luokittelussa kohtaan ”selvästi uhanalaiset kielet”. Suomen lisäksi pohjoissaamea käytetään myös Ruotsissa ja Norjassa, joissa sitä puhuu arviolta 18 000 henkilöä. Vakavasti uhanalaista koltansaamea käytetään Suomen lisäksi Venäjän pohjoisosissa Uralin länsipuolella, mutta Venäjällä koltansaamea ja turjansaamea eli terinsaamea puhuvat lasketaan vähäisyytensä vuoksi kiltinän- eli kildininsaamenkielisten joukkoon. Koltansaamen puhujia on Venäjällä ehkä parikymmentä. Muita vakavasti uhanalaisia saamelaiskieliä ovat Suomessa puhuttu inarinsaame, Ruotsissa ja Norjassa puhutut luulajan- ja eteläsaame sekä Venäjän saamelaiden puhuma kildininsaame. Luulajansaamen puhujia on noin 2000 ja eteläsaamen noin 500. Kildininsaamea käyttää noin 700 henkilöä. Lähes sammuneiksi kieliksi UNESCO luokittelee uumajan-, piitimen- ja turjansaamen. Uumajansaamalla ja turjansaamalla puhujia on kourallinen, piitimensaamalla ehkä 20. (UNESCO 2014.) Venäjän puolella puhutun akkalansaamen viimeinen puhuja kuoli 2003 (Seurujärvi-Kari 2011a, 20).

Kuudelle vielä olemassa oleville saamelaiskielille on luotu oma ortografiansa (Lehtola 1997b, 9; Seurujärvi-Kari 2011b). Turjansaamen ortografia perustuu kildininsaameen, ja niitä molempia kirjoitetaan kyrillisin kirjaimin. Koltansaamea kirjoitetaan sekä kyrillisin että latinalaisin kirjaimin. Kaikilla saamen kielillä on julkaistu kirjallisuutta.

Saamelaiskäräjillä on oma saamen kielineuvosto, joka seuraa saamelaiden kielellisten oikeuksien toteutumista ja valmistelee kielipoliittisia lausuntoja, mutta myös kehittää saamea ja antaa ohjeita kielenhuoltoon ja terminologiaan kuuluvissa asioissa. Päävastuun saamelaiskielten tutkimisesta, kehittämisestä ja huoltamisesta on kantanut Kotimaisten kielten tutkimuskeskus Kotus, jonka alaisuudessa toimii saamen kielen lautakunta. Uudelleenjärjestelyjen vuoksi osa Kotuksen tekemästä saamelaiskielten perustutkimuksesta on siirtynyt Oulun ja Helsingin yliopistoille saamelaiskäräjien päinvastaisesta toiveesta huolimatta. Kotuksella on kielenhuoltajat Inarissa ja Utsjoella, mutta vain pohjoissaamenkielen kielenhuoltaja toimii vakinaistettuna. Lisäksi Saamelaisen parlamentaarisen neuvoston yhteydessä toimii saamen kielilautakunta, joka vastaa mm. Pohjoismaiden ja Venäjän saamelaiden kieliyhteistyön organisoinnista. (Kotus 2013; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 42 – 44; Sámediggi 2014.)

Saamelaiskielten säilyminen ja saamelaiskulttuurin säilyminen ovat yhteydessä toisiinsa. Kulttuurin muutos vaikuttaa kieleen, joka muutenkin muuttuu valtakielten puristuksessa. Saamelaiskielten ja kulttuurin suurimmat uhat ovat luonnon ja yhteiskunnan muuttuminen. Saamelaiden perinteisten elinkeinojen harjoittaminen käy yhä vaikeammaksi ympäristön rakentamisen, ilmastonmuutoksen,

metsähakkuiden ja kaivostoiminnan takia (Anaya 2011, 17 – 18). Saamelaiselinkeinoihin, luontosuhteeseen ja kulttuuriin liittyvä tietämys kulkee kielessä sanastona, jolla on oma erityinen merkityksensä kulttuuria tuntevalle. Esimerkiksi poro ei ole vain poro, vaan sille on lukemattomia eri nimityksiä esimerkiksi iän, sarvien ja värin perusteella. (Lehtola 1997b, 12 – 13; Opetusministeriö- ja kulttuuriministeriö 2012, 12 – 13.)

Muuttoliikkeen vuoksi suurin osa saamelaisista asuu hajallaan kotiseutualueensa ulkopuolella, ja oman saamen kielen ja kulttuurin ylläpito jää oman aktiivisuuden varaan. Yhteiskunnallisen muutoksen ja muuttoliikkeen vuoksi saamelaiskulttuuriin ja -elinkeinoihin liittyvä tietämys ei enää siirry saamelaiselta toiselle elinkeinoihin liittyvissä käytänteissä tai vanhemmilta saadun opetuksen ja mallin mukaisesti, eivätkä joikujen ja suullisen kertomaperinteen välittämät tiedot ole monellekaan enää tarpeellisia (Ympäristöministeriö 2011, 12 – 13).

3.1.3 Saamelaisia ja kielivähemmistöjä koskeva lainsäädäntö

Otan tässä esille ne kansalliset ja kansainväliset lait ja sopimukset, jotka koskevat saamelaisia ja muita kielivähemmistöjä. Näiden lakien ja sopimusten perusteella linjataan kielivähemmistöjen oikeudet ja julkisen vallan velvoitteet vähemmistöille Suomessa. Julkisen vallan tehtävä on huolehtia, että oikeuksia kunnioitetaan, oli kyseessä sitten sairaala tai sanomalehti. Samoin sen kuuluu huolehtia, että julkiset palvelut toteutuvat kaikille, myös kielivähemmistöille. Näitä julkisia palveluja ovat vesihuolto, sosiaali- ja terveystyöpalvelut, liikenne- ja kuljetuspalvelut sekä viestintäpalvelut (Mortensen 2010, 171). Julkisiin palveluihin katsotaan kuuluvan Suomessa myös Yleisradio.

Lainsäädännössä saamelaiset on otettu huomioon sekä alkuperäiskansana että kielivähemmistönä. Perustuslain 17 §:ssä todetaan, että saamelaisilla on alkuperäiskansana oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kansainvälisen oikeuden mukaan saamelaisilla on alkuperäiskansana laajempi suoja kuin vähemmistönä. Tämä tarkoittaa sitä, että alkuperäiskansana saamelaiset eivät ole vain viranomaisten toimien kohteita, vaan he saavat olla mukana omaa kulttuuriaan ja kieltään koskevissa toimenpiteissä sekä itse aktiivisesti suunnitella ja toteuttaa niitä. Maininta alkuperäiskansasta tarkoittaa myös sitä, että saamelaisia koskevat kaikki kansainväliset alkuperäiskansoihin liittyvät ihmisoikeusasiakirjat. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 16 – 19.)

Suomen viralliset kielet ovat suomi, ruotsi ja saame (Tilastokeskus 2013). Perustuslaissa (17 §) suomi ja ruotsi mainitaan Suomen kansallisiksi kieliksi. Jokaisella on oikeus käyttää

tuomioistuimissa ja viranomaisten kanssa asioidessaan joko suomea tai ruotsia, mikä tarkoittaa sitä, että julkiset palvelut on järjestettävä tasavertaisesti suomeksi ja ruotsiksi koko maassa. Saamelaiden oikeudesta käyttää omaa kieltään viranomaisten kanssa asioidessaan säädetään saamen kielilain, mikä perustuslaissa mainitaan. Saamen kielilaki tuli voimaan 2004 (1086/2003). Sen perusteella saamelaisille tulee tarjota julkiset palvelut kotiseutualueellaan saameksi. Samansisältöinen kielilaki on säädetty myös Norjassa ja Ruotsissa (Seurujärvi-Kari 2011a, 45). Jo ennen tämän lain voimaantuloa saamelaisilla on ollut kotiseutualueellaan kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto vuodesta 1996. (Laki saamelaiskäräjistä 1995/974).

Suomen lainsäädäntö ei tunne käsitettä vähemmistökieli. Suomi on kuitenkin allekirjoittanut Euroopan unionin kieliperuskirjan, jonka asetuksissa mainitaan ruotsi vähemmän puhutuksi viralliseksi kieleksi ja saame alueelliseksi vähemmistökieleksi. (Moring 2012, 278.) Suomen perustuslaissa (17 §) mainitaan erikseen kielivähemmistöistä saamea, romanikieltä ja viittomakieltä käyttävät ja muita kielivähemmistöjä käsitellään yhtenä ryhmänä. Kaikilla on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan ja julkisella vallalla velvollisuus aktiivisesti omilla toimillaan tukea ryhmien kielen ja kulttuurin kehitystä. Perustuslain mukaan julkisen vallan täytyy myös valvoa, ettei ketään syrjitä etnisen alkuperän, uskonnon tai kielen perusteella (6 §) ja tukea ryhmien oman kielen, kulttuurin ja uskonnon opetusta, käyttöä ja tutkimusta (16 §).

Monilukuisimmat vähemmistöryhmät Suomessa ovat ruotsinkieliset ja venäjänkieliset. Tilastokeskuksen (2013) mukaan väestöstä oli ruotsinkielisiä noin 5,4 %, eli 290 977, ja vieraskielisiä noin 4,9 % eli 266 949. Äidinkielenään venäjää puhui 62 554 ja viroa 38 364. Somalinkielisiä on 14 769 ja englanninkielisiä lähes yhtä paljon, eli 14 666. Arabiaa äidinkielenään käytti 12 042 henkilöä. Saamenkielisiä oli noin 0,03 prosenttia väestöstä eli 1900, mikä oli 30 henkeä enemmän kuin edellisellä vuonna. Saamenmaan ulkopuolella suurimmat saamenkielisten ryhmät ovat Rovaniemellä, Oulussa ja Helsingissä. Julkisen vallan velvoitteet, kuten oman kielen opetuksen tai tulkkausavun järjestäminen, koskevat kaikkia kieliryhmiä, mutta käytännössä oikeudet toteutuvat siellä, missä väestöpohja on riittävä, kuten ruotsinkielisellä rannikkoseudulla, saamelaiden kotiseutualueella ja suurimmissa kaupungeissa.

Suomen väestörekisteriin voi merkitä äidinkielekseen vain yhden kielen, ja osa suomen kielen äidinkielekseen ilmoittavista on itse asiassa monikielisiä. Kokemukseni mukaan vähemmistökulttuuriin kuuluva perhe ajattelee lapselle olevan etua siitä, että hänen äidinkielekseen on merkitty suomi. Vähemmistökieliä ensimmäisenä kielenään puhuvia on siis enemmän kuin väestötietojärjestelmästä käy ilmi.

Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnosta säädetään Suomen perustuslaissa (121 §). Sen mukaan saamelaisilla on kotiseutualueellaan kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto. Tarkemmin kulttuuri-itsehallinnosta säädetään saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995). Siinä määritellään saamelaisten kotiseutualueen rajat ja saamelaiskäräjien tehtävät. Saamelaiskäräjien tehtäviin kuuluu mm. laatia vuosittain hallitukselle kertomus saamelaisia erityisesti koskevien asioiden kehittymisestä ja päättää saamelaisten yhteiseen käyttöön tarkoitettujen varojen jakamisesta. (Laki saamelaiskäräjistä 974/1995.)

Saamelaiskäräjät on myös se elin, jonka kanssa paikallisten, alueellisten ja kansallisten viranomaisten on neuvoteltava kaikista merkittävistä toimenpiteistä, jotka vaikuttavat saamelaisten asemaan alkuperäiskansana. Saamelaisten kanssa täytyy neuvotella, jos saamelaisten kotiseutualueelle esimerkiksi suunnitellaan kaivoksia tai muutoksia valtion maiden käyttöön tai saamelaiselinkeinoja koskeviin lakeihin, saamenkieliseen opetukseen tai sosiaali- ja terveystalouteen. (Laki saamelaiskäräjistä 9§, 974/1995; Laki saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:n muuttamisesta 626/2011.)

Saamelaisten kielen ja kulttuurin säilymiseksi ja syrjinnän estämiseksi Norja, Ruotsi ja Suomi ovat pyrkineet omalla lainsäädännöllään turvaamaan saamelaisten oikeudet. Maat ovat myös solmineet kansainvälisiä sopimuksia, jotka koskevat saamelaisväestöä. Suomessa ja Ruotsissa on lakeihin ja säädöksiin tehty korjauksia, joiden mukaan saamelaisia on ehdottomasti kuultava, kun heidän alueilleen suunnitellaan toimintaa, joka heikentää perinteisten elinkeinojen harjoittamista. (Joonas 2011, 418 – 438; Koivurova 2011, 393 – 411; Seurujärvi-Kari 2011a, 10 – 52.) YK:n ihmisoikeusneuvoston erityisraportoijan lausunnosta (Anaya 2011, 12) ja Suomen ulkoasiainministeriön EU:lle antamista raporteista kuitenkin ilmenee, että kuuleminen ei ole merkinnyt samaa kuin kuunteleminen, oli sitten kysymys maankäytöstä tai kulttuurin turvaamisesta, sillä tarvittavia muutoksia ei ole tehty. (Ulkoasiainministeriö 2010a, 8 – 13).

YK on moittinut Suomea esimerkiksi siitä, että niissä viranomaisten toimissa, jotka koskevat saamelaiskulttuurin turvaamista, ei ole tarpeeksi kuunneltu saamelaisia itseään eikä toimintaa toteutettu yhdessä heidän kanssaan. Moitteet koskevat esimerkiksi saamenkielisten opettajien koulutuksen ja saamelaiskielten opetuksen järjestämisen riittämättömyyttä. (YK:n ihmisoikeuskomitea 2013, 5)

Suomi on monin kansainvälisin sopimuksin sitoutunut edistämään vähemmistökielien käyttöä. Vuonna 1998 astui voimaan Euroopan neuvoston alueellisia ja vähemmistökieliä koskeva

eurooppalainen peruskirja, jonka Suomi on allekirjoittanut. Suomen laissa ei tunneta käsitettä vähemmistökieli, joten kieliperuskirjaan on liitetty asetus, jonka mukaan ruotsi määritellään vähemmän puhutuksi viralliseksi kieleksi Suomessa ja saame alueelliseksi kieleksi. (Moring 2012, 278.)

Kieliperuskirjassa Suomi sitoutuu vähemmistökielten opiskelun ja tutkimuksen tukemiseen ja vähemmistökielten maantieteellisen alueen kunnioittamiseen. Niillä alueilla, joilla vähemmistökieliä puhutaan, täytyy saada palvelua tietysti suomeksikin. Suomi myös sitoutuu tekemään vähemmistökieliä koskevaa yhteistyötä yli valtioiden rajojen. Kuten muihinkin kansainvälisiin sopimuksiin, myös Euroopan unionin peruskirjoihin Suomen on mahdollista valita itse ne velvoitteet, joihin sitoutuu. Suomi on sisällyttänyt kieliperuskirjaan ruotsin, saamen, venäjän, romanin, jiddishin, tataarin, karjalan ja viittomakielen. Olen yllä luetellut jo osan Suomea sitovista velvoitteista, mutta saamen osalta Suomi on lisäksi sitoutunut edistämään saamen käyttöä julkisessa hallinnossa, kulttuurielämässä, talous- ja yhteiskuntaelämässä sekä joukkotiedotuksessa. (Ulkoasiainministeriö 2010b, 1 – 36.)

Muut Suomea sitovat kansainväliset julistukset ja sopimukset ovat samansisältöisiä kuin edellä mainitsemani kansalliset ja kansainväliset sopimukset. Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus velvoittaa Suomea muuttamaan vähemmistöjen olosuhteita niin, että heillä on mahdollisuus säilyttää identiteettinsä ja perinnäistapansa uskonnon, kielen ja kulttuurin lisäksi. Tähän liittyy oikeus käyttää vähemmistökielisiä nimiä ja asettaa omakielisiä nimikilpiä ja opasteita. (Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus 2/1998.)

Kotiseutualueensa ulkopuolella asuville saamelaislapsille tärkeä on YK:n lapsen oikeuksien komitean vuonna 2009 antaman yleiskommentin periaatteet 45 – 62 (CRC 2009, 10 – 14). Siinä kehoitetaan valtiota varmistamaan, että perinteisten yhteisöjensä ulkopuolella asuvat lapset saavat opetusta, joka arvostaa heidän kulttuuriaan, kieltään ja perinteitään. Jos opetus ei muuten onnistu, valtion tulee tukea etäopetusohjelmia. Yleiskommentin mukaan valtion pitää varmistaa, että koulujen opetussuunnitelma, oppimateriaalit ja historian oppikirjat antavat oikean ja informatiivisen kuvan alkuperäiskansojen yhteisöistä ja kulttuureista. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 18)

Opetukseen liittyy lisäksi YK:n kasvatustieteiden ja kulttuurijärjestön UNESCO:n yleissopimus syrjinnän vastustamiseksi opetuksessa. Yleissopimuksessa sallitaan opetusyhteyksissä asiallinen ja

positiivinen erityiskohtelu, mihin saamelaiskäräjät on vedonnut halutessaan turvata kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaislasten oikeudet (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 17; Seurujärvi-Kari 2011a, 44 - 45). Yleissopimuksen artiklan 5 mukaan on tärkeää tunnustaa kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien oikeus huolehtia omasta opetustoiminnastaan, johon kuuluu koulujen ylläpitäminen ja heidän oman kielensä käyttäminen ja opettaminen. (UNESCO 1960.)

Jo edellä mainittujen asiakirjojen kaltainen on vuonna 2007 YK:n yleiskokouksen hyväksymä alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva julistus. Esimerkiksi sen artiklassa 16 kehoitetaan valtioita tukemaan ja edistämään alkuperäiskansojen omakielistä mediaa. (UN 2007.)

Kaikille vähemmistöille tärkeä on YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen artikla 27, joka on samansisältöinen kuin lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen artikla 30. Sen mukaan kansallisiin, uskonnollisiin tai kielellisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 17.)

Yleissopimuksessa korostetaan alkuperäiskansojen ja valtion aktiivista yhteistyötä, oli kysymys sitten koulutuksesta tai maankäytöstä. Valtiota kehoitetaan siirtämään vastuuta alkuperäiskansalle itselleen sitä koskevissa asioissa. (Seurujärvi-Kari 2011a, 31 – 32, 47 – 49.) Yleissopimuksessa syrjinnän estäminen lähtee opetuksesta, kuten YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentissakin, eli koulutuksessa ja opetuksessa on sekä enemmistölle että alkuperäiskansalle annettava oikea ja paikkansapitävä tieto kansasta. Nämä samat elementit kuuluvat myös ILO:n yleissopimukseen nro 169 (artikla 31). (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 17 – 19.)

Lapissa paljon puhuttanut ILO:n yleissopimus nro 169 alkuperäiskansojen oikeuksista sisältää myös maa- ja vesioikeudet. Pohjoismaista Norja ja Tanska ovat ratifioineet tämän sopimuksen, mutta Ruotsi ja Suomi eivät. Suomessa yleissopimukseen liittymisen ehdoista on tehty kymmenen viime vuoden aikana monia selvityksiä (Joonas 2011, 420), mutta Suomi ei ole kyennyt ratkaisemaan asiaa, vaikka YK on suositellut sopimuksen allekirjoittamista moneen otteeseen (Sámediggi 2014).

Suomessa suurimmaksi ongelmaksi on noussut se, että porotaloutta ei ole rajoitettu vain saamelaisten elinkeinoksi kuten Ruotsissa ja Norjassa, joten maankäyttöoikeuksien muutoksen pelätään rajoittavan muita elinkeinoja ja muiden kuin saamelaisten poronhoitoa. Suomessa Metsähallitus omistaa noin 90 prosenttia poronhoitoalueen maista, eli niistä maista, jotka

tutkimusten mukaan ovat aikoinaan kuuluneet saamelaisille. Ruotsissa ongelmaksi ovat muodostuneet poronhoitoalueen rikkaudet. Siellä yleissopimuksen ratifioinnin pelätään vähentävän kaivostoimintaa ja heikentävän muita kaivostoimintaan liittyviä elinkeinoja. (Anaya 2011, 16 – 18; Joona 2011, 427 – 438.)

3.1.4 Saamelaiset ja julkinen palvelu

Kertaan lyhyesti aiempaa, ennen kuin syvennyn tarkemmin saamelaisten saamiin julkisiin palveluihin. Kielen elinehtoihin kuuluu se, että sitä käytetään muuallakin kuin lähiympäristössä puhuttuna ja kirjoitettuna. Kieli- ja kulttuuri-identiteetin muodostumiseen ja kielen elinvoimaisena säilymiseen vaikuttaa merkittävästi oikeus oman kielen käyttöön kouluissa, laitoksissa, mediassa ja viranomaisten kanssa asioidessa. Julkiset palvelut, kuten omakielinen opetus ja ohjelmatarjonta, ylläpitävät kielen elinvoimaisuutta ja ehkäisevät sen kuolemisen. Mahdollisuus julkisesti ja vapaasti puhua omaa kieltä, tulla ymmärretyksi ja samoin kohdelluksi kuin muutkin, antaa kielen puhujalle myönteisen kokemuksen siitä, että hänet itsensä ja hänen edustamansa kulttuuri hyväksytään ja sitä kunnioitetaan. Tämä kokemus on avainasemassa minkä tahansa kulttuurin ja kielen säilymisessä. (Dufva 2002, 24 – 27)

Julkiset palvelut ovat julkisen vallan turvaamia palveluita, jotka se hoitaa tarjoamalla ne joko itse tai siirtämällä jonkin toisen osapuolen tarjottaviksi. Julkiset palvelut ovat peruspalveluita, joiden puuttuminen haittaisi suuresti yhteiskunnan toimintaa. Ne koskevat liikennettä, kuljetusta, vesihuoltoa, jätehuoltoa, sähkönsaantia, lämmitystä, terveydenhuoltoa, sosiaalihuoltoa, koulutusta, oikeusturvaa ja viestintää.

Julkiset palvelut pyritään toteuttamaan Suomessa tasavertaisesti suomeksi ja ruotsiksi perustuslain 17 §:n mukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomessa jokaisen viranomaisen täytyy pystyä palvelemaan suomeksi ja ruotsiksi paikkakunnasta riippumatta. Valtion hallinnon asiakirjat ovat saatavilla sekä ruotsiksi että suomeksi, samoin viranomaispäätökset. Koulutus järjestetään molemmilla kielillä, kuten myös terveys- ja sosiaalipalvelut.

Äsken mainitsemani palvelut ovat vain esimerkki siitä, miten ruotsinkielisen vähemmistön oikeudet pyritään takaamaan. Käytännössä Suomi on joutunut selvittämään Euroopan unionille antamissaan raporteissa, mitkä palvelut on pystytty järjestämään ruotsiksi, ja miten tilannetta pyritään korjaamaan (Ulkoasiainministeriö 2010b, 37 – 63). Kun jo ruotsinkielisten palvelujen toteuttaminen aiheuttaa ongelmia, mitä voi päätellä saamenkielisten palvelujen toteuttamisesta? Suomi on muiden

EU-maiden tapaan antanut määräaikaisraportteja Euroopan neuvostolle vähemmistöille tarjottujen julkisten palvelujen toteutumisesta Suomessa. (Ulkoasiainministeriö 2006, 38 – 80; emt. 2010b, 37 – 88.)

Julkisella vallalla on velvollisuus toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia. Suomen perustuslain 17 §:ssä ja saamen kielilain (1086/2003) säädetään saamelaisten oikeudesta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan sekä käyttää omaa kieltään tuomioistuimissa ja muiden viranomaisten kanssa asioidessaan omalla kotiseutualueella ja tietyin edellytyksin myös muualla. Saamelaiskäräjälaissa (974/1995) puolestaan tarkennetaan kotiseutualan rajat, eli ne rajat, joiden sisällä saamelaisten on saatava palvelua omalla kielellään, vaikka he osaisivatkin suomea.

Saamelaiskäräjien toimittaman raportin mukaan saamenkielisten oikeudet eivät toteudu edes kotiseutualueella. Viranomaisista tai heihin rinnastettavista tahoista noin seitsemän prosenttia pystyy palvelemaan saameksi. Oikeus asioida saamen kielellä tarkoittaa käytännössä vain oikeutta tulkkaus- ja käännöspalveluihin tarvittaessa. Palveluiden saamisessa saameksi on kaksi ongelmaa: ensinnäkään viranomaisilla ei ymmärrä käyttää saamea palvelutilanteessa, koska henkilö osaa suomea, ja toiseksi palvelun tarvitsija ei ymmärrä pyytää saamenkielistä palvelua vaan käyttää suomea. Näin viranomaiset voivat vedota siihen, että saamenkieliselle palvelulle ei ole kysyntää. (Näkkäläjäarvi 2008, 359 – 369.) Kyseessä on rakenteellinen syrjintä, johon on vaikea puuttua, koska syrjintätilannetta ei tunnusteta, ja jos tunnustetaan, syrjintää ei pidetä vakavana, koska saamelainen on kuitenkin monikielinen.

Vaikeaa on puuttua myöskään siihen, mihin kunnat käyttävät saamansa valtionavustukset. Kaksikieliset kunnat saavat valtionavustuksiin lisäosan kunnan asukasmäärän mukaisesti (Näkkäläjäarvi 2008, 363, 367). Koska avustuksia ei ole erikseen osoitettu saamenkielisten palvelujen toteuttamiseen, kunnat voivat käyttää ne muuhunkin toimintaan. Vaikka valtionavustukset käytettäisiin tarkoituksenmukaisesti, rahat eivät välttämättä riitä kuntien kaikkien virallisten asiapapereiden käännättämiseen saameksi. Oikeusministeriö myöntää hakemusten perusteella rahoitusta eri viranomaisille saamen kielilain edellyttämiä toimia varten, mutta viranomaiset eivät ole osanneet tai halunneet hyödyntää mahdollisuutta (Näkkäläjäarvi 2008, 367).

Saamelaiskäräjien lausunnossa ja ulkoasiainministeriön raporteissa ilmenee saamenkielisten palvelujen riittämättömyys kaikissa julkisissa palveluissa. Pahimmat ongelmat ovat opetuksessa ja sosiaali- ja terveystieteiden palveluissa. (Näkkäläjäarvi 2008, 359 – 369; Ulkoasiainministeriö 2010b, 64 –

88.) Olen aiemmin tuonut esille YK:n moitteet Suomelle saamenkielisen opetuksen järjestämisestä. Moitteita aiheuttavat mm. saamenkielisen oppimateriaalin puute ja saamenkielisten opettajien vähäisyys. (YK:n ihmisoikeuskomitea 2013, 5.)

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa ei oteta huomioon vähemmistöjä ja heidän tarpeitaan. Vaikka saamelaiden kotiseutualueen kouluissa on opetussuunnitelman mukaisesti opetettava saamelaiden historiaa, jopa saamenkielisissä historian oppikirjoissa saamelaiden omaa historiaa käsitellään vähän. (Ulkoasiainministeriö 2010b, 67 – 68.) Saamenkielinen luokkaopetus pystytään järjestämään vain harvoissa kouluissa kaikilla luokka-asteilla. Useimmiten tilanne on siis se, että vain osa opetuksesta on omakielistä. Aineenopetuksessa perusopetuksen luokkien 7 – 9 ja lukio-opetuksen saamenkielisten oppimateriaalien ja pätevien opettajien puute on jatkuvaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 25 – 29; Ulkoasiainministeriö 2010b, 64 – 71.) Saamenkielisessä opetuksessa ammatillisissa oppilaitoksissa, lukioissa ja vapaan sivistystyön laitoksissa ratkaisuna on käytetty etäopetusta, mutta etä- ja verkko-opetusta ei voida käyttää perusopetuksessa, koska perusopetuslain mukaan opetuksen pitää olla kontaktiopetusta (Ulkoasiainministeriö 2010b, 68 – 69).

Opetusministeriön tuella kotiseutualueella toimii kolme kielipesää, yksi kullakin Suomessa puhutulla saamelaiskielellä. Saamenkielinen päivähoito pystytään järjestämään kaikissa kotiseutualueen kunnissa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 22 – 24.) Saamenkielinen päivähoito on tarkoitettu vain saamelaislapsille, ja esimerkiksi Enontekiön kunta on saanut syrjäntälautakunnan tuomion suomenkielisten lasten sijoittamisesta saamenkieliseen päivähoitoon (Syrjäntälautakunta 2008a).

Muualla Suomessa saamenkielisen opetuksen tai saamenkielisen päivähoiton saaminen on vaikeaa, jopa mahdotonta. Rovaniemen kaupunki on saanut syrjäntälautakunnalta moitteet siitä, ettei se ole järjestänyt saamenkielistä päivähoitoa (Syrjäntälautakunta 2008b). Oulussa, Rovaniemellä ja Helsingissä on järjestetty saamenkielinen päivähoitoryhmä ja perusopetukseen oman kielen opetuksen ryhmiä. Nykyään koulun tulee järjestää oman kielen opetusta jo silloin, kun saamelaislapsia on kaksi. Ennen ryhmäkoon piti olla neljä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 24, 29 – 31.) Muutoin saamea ja omaa kulttuuria opetellaan vapaaehtoisten opastuksella omalla vapaa-ajalla.

Ylioppilastutkinnossa voi kirjoittaa kaikki saamelaiskielet, pohjoissaamen ja inarinsaamen äidinkielenä ja koltansaamen vieraana kielenä. Saamelaisalueen koulutuskeskus SAKK järjestää

mm. medianomikoulutusta. Oulun, Helsingin ja Rovaniemen yliopistoissa voi opiskella saamea, ja kielitutkinnon voi suorittaa pohjoissaameksi ja inarinsaameksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 25 – 35, 44 – 45.)

Sosiaali- ja terveyspalveluissa on saamenkielentaitoisia henkilöitä. Parhain tilanne on Inarissa, Suomen ainoassa nelikielisessä kunnassa, jossa vanhainkodissa ja terveyskeskuksessa on useita saamea taitavia. Sen sijaan psykososiaalisia palveluja ei saameksi saa. Kela on käännettänyt lomakkeensa myös saameksi, ja sieltä saa saamenkielistä palvelua. Oikeusasiakirjat saa saameksi käännettynä ja oikeusasiamiehen palvelut tulkattuina. Metsähallituksella on saamenkieliset verkkosivut ja palvelu. Muiden julkisten palvelujen saatavuus saameksi on sattumanvaraista. Poliisi, verohallinto ja rajavartiolaitos ovat tulleet toimeen yhdellä saamenkielentaitoisella henkilöllä. Itellan palvelut, lomakkeita myöten, saa vain suomeksi ja ruotsiksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 21 – 22, 38 – 40.)

Kotiseutualueella saamenkieliset palvelut ovat monesti riippuneet siitä, onko saamea osaava henkilö paikalla. Virastoille ja laitoksille on etukäteen pitänyt ilmoittaa tarvitsevansa palvelua saameksi. Tilanne on kuitenkin parantunut, kun saamen kielilaki on tullut tutummaksi ja sen antamia mahdollisuuksia osataan käyttää esimerkiksi kouluttautumisessa. Moni laitos on palkannut saamea osaavaa henkilökuntaa tai kouluttanut työntekijöitään saamen kielen taitoisiksi. Saamea opiskeleva virkamies saa palkallista vapaata opintojensa ajaksi. (Näkkäljärvi 2008, 359 – 369.)

Valtio maksaa vuosittain saamelaisalueen kunnille määrärahaa asiakirjojen käännettämiseen ja tulkkaukseen, jotta saamelaiden laissa säädetyt oikeudet toteutuisivat (Näkkäljärvi 2008, 363). Tästä huolimatta valtio on joutunut antamaan helpotuksia esimerkiksi Utsjoelle, joka on ainoa saamelaisemmistöinen kunta Suomessa, koska se ei ole pystynyt käännettämään pöytäkirjoja ja muita virallisia asiapapereita saameksi (Ulkoasiainministeriö 2006, 73).

Suomessa ainoa julkisia palveluita saameksi tarjoava media on Yle Sápmi, joka on nimensä mukaisesti Yleisradion organisaation osa, mutta itsenäinen asemaltaan. Sillä on oma radiokanava ja verkkosivut, joissa on sisältöä kaikilla kolmella Suomessa puhuttavalla saamelaiskielellä. Lisäksi se tuottaa ohjelmia televisioon. Saamenkielistä sanoma- tai aikakauslehteä ei Suomessa ole. Alma Media -konserniin kuuluvassa *Lapin Kansassa* ilmestyy uutisia pohjoissaameksi sekä painatussa lehdessä että verkkolehdessä.

3.2 Viestintäpolitiikka ja kielivähemmistöt

Demokratia, sananvapaus ja viestintäpolitiikka liittyvät erottamattomasti yhteen. Demokraattisen yhteiskunnan perusedellytys on sananvapaus. Suomen perustuslain (731/1999) 12 §:n mukaan jokaisella on sananvapaus, joka sisältää oikeuden ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä. Kukaan ei saa ennalta estää tietojen, viestien ja mielipiteiden esittämistä. Jos sananvapautta käytetään rikollisessa tarkoituksessa, siitä rangaistaan lain mukaisesti.

Viestintäpolitiikka on julkista päätöksentekoa viestintää ja joukkoviestintää koskevista asioista ja näiden päätösten toimeenpanemista. (Nieminen & Nordenstreng 2012, 314 – 320.) Viestintäpolitiikalla on keskeinen asema sananvapauden turvaamisessa. Ensinnäkin viestintäpoliittisin toimin turvataan viestintäväylien toimivuus ja toiseksi joukkoviestinnän sisältöjen asianmukaisuus. Koska joukkoviestintää voi nykyään ottaa vastaan kohdeviestimiin, kuten mobiililaitteisiin, viestintäpolitiikan avulla huolehditaan, että jokaisella on yhtäläiset mahdollisuudet vastaanottaa ja välittää näitä viestejä paikasta riippumatta – ja lakia kunnioittaen. Sen avulla myös linjataan, mitä, miten ja missä mm. ihmisistä, tuotteista ja palveluista on suotavaa joukkoviestintien välityksellä kertoa. Viestintäpolitiikassa toimijat hallinnoivat mediaa lähinnä lainsäädännöllä ja ammattieettisillä säännöillä, mutta myös yhteisön arvot ja normit vaikuttavat median ohjailuun. Eri viestintien toimivuudesta ja joukkoviestinnän sisällöistä huolehtiessaan viestintäpoliittiset toimijat ovat yhteiskuntaan, sen kulttuuriin, tapakulttuuriin ja osakulttuureihin ratkaisevasti vaikuttavia tekijöitä. Sen tähden viestintäpoliittiset toimenpiteet vaikuttavat monella tavalla vähemmistöihin.

Viestintäpolitiikka on väistämättä muuttunut median muutoksen myötä ja samalla siihen vaikuttavat toimijatkin ovat vaihtuneet. Median hallinnointi ei ole pysynyt vauhdissa mukana. McQuail (2007, 17 - 24) vertaa median vanhaa ja uutta järjestystä toisiinsa, ja toteaa eurooppalaisten viestintien toiminnan olevan nykyään vähemmän säänneltyä kuin ennen. Uusi järjestys on vasta muotoutumassa ja suuret viestintäpoliittiset linjanvedot vielä vetämättä, vaikka uudenlaisen median esiinmarssi on alkanut jo 1980-luvulla. Liberalismin hengessä on purettu sääntelyä ja annettu yksityisomistuksessa olevien kaupallisten medioiden hallita markkinoita ja muuttaa mediaympäristöä itsellensä sopiviksi. Uudet mediat, kuten Internet ja mobiililaitteet, eivät ole edes kuuluneet sääntelyn piiriin. (McQuail 2007, 18 – 21; Lowe 2010, 29.) Nykytilannetta, jossa toimijat

yrittävät saada aikaan järjestystä mediateollisuuden käytäntöihin ja uuteen teknologiaan, Lowe (2010, 27 – 28) kutsuu ”suureksi sekaannukseksi”.

Median vanha järjestys perustui mediakentän kaksijakoisuuteen, jolloin radio- ja televisiotoiminta muodosti toisen sektorin ja lehdistö toisen, vaikka eri Euroopan maissa historialliset ja alueelliset syyt ovat muokanneet viestintäjärjestelmistä omanlaisensa. Median sääntelykin oli kahtia jakautunutta. Yhtäältä sille oli ominaista televisio- ja radiotoiminnan tiukka sääntely, josta huolehtivat valtio ja poliittiset toimijat, toisaalta markkinaperiaatteiden mukaisesti toimiva lehdistö. Eurooppalainen lehdistö oli kuitenkin politisoituneempi kuin suorassa valtion ohjauksessa oleva sähköinen media, huomauttaa McQuail (2007, 18). Euroopassa ja Yhdysvalloissa median vanhan järjestyksen katsotaan alkaneen 1920-luvulla ja median uuden järjestyksen parikymmentä vuotta sitten.

Median vanhaan järjestykseen kuului yksimielisyys perusarvoista, joihin luettiin median monimuotoisuus ja monipuolisuus sekä yleisradiotoiminnan julkisen palvelun periaate, jonka pohjalta valtion harjoittama valvonta perusteltiin. Demokraattisen yhteiskunnan katsottiin tarvitsevan keinoja luotettavaan tiedonvälitykseen, joka samalla tuki mm. poliittisen kannan muodostamista. Tiedonvälityksen vapauden edistämistä ja yksityisyyden suojelua pidettiin myös tärkeinä. (McQuail 2007, 21 – 23.)

Median uusi järjestys on seurausta monista muutoksista, kuten uusien viestintälaitteiden ja -teknologioiden kehittämisestä ja käyttöönotosta sekä niiden mahdollistamasta globalisaatiosta. Uudet laitteet, tekniikat ja mediasisältöjen maailmanlaajuinen levikki ovat laskeneet viestinnän kustannuksia, jolloin entistä useampi pääsee käyttämään ja hyödyntämään mediaa ja mediasisältöjä. (McQuail 2007, 19 – 21.)

Uudelle järjestykselle on ominaista julkisen viestinnän kaupallistuminen ja sähköisen median yleistyminen. Medialla on aiempaa laajempi vaikutusvalta ja keskeisempi asema yhteiskunnassa. Medioita ja median sisältöjä eivät pidättele maan rajat, mikä on vähentänyt kansallista itsemääräämisoikeutta. Nämä seikat vaikeuttavat median hallinnointia. Monet julkisen vallan aiemmin käyttämistä keinoista ovat osoittautuneet tehottomiksi, sillä niissä ei ole pystytty huomioimaan tarpeeksi eri mediasektoreiden sulautumista yhteen, kuten ei myöskään uusia jakelumuotoja, -alustoja ja -kanavia. Liberalismin periaatteiden mukaisesti sääntelyn ei tosin pidäkään pysyä perässä, ja uusi media pääsikin määräävänsä markkina-asemaan liberalismin ja konsumerismin vauhdittamana. (McQuail 2007, 18 – 21.)

Median hallinnoinnissa ei kuitenkaan ole edetty sääntelemättömään tilaan, sääntely vain on muuttanut muotoaan, kuten Nieminen ja Nordenstreng (2010, 315) huomauttavat. Median deregulaatio, sääntelyn purkaminen, on heidän mukaansa ollut paljolti reregulaatiota, jolloin sääntely ei ole itse asiassa vähentynyt. Sääntelyllä voidaan rajoittaa perusoikeuksia, kuten sananvapautta, jos sitä käytetään yleisen edun vastaisesti. (Nieminen & Nordenstreng 2010, 313 – 314.) Euroopassa median hallinnoinnin ja viestintäpolitiikan toimijoiden lisääntyminen näkyy parhaiten Euroopan unionin jäsenmaiden yhteisen median ja markkinoiden sääntelypolitiikan luomisena, jossa sovitetaan yhteen sananvapauteen, joukkoviestintien vapauteen ja markkinoiden vapauteen liittyvät säädökset. Ennen Suomessa tarvitsi ottaa huomioon esimerkiksi YK:n alaisten järjestöjen ja WTO:n säännökset, nykyään listaan voi lisätä EU:n eri elinten mukanaan tuomat ohjeet, joiden yhteensopivuuden Suomen lakien kanssa tarkistaa oikeusministeriö. (Ks. Nieminen & Nordenstreng 2010, 330 – 331.)

Julkinen valta on säädellyt viestintäpolitiikka monin tavoin. Sillä on mahdollisuus vaikuttaa medioihin lailla, verotuksella, tuilla ja lupaehdoilla. Esimerkiksi saadakseen toimiluvan mediayrityksen täytyy pystyä täyttämään julkisen vallan määrittämät sisällölliset ehdot. (Nieminen & Nordenstreng 2012, 327.) Sääntelyn muutokset huomaa Yleisradion historiassa. Suomessa Yleisradion yli 50-vuotinen monopoli murtui 1985, kun ensimmäiset yksityiset paikallisradiot saivat toimiluvan (Ala-Fossi & Hujanen 2012, 121). Ensimmäinen kaupallinen televisiokanava oli Kolmostelevisio, jonka perustivat Yleisradio, Nokia ja mainosrahoitteinen MTV. Kolmostelevisio aloitti toimintansa vuonna 1985, ja sen tilalle siirtyi myöhemmin MTV. Se erotettiin vuonna 1993 Yleisradiosta toimimaan omalla toimiluvalla ja siirrettiin omalle kanavalle, mikä johtui Yleisradion toiminnan muuttumisesta lakisääteiseksi vuonna 1994. (Wiio & Uronen 2012, 151.)

Käsittelen seuraavaksi viestintäpolitiikkaa, sen toimijoita ja kielivähemmistöihin vaikuttavia viestintäpoliittisia toimia tarkemmin. Käsitän viestintäpolitiikan laajasti niin, että se kattaa sekä kohde- ja joukkoviestintään liittyvän kentän tutkimuksesta lainsäädäntöön sekä näihin liittyvät toimijat puhelinoperaattoreista eduskuntaan.

3.2.1 Viestintäpolitiikan tehtävät ja toimijat

Viestintäpolitiikan keskeinen päämäärä on sananvapauden ja siihen liittyvän mielipiteenvapauden turvaaminen jokaiselle. Tähän pyritään kolmella tavalla. Ensinnäkin viestintäpolitiikalla ohjataan ja säännellään infrastruktuurin eli niiden fyysisten ja konkreettisten rakenteiden ja kanavien uudistamista, muokkaamista ja ylläpitoa, joita tarvitaan yksilöiden, ryhmien ja laitteiden väliseen

viestintään (Nieminen & Nordenstreng 2012, 315). Toiseksi viestintäpolitiikalla ohjaillaan ja säännellään eri medioiden välittämiä sisältöjä, mediatekstejä, jotka voivat olla kuvaa, sanaa ja ääntä. Kolmanneksi viestintäpolitiikalla säännellään mediatekstien saatavuutta sekä niiden julkaisun tilaa ja aikaa, mikä koskee esimerkiksi lapsille vahingollisten mediatekstien sijoittelua.

Parhaimmillaan viestintäpoliittisella päätöksenteolla pystytään antamaan tasavertaiset mahdollisuudet, välineet ja arena eri ryhmien ja yksilöiden mielipiteiden esittämiseen, vuoropuheluun yksilöiden ja ryhmien välillä sekä julkiseen keskusteluun (Ks. Nieminen & Nordenstreng 2012, 320 - 322).

Kuten aiemmin olen maininnut, viestintäpolitiikan vaikuttajat toimivat kolmella eri sääntelyn tasolla: lainsäädännön, itsesääntelyn ja tapakulttuurin. Lainsäädäntö on luonteeltaan pakottavaa mediaan kohdistuvaa sääntelyä. Itsesääntely perustuu ammattieettisiin sääntöihin, jotka ohjailevat mediaa. Median toimintaa ohjaavat myös yhteisön arvot ja normit, joita pidetään itsestään selvyytensä. (Nieminen & Nordenstreng 2010, 315 – 320.)

Lainsäädännöllä pyritään varmistamaan yksilön perusoikeudet. Demokratiassa jokainen voi kertoa mielipiteensä ilman, että sitä kukaan estää tai tarkistaa etukäteen. Oikeus perustuu Suomen perustuslain (731/1999) 12 §:ään. Mielipiteen ilmaisun vapaus ei kuitenkaan vapauta vastuusta, sillä muiden henkilöiden vapauksia ja oikeuksia loukkaavista puheista voidaan rikoslain (39/1889) 24. luvun 9 §:n mukaan rangaista. Rangaistusten pitää olla lakiin kirjattuja ja suhteessa vahingon määrään, kuten Euroopan unionin perusoikeuskirjan artiklassa 52 (2010/C 83/02) määrätään. Media ei voi vedota sananvapauteen julkaistessaan yksilöitä tai ryhmiä loukkaavia tekstejä, eikä se voi loukkausten jälkeen vältellä oikaisu- ja korvausvelvollisuuttaan sananvapauteen vedoten, sillä sananvapaus kuuluu yksilölle, ei medialle (Nieminen & Nordenstreng 2012, 320).

Suomen viestintäpolitiikka nojaa paitsi kansalliseen lainsäädäntöön, myös Euroopan unionin audiovisuaaliseen politiikkaan ja Amsterdamin pöytäkirjaan (Wiio & Uronen 2012, 154 – 155), mutta Suomea velvoittavat myös Yhdistyneiden kansakuntien eri järjestöjen sopimukset ja julistukset (Nieminen & Nordenstreng 2012, 330). Radio- ja televisiotoimintaa sekä laajakaistarakentamista ohjaavat lait viestintämarkkinoista (393/2003), radiotaajuuksista ja telelaitteista (1015/2001), televisio- ja radiotoiminnasta (744/1998), Yleisradiosta (1380/1993) ja laajakaistarakentamisen tuesta haja-asutusalueille (838/2003). Lisäksi tekijänoikeuksia ja kopiointioikeuksia koskevat tekijänoikeuslainsäädäntö (404/1961) sekä rikoslaki (39/1889).

Viimeksi joukkoviestintää koskeva lainsäädäntö muuttui vuonna 2013, kun Yleisradio-laki uudistettiin ja siihen liitettiin mukaan ennakkoarviointi. Sen mukaan Yleisradion on asetettava uudet merkittävät palvelunsa ennakkoarvioinnin kohteeksi. Arvioinnin tekee hallintoneuvosto ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa. (Laki Yleisradio Oy:stä 1380/1993.) Yleisradio-lain muutos toi mukanaan myös Yle-veron. Parhaillaan valmistellaan tekijänoikeuslakien muutosta.

Euroopan unionin audiovisuaalisen politiikan päätavoite on jäsenvaltioiden sisämarkkinoiden kehittäminen sekä kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden tukeminen. Muut tavoitteet ovat ihmisarvon ja lasten suojelu sekä kuluttajansuojan parantaminen. Amsterdamin pöytäkirja (97/C340) osoittaa yleisradiotoimintaan liittyvän päätösvallan jäsenvaltioiden ja EU:n välillä sekä selkiyttää perustamissopimukseen liitettyjä kilpailusäännöksiä. (Wiio & Uronen 154 – 155.) Pöytäkirjassa julkisen palvelun yleisradioyhtiöt määrätään palvelemaan tasapuolisesti kaikkia kansanosia. Siinä sovitaan Euroopan unionin perustamissopimukseen liitetystä tulkinnasta, jonka mukaan sen määräykset eivät koske jäsenvaltioiden valtuuksia rahoittaa julkisen palvelun radio- ja televisiotoimintaa, jos valtiontuki ei muuta kaupan ja kilpailun edellytyksiä unionissa siinä määrin, että se on yhteisen edun vastaista. (Mortensen 2010, 173.)

Kansallisella tasolla viestintäpolitiikan määräävin toimija on julkinen valta, johon kuuluvat eduskunta ja sen alaisuudessa toimivat ministeriöt ja virastot hallituksen johdolla. Nämä instituutiot toimivat lainsäädännön puitteissa, mutta uusien lakien ja linjausten myötä ne vaikuttavat yhteiskunnassa vallitseviin normeihin. Ministeriöillä on omat vastualueensa. Oikeusministeriö hallinnoi lakien valmistelua, opetus- ja kulttuuriministeriö kulttuuripolitiikkaa ja liikenne- ja viestintäministeriö tele- ja joukkoviestintäasioita. (Nieminen & Nordenstreng 2012, 327 – 332.) Viestintävirasto vastaa muun muassa joukkoviestinnän tukien ja hankkeiden rahoituksen järjestämisestä, radiotaajuuksien jakamisesta ja toimilupien myöntämisestä (Viestintävirasto 2013).

Viestintäpolitiikkaan pääsevät vaikuttamaan myös mediainstituutiot ja ammattijärjestöt. Lähes kaikki lehdistön, television ja radion toimittaja- ja julkaisijajärjestöt kuuluvat Julkisen sanan neuvostoon, joka on hyväksynyt *Journalistin ohjeet*. Ne ovat joukkoviestinnän itsesääntelyn perusta. Rangaistuksena hyvän journalistisen tavan rikkomisesta media joutuu julkistamaan Julkisen sanan neuvoston antaman tuomion. JSN ei voi kuitenkaan määrätä rahallisia korvauksia. (Nieminen & Nordenstreng 2012, 316 – 317.) Ammattieettiset säännöt eivät välttämättä näy mediayleisölle, koska ne koskevat esimerkiksi tapaa, jolla tietyistä vähemmistöistä puhutaan tai jätetään puhumatta. Mediat vaikuttavat tapakulttuuriin ja yleisen mielipiteen muodostukseen.

Lisäksi mediat ja julkaisijajärjestöt vaikuttavat kansainvälisellä ja kansallisella tasolla suoraan viestintäpolitiikan päättäjiin painostustoimilla (Nieminen & Nordenstreng 2010, 331) ja valjastamalla medioissa käydyt keskustelun omien tavoitteidensa ajamiseksi. Tällä tavalla tietysti voivat vaikuttaa toimittajien ammattijärjestökin.

Kansainväliset toimijat, kuten Yhdistyneet kansakunnat ja Euroopan unioni, luovat raamit kansalliselle viestintäpolitiikalle. Kansainväliset organisaatiot ovat jäsenistönsä edustajina olleet luomassa niitä kansainvälisoikeudellisia velvoitteita, joiden toteutumista ne nykyään valvovat. Kansainväliset toimijat myös luovat uusia sopimuksia tai uudistavat vanhoja. Viestintäpolitiikassa nämä sopimukset koskevat esimerkiksi ihmisoikeuksia, televiestintää ja tekijänoikeuksia. (Ks. Nieminen ja Nordenstreng 2010, 330 – 331.)

Nieminen ja Nordenstreng (2012, 332) toteavat, että monessa Euroopan unioniin kuuluvassa maassa viestintäpoliittinen päätöksenteko on ennen kaikkea kulttuuriministeriön vastuulla. Suomessa viestintäpolitiikkaa hoitaa pääasiassa liikenne- ja viestintäministeriö, joka vastaa yhteiskunnassa mm. liikenne- ja viestintäverkoista, tietoturvesta ja postitoiminnasta. Näin viestinnässä painottuu sisällön sijasta teknologia. (Nieminen ja Nordenstreng 2010, 332.)

3.2.2 Kielivähemmistöt viestintäpolitiikassa

Viestintäpoliittisin toimenpitein pidetään huoli siitä, että joukkoviestintä palvelee myös kielivähemmistöjä. Kielivähemmistöille taataan mahdollisuus vastaanottaa ja seurata joukkoviestintien tuottamia oma- ja vieraskielisiä sisältöjä, välittää niitä lain sallimin rajoituksin ja tuottaa itsekin. Viestintäpoliittisin toimin yritetään antaa mahdollisimman tasavertainen kohtelu sekä enemmistölle että vähemmistöille. Tähän kuuluu myös se, että vähemmistöjä kohdellaan joukkoviestimissä mediatekstien tekijöinä ja kohteina yhdenvertaisesti enemmistön kanssa.

Käsittelen esimerkkinä muutaman kielivähemmistöjä koskettavista palveluista, jotka kuuluvat viestintäpolitiikkaan. Aloitan yleisradiotoiminnasta, minkä jälkeen etenen elokuvien tuotantotukeen ja lehdistötukeen. Lopuksi esittelen laajakaistahankkeen, siihen liittyvän etäopetuksen ja tekijänoikeudet. Kaikkiin esittelemiini kielivähemmistöjen palveluihin on jokin kansainvälisistä toimijoista kiinnittänyt huomiota.

Euroopan unionin perustamissopimukseen liitettyssä Amsterdamin pöytäkirjassa (97/C 340) todetaan, että jäsenmaiden julkisen palvelun radio- ja televisiotoiminta tukee yhteiskunnan demokraattista, sosiaalista ja kulttuurista kehitystä sekä median monimuotoisuuden säilyttämistä

(Mortensen 2010, 173). Tämä tarkoittaa kielivähemmistöjen kannalta sitä, että julkisen palvelun yleisradioyhtiöiden on palveltava tasapuolisesti kaikkia kansanosia.

Suomessa julkisen palvelun yleisradiotoimintaa hoitaa Yleisradio, ja sen tehtävät määritellään Laissa Yleisradiosta (1993/1380). Lain mukaan Yleisradion tehtävä on tukea suvaitsevaisuutta ja monikulttuurisuutta. Sen pitää ohjelmatoiminnassaan kohdella samoin perustein suomen- ja ruotsinkielistä väestöä ja tuottaa ohjelmalveluja myös saamen, romanin ja viittomakielillä. Lisäksi ohjelmalveluja tulee tuottaa maan muiden kieliryhmien kielellä mahdollisuuksien mukaan. (Laki Yleisradiosta 1993/1380.)

Kielivähemmistöjä muistetaan eurooppalaisessa peruskirjassa (23/1998) yksityiskohtaisesti. Peruskirja velvoittaa Suomea tukemaan radiokanavan perustamista, televisio-ohjelmien lähettämistä ja audiovisuaalista tuotantoa ruotsiksi ja saameksi. Suomi ei saa estää naapurimaiden radio- ja televisiolähetysten vastaanottamista eikä ohjelmien jälleenlähetyksiä. Peruskirjan allekirjoittamisen aikaan Suomessa ruotsinkielisellä ja saamenkielisellä väestöllä oli omat radiokanavat, ja ruotsinkielisistä televisio-ohjelmista ja audiovisuaalisista tuotannoista huolehti Yleisradion FST5. Sen sijaan saamenkieliset televisio-ohjelmat puuttuivat. Ne tulivat ruutuun vuonna 2002, jolloin saamenkieliset yhteispohjoismaiset televisiuutiset alkoivat. (Moring 2012, 278 – 279.)

Kielivähemmistöjen audiovisuaalista tuotantoa tuetaan myös kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen (2/1998) perusteella. Osana sen kansallista täytäntöönpanoa opetus- ja kulttuuriministeriö päätti vuonna 2012, että Suomen elokuvasäätiön pitää käyttää saamenkielisten elokuvien tukemiseen 100 000 euroa. Ensimmäistä kertaa elokuvasäätiö myönsi tämän perusteella tukea saamenkielisille elokuville vuoden 2012 kesäkuussa. Kehittämistukea sai viisi elokuvahanketta. Tuen saannin ehtona on, että ohjaaja ja käsikirjoittaja ovat saamelaisia. (Yle 2012a.)

Peruskirjassa (23/1998) mainitaan myös kielivähemmistöjen sanomalehtien tukeminen. Peruskirja sitouttaa Suomea tukemaan sanomalehtien ilmestymistä ruotsiksi ja saameksi. Peruskirjan ratifioinnin aikaan Suomessa ilmestyi useita ruotsinkielisiä sanomalehtiä, mutta ei ainuttakaan saamenkielistä, ja tilanne on pysynyt ennallaan. Saamenkielistä uutistuotantoa on ollut vuodesta 2012 lähtien päivittäin *Lapin Kansassa*. (Moring 2012, 278 – 279.) Sen saama tuki saamenkielisen uutistuotannon julkaisemiseen perustuu Suomen lainsäädännön asetukseen sanomalehdistön tuesta (389/2008). Avustusta voidaan antaa sellaisten sanomalehtien tai verkkojulkaisujen julkaisukustannuksiin, jotka ilmestyvät vähemmistökielillä, eli ruotsiksi, saameksi tai romaniksi.

Avustuksella voidaan tukea myös ruotsinkielisiä uutispalveluita tai saamenkielisiä sisältöjä, jotka julkaistaan jo ilmestyvissä ruotsin- ja suomenkielisissä sanomalehdissä. (Jyrkiäinen 2012, 72 – 73.) Lehdistötuki on EU:n säädösten alaista valtion tukea, ja Euroopan komissio on rajannut tukea niin, että julkaisu voi saada julkista tukea yhteensä enintään 40 prosenttia kustannuksista (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 48 – 49).

Tätä aiemmin lehdistötukea annettiin harkinnanvaraisesti puoluelehdistölle ja vaikeassa markkinatilanteessa oleville lehdille, mutta hallitus lopetti tämän tuen jakamisen EU:n valtionapurajoituksiin vedoten vuonna 2008 (Nieminen & Nordenstreng 2012, 324). Sen tilalla alettiin antaa pienempää avustusta kielivähemmistöjen valtakunnallisille sanomalehdille. Yhteensä tukea on varattu jaettavaksi 500 000 euroa. Sillä tuettiin ensin STT:n ruotsinkielistä toimintaa ja lehtitoimintaa Ahvenanmaalla, mutta vuonna 2011 tukea muutettiin niin, että sitä voitiin jakaa myös saamenkielisille verkkojulkaisuille ja liitteille. (Moring 2012, 279.) *Lapin Kansa* on saanut tukea 50 000 euroa saamenkieliseen uutistuotantoon ja julkaisemiseen vuonna 2012 ja se on jatkanut saamenkielistä tuotantoa myös vuonna 2013 ja 2014 tuen turvin (Rautio 2013).

Ruotsin- ja saamenkielisen Internet-tarjonnan hyödyntämiseen tarvitaan kunnolla ja kohtalaisen nopeasti toimivat tietoliikenneyhteydet. Muualla maassa yhteydet alkavat olla kunnossa, mutta osassa Lappia tietoliikenneyhteydet puuttuvat kokonaan tai ne ovat muuten puutteelliset. Yhteydet esimerkiksi katkeilevat ja ovat hitaita. Hyvät ja nopeat laajakaistayhteydet helpottaisivat kaikkien lappilaisten elämää, mutta tästä huolimatta Viestintäviraston *Laajakaistahanke 2015* ei ole innostanut kuntia. Tarkoituksena on ollut, että jokaisella paikkakunnalla on laajakaista, jonka nopeus on 100 Mbit/s, mutta saamelaisten kotiseutualueella ainoastaan Utsjoelle sellainen on rakennettu paikallisten asukkaiden ja puhelinoperaattorin aktiivisuuden ansiosta. Vertailun vuoksi mainitsen, että ruotsinkieliselle rannikkoalueelle tukea on haettu ja saatu neljälle paikkakunnalle. (Viestintävirasto 2013.)

Viestintävirastossa ajateltiin hanketta suunniteltaessa, että puhelinoperaattorit lähtisivät mukaan hankkeeseen, mutta tähän mennessä näin on käynyt vain muutamalla alueella (Nieminen & Nordenstreng 2012, 325). Tuki on porrastettu kunnan kantokykyluokituksen mukaan. Enimmillään tukea saa 33 prosenttia perustamiskustannuksista ja pienimmillään kahdeksan prosenttia. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2008.) Laajakaistahanke liittyy José Manuel Barroson toisen komission strategiaan. Siinä on linjattu, että jokaisella Euroopan unionin asukkaalla olisi laajakaistayhteys

viimeistään vuonna 2013, ja vuonna 2020 laajakaistayhteys, jonka nopeus on vähintään 30 Mbit/s. (Ingves 2010, 190 – 191.)

Saamenkielisten ohjelmien saatavuutta laajakaistahankkeen toteutuminen lisää huomattavasti, sillä silloin Suomen ja muiden Pohjoismaiden saamenkieliset ohjelmat ja verkkojulkaisut olisivat helposti haettavissa ja katsottavissa kaikkialla. Internetin saamenkieliset sisällöt auttavat kielen elvyttämisessä. Viestintäverkon parantaminen helpottaisi myös saamenkielisen etäopetuksen järjestämistä Lapissa ja muualla Suomessa.

Haastatteluissa tuli myös esille, että Kapiosto ja Teosto ovat omalta osaltaan tukeneet saamelaiskulttuurin ja kielten säilymistä sillä, että ne eivät ole perineet tekijänoikeus- ja kopiointimaksuja silloin, kun saamenkielistä ohjelmaa esitetään opetustarkoituksessa. Linjaus on koskenut myös saamelaista musiikkia ja saamenkielisiä elokuvia.

3.3 Kielivähemmistöt ja media

Vähemmistökulttuureja kohtaan tunnettuja ennakkoluuloja voi hälventää monilla tavoilla. Omat kokemukset vähemmistöistä ovat tähän paras tapa, mutta kaikki eivät asu alueilla, jossa tällainen olisi mahdollista. Moni enemmistöön kuuluva pääsee tutustumaan vähemmistöön ainoastaan median julkaiseman aineiston kautta (Raittila & Vehmas 2005, 30). Kodit ja koulut ovat keskeisessä asemassa rasmin vastustamisessa (Matinheikki-Kokko 2002, 231 – 233), mutta kaikkein merkityksellisimmäksi nousee media, koska se pystyy vaikuttamaan julkiseen keskusteluun (Raittila 2002, 107 – 108). Vaikka mediaa voidaan pitää eri kulttuurien kohtauspaikkana, enemmistö ja vähemmistöt eivät kohtaa mediassa yhdenvertaisina. (Dufva ym. 2002, 239 – 240; Raittila ym. 2002, 200 – 208.)

Vähemmistöjen kannalta medially on kaksi tehtävää. Se antaa vähemmistölle mahdollisuuden seurata ympäröivää yhteiskuntaa, ja ympäröivälle yhteiskunnalle mahdollisuuden ymmärtää vähemmistöä. Tämän vuoksi on tärkeää, että vähemmistöllä on oikeus omakieliseen viestintään sekä läsnäoloon ja puheenvuoroihin enemmistölle suunnatussa viestintätarjonnassa. (Moring 2012, 278.) Pelkkä vähemmistön esillä olo mediassa ei siis riitä ymmärryksen saavuttamiseen, sillä vähemmistö voidaan esittää monessa valossa toimittajien ja median valinnoista riippuen. (Dufva ym. 239 – 240; Pietikäinen 2002a, 14 – 30.)

Median välittämät väärät tiedot on helpompi huomata kuin median välittämät arvot ja asenteet. Media osallistuu tietyistä ryhmistä ja ryhmien jäsenistä annetun kuvan muokkaamiseen, ja vaikuttaa näin ryhmän kulttuurin säilymiseen. Kulttuuri säilyy, jos sitä ja sen jäseniä kunnioitetaan yhteiskunnassa. Arvojen ja asenteiden osoitus on myös jonkin ryhmän puuttuminen mediasta. (Pietikäinen 2002b, 241 – 254.)

Tämän luvun tarkoituksena on tuoda esiin kielivähemmistöjen asemaa mediassa. Aloitan siitä, miten kielivähemmistöjä on tutkimusten mukaan käsitelty mediatekstien aiheina ja mediatekstien tuottajina. Sen jälkeen esittelen kielivähemmistöjen omakielisiä mediatekstejä, jotka ilmestyvät sanomalehdissä ja verkkosivuilla. Kielivähemmistöjen radio- ja televisio-ohjelmiin menen vasta Yleisradion yhteydessä

3.3.1 Kielivähemmistöt ja mediatekstit

Suomessa on tutkittu ennen kaikkea sitä, miten vähemmistöt näkyvät mediassa ja millaisina heidät esitetään. Samoin on selvitetty, miten paljon he saavat itse olla äänessä omia asioitaan koskevilla uutisilla ja muilla ohjelmissa. Tutkimuksissa on valotettu ennen kaikkea lehdistön suhtautumista vähemmistöihin. (Raittila 2005, 5 – 7.)

Tavallisesti mielipiteeseen vaikuttaminen ei ole yksinkertaista eikä nopeaa. Mielipiteet, asenteet, arvot ja normit muuttuvat hitaasti, sillä yksilöllä on tapana omaksua parhaiten ne ajatukset, jotka ovat lähellä hänen omiaan. Koska ne ovat syntyneet vuorovaikutuksessa muiden kanssa, niiden muuttamiseenkin tarvitaan vuorovaikutusta, tapahtui se sitten kasvotusten tai jonkin laitteen tai median välityksellä.

Sekä myönteisten että kielteisten mielipiteiden muuttumiseen menee aikaa, eikä sen tähden ole samantekevää, kuka, kuinka usein, miten ja missä sanansa pääsee sanomaan. Mielipiteen esittäjän asemalla on merkitystä. Mielipiteen muutokseen vaikuttaa, leimaako kansanedustaja toistuvasti vähemmistön varkaaksi televisiossa vai naapurin mies kahden kesken pihatalkoissa.

Mediateksteissä vähemmistöjen representaatiot rakentuvat usein stereotyyppioille, mikä johtuu osaltaan siitä, että media keskittyy vähemmistöjen aiheuttamiin ongelmiin, ja sivuuttaa vähemmistöjen kohtaamat ongelmat. Yksilön aiheuttamasta ongelmasta tuleekin yhteisön aiheuttama ongelma. Kun ryhmän jäsen varastaa, koko ryhmä leimautuu varkaaksi. (Pietikäinen 2002a, 29 – 30.) Vähemmistöjen asioista kertovat viranomaiset, kuten poliisi, tai asiantuntijat, kuten maahanmuuttajien kotoutumisen tutkija. Tutkimusten mukaan vähemmistöt pääsevät harvoin

kommentoimaan itseään koskevia asioita omista lähtökohdistaan muualla kuin vähälukuisissa omakielisissä medioissaan. Kun vähemmistöt saavat puheenvuoron valtamediassa, aihe ei ole yhteiskunnallisesti kovin merkittävä. (Raittila & Vehmas 2005, 13 – 30.) Muissa medioissa esiintyessään vähemmistön edustajan kokemus saattaa olla, että häntä kuultiin, muttei kuunneltu (Aikio 2002, 256 – 259).

Sari Pietikäinen on väitöskirjassaan (2000) selvittänyt, että saamelaisten mediassa saama julkisuus on tyypillisesti viranomaispainotteista, kuten muidenkin etnisten vähemmistöjen. Uutisointi keskittyy muutoksiin, määriin ja ongelmiin sen sijaan, että se keskittyisi etnisten vähemmistöjen kansalaisena elämiseen liittyviin teemoihin, kuten työllistymiseen, asumiseen, oikeuksiin ja viranomaisten toimien arviointiin. Etniset vähemmistöt ovat sivuosassa heitä itseään koskevissa teksteissä. Esimerkiksi saamelaisia koskevissa uutisissa ja pääkirjoituksissa saamelaisia lainataan huomattavasti harvemmin kuin enemmistön edustajia. (Pietikäinen 2000, 290 – 292.)

Aiemmissä vähemmistöjen ja medioiden suhdetta valottavissa tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota vähemmistöjen representaatioihin, rooleihin, esilläolon määrään (näkyvyyteen ja kuuluvuuteen) ja mediatekstien sisältöihin vaikuttaviin tekijöihin, kuten toimitusten konventioihin, eri alojen toimijoihin ja sidosryhmiin valtamedioissa. (Pietikäinen 2002a, 14; Raittila 2005, 5 – 7; Raittila & Vehmas 2005, 22.)

Vähemmistöön kuuluvan toimittajan pääsy valtamediaan toimittajaksi tai tuottajaksi on harvinaista sekä Suomessa että muualla (Raittila ym. 2002, 207 – 208). Kielivähemmistöihin kuuluvat toimittajat tekevät työtään sen median ehtojen mukaan, jossa he työskentelevät. Uutiskriteerit, toimitusten konventiot ja sidosryhmät säätelevät niin enemmistöön kuin vähemmistöön kuuluvan toimittajan työtä. Samat viranomaiset ja muiden instituutioiden edustajat ovat tiedonlähteinä niin vähemmistö- kuin enemmistötoimittajankin työssä. Saamelainen toimittaja ei tee poikkeusta toimittajien joukossa, vaikka hän työskentelisi omakielisellään kanavalla. Parhaiten vähemmistöjen katsotaan pääsevän ääneen omien lehtien ja radiokanavien kautta, mutta tällöinkään ei ole itsestään selvää, että keskitytään vähemmistöille tärkeisiin aiheisiin tai annetaan puheenvuoro itse ohjelmassa vähemmistön edustajalle. (Aikio 2002, 256 – 259.) Suomessa on kuitenkin tutkittu vähän sitä, millaista ohjelmaa vähemmistöt itse tuottavat omissa välineissään tai miten he kokevat työnsä.

Otan esille kolme esimerkkiä vähemmistöjen itsensä tekemistä televisio-ohjelmista, jotka kaikki tehtiin tai tehdään suomeksi, mutta tekijät ovat vähemmistöihin kuuluvia. Vähemmistötaustaiset

henkilöt ovat olleet mukana tekemässä Yleisradiossa mm. *Manne-tv:tä* ja *Basaari*-ohjelmaa. *Manne-tv*, jota tehtiin myöhemmin *Romano-tv:n* nimellä, ei ollut kaikille romaneille mieleen, koska se toisti heidän mielestään niitä stereotyyppioita, joita heihin yleensä liitetään, jätti romanikulttuurin hyvät puolet kertomatta ja korosti huonoja puolia. *Manne-tv:n* tekijöiden mielestä taas romaneista täytyi uskaltaa näyttää myös huonoja puolia. (Heikura 2007.) Korkein hallinto-oikeus oli sitä mieltä, että vaikka ohjelma ei syrjinyt romaneja, se loukkasi osaa heistä (STT 2011).

Basaari keskittyi monikulttuuriseen sisältöön. Ohjelma alkoi katu-tv-lähetysinä Itä-Helsingissä. Aluksi maahanmuuttajat olivat ohjelman aiheena, mutta ohjelma kehittyi niin, että vähemmistöön kuuluvia haastattelivat ohjelmassa vähemmistöön kuuluvat itse. Ohjaajista ja muista tekijöistä suurin osa oli maahanmuuttajataustaisia. Yleisradio koulutti *Basaarin* tekijät, mutta antoi vähitellen ohjelman tekijöille lisää vastuuta tuotannosta. (Horsti 2002, 109 – 127.)

Saamelaistoimittajien tuottamasta ohjelmasta *Märät säpikkäät* näytettiin toinen tuotantokausi keväällä 2013. Sarjassa käytettiin puhekielenä suomea, mutta saamea kuuli musiikkikappaleiden sanoituksissa. Vaikka *Märät säpikkäät* saikin ristiriitaisen vastaanoton saamelaisten keskuudessa aiheidensa ja niiden käsittelytapojen vuoksi, se on tehnyt saamelaisuutta näkyväksi koko maassa.

3.3.2 Kielivähemmistöjen omakieliset mediatekstit

Vähemmistöille omakieliset mediatekstit, ohjelmat ja mediat ovat tärkeitä. Ne parantavat omaan kulttuuriin liittyvää aktiivisuutta ja auttavat oman ryhmän aseman vahvistamisessa. Moringin mukaan (2012, 276 – 277) viestintäpalvelut ovatkin esimerkiksi koulutuksen, terveydenhoidon ja sosiaalipalvelujen lisäksi kielivähemmistöjen olemassaolon elinehto. Ympäristön suhtautuminen kieleen ja sen käyttäjiin määrää pitkälti, käyttäkö vähemmistö kieltä vai vaihtaako sen enemmistökieleen (Matinheikki-Kokko 2002, 231). Suomessa väestöryhmän koko ei määrää vähemmistökielistä mediatarjontaa, vaan vähemmistön ja yhteiskunnan ylläpitämät rakenteet. Tästä ovat hyvänä esimerkkinä ruotsinkieliset sanomalehdet, jotka ovat säätiöiden omistuksessa. (Moring 2012, 277.)

Saamelaiset lukevat Ruotsin ja Norjan saamenkielisiä lehtiä painettuina tai sähköisessä muodossa. Luetuimpia on saamelaisten mediankäyttötutkimuksen mukaan Norjassa ilmestyvä pohjoissaamenkielinen *Ávvir*. Viimeinen Suomessa ilmestynyt saamenkielinen aikakauslehti, *Sápmelaš*, lopetti vuonna 2001 (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 47). Suomessa saamenkielisen sisällön julkaiseminen sanomalehdissä ja verkossa on saamelaisten oman aktiivisuuden ansiota.

Lapin Kansan saamenkieliset uutiset ovat tästä hyvä esimerkki, sillä paikallinen saamelaisyhdistys ehdotti niiden julkaisemista. Muutoin saamenkieliset ohjelmat Suomessa tekee Yleisradio. Se huolehtii myös saamenkielisistä verkkouutisista Yle Sápmi -sivuillaan.

Suurimmaksi osaksi saamelaislehtien sekä televisio- ja radio-ohjelmien kielinä käytetään pohjoissaamea, koska sitä puhutaan eniten. Suomessa ilmestyvät inarinsaamenkieliset uutis- ja ajankohtaisjulkaisut *Kierâš* ja *Anarâš*, ja lisäksi koltansaamelaisilla on *Saa'mi Nue'tt* - verkkopalvelu (Moring 2012, 279). Ne saavat rahoituksen osaksi opetus- ja kulttuuriministeriöltä ja osaksi saamelaisinstituutioilta, ja ne toimitetaan vapaaehtoisvoimin. *Kierâš* ilmestyy joka toinen viikko sekä painettuna että verkkoversiona ja *Anarâš* noin neljä kertaa vuodessa rahatilanteen mukaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 48.) Lisäksi *Sompio*-lehdessä, *Enontekiön Sanomissa* ja *Metsästäjässä* julkaistaan saamenkielistä sisältöä (Tynkkynen 2013).

Yleisradio lähettää sunnuntaisin *Romano Mirits* -ohjelmaa (Romanihelmiä), joka sisältää ajankohtaista asiaa romaneista ja romaninkieliset uutiset. Opetushallinnon ja opetusministeriön tuella on tuotettu romanikielisiä artikkeleita lehdissä *Latsodiives*, *Romano Bodos – Romani viesti* sekä *Elämä ja Valo – Siiben ta Jang*. Venäjänkielinen kuukausijulkaisu *Spektr* saa myös tukea opetusministeriöstä. Maahanmuuttajien viestintä on keskittynyt verkkopalveluihin, kuten Helsingin kulttuurikeskus Caisan verkkopalvelut tai *Suomen Somali Web* -portaali. (Moring 2012, 279 – 289.)

Suomessa ilmestyy kahdeksan ruotsinkielistä sanomalehteä, jotka julkaistaan 4 – 7 kertaa viikossa, ja useita 1 – 3 kertaa viikossa ilmestyviä lehtiä. Vielä 1900-luvun alussa Suomessa ilmestyi yli 30 ruotsinkielistä sanomalehtiä, mutta määrä putosi toiseen maailmansotaan mennessä. Jäljelle jääneille lehdille tunnusomaista on se, että ne ovat pitkään ilmestyneitä alueellisia lehtiä, jotka ovat selvinneet vaikeiden aikojen yli säätiöiden tai muiden instituutioiden omistamina. (Moring 2012, 281 – 283.)

Suurin sanomalehti on *Hufvudstadsbladet*, jota julkaistaan päivittäin pääkaupunkiseudulla ja etelärannikolla kahtena eri painoksena. Levikki oli vuonna 2010 noin 48 000. Uudellamaalla ilmestyvät *Västra Nyland* ja *Borgåbladet*, Varsinais-Suomessa *Åbo Underrättelser*, Pohjanmaalla *Vasabladet* ja *Österbottens Tidning*. ja Ahvenanmaalla *Åland ja Nya Åland*. Näistä *Vasabladet* on toiseksi suurin lehti, levikiltään 21 000. *Åbo Underrättelser* on vanhin ja *Nya Åland* nuorin. Suurin osa lehdistä ilmestyy myös verkkoversioina. (Jyrkiäinen 2012, 80 – 83; Moring 2012, 281 – 283.)

Lehdet ovat keskittyneet kolmen omistajan ympärille, joita ovat KSF Media, HSS Media ja Förlags Ab Sydvästkusten. Kaksi ensimmäistä ovat säätiöiden omistamia ja kolmannessa yhtenä omistajana on Åbo Akademi. KSF Medialla on kolme lehteä, *Hufvudstadsbladet*, *Västra Nyland* ja *Borgåbladet*. Lisäksi se omistaa osan *Nya Åland* -lehdestä. *Vasabladet* ja *Österbottens Tidning* ovat HSS Median sanomalehtiä ja Förlags Ab Sydvästkusten julkaisee *Åbo Underrättelser*-lehteä. (Jyrkiäinen 2012, 80 – 83; Moring 2012, 281 – 283.)

3.4 Yleisradio, julkinen palvelu ja saamelaiset

Median kaupallistuminen ja muutokset teknologiassa, sisällöntuotannossa ja jakelussa ovat koskettaneet mediaa maailmanlaajuisesti. Nämä muutokset ovat nakertaneet yleisradiotoiminnan perustaa, julkista palvelua, ja aiheuttaneet säröjä sen pohjaan, valtiontukeen. Julkinen palvelu kuuluu kuitenkin olennaisena osana yleisradiotoimintaan kansainvälisesti ja kansallisesti ja yleisradiotoiminnan saama tuki mahdollistaa pitkäjänteisen ohjelmapolitiikan.

Median muutoksen myötä kaupalliset radio- ja televisiokanavat ovat runsastuneet ja monin tavoin kyseenalaistaneet yleisradiotoiminnan. Samalla ne ovat haastaneet yleisradioyhtiöt perustelemaan toimintansa ja oikeutuksen valtion tukeen. Kaupalliset kanavat ovat toistuvasti esittäneet, että valtio-omisteiset yleisradioyhtiöt keskittyisivät tuottamaan tiedottavia ajankohtaisohjelmia sekä sivistäviä taide- ja kulttuuriohjelmia ja palvelemaan niitä pieniä ryhmiä, joille ei ole kannattavaa tuottaa ohjelmaa. (Lowe 2010, 30 - 31.) Kaupalliset kanavat hoitavat mielellään viihdepuolen, koska niiden avulla saadaan paljon yleisöä ja siten mainostajia.

Yleisradioyhtiöt ovatkin alkaneet korostaa toiminnassaan julkisen palvelun tehtäväänsä, johon kuuluu kulttuurisen, sosiaalisen ja demokraattisen kehityksen edistäminen (Ala-Fossi & Hujanen 2012, 122). Hellman (2010, 61) toteaa, että lukuisten tutkimusten mukaan yleisradioyhtiöiden tarjoama monipuolinen ja kattava ohjelmisto on pitänyt myös yksityisten kaupallisten radio- ja televisiokanavien ohjelmistot monipuolisina.

Markkinalähtöinen ajattelu on levinnyt median uuden järjestyksen myötä yleisradioyhtiöihin, ja niitä voi nykyään verrata kaupallisiin mediakonserneihin. Koska yleisradioyhtiöillä on edelleen julkisen palvelun tuottajan rooli, mutta ne toimivat kuten mediayritykset, puhutaan julkisen palvelun yhtiöiden kaksoisroolista. (Mäntymäki 2010, 69.)

Suomessa Yleisradio tuottaa ohjelmistoa radioon ja televisioon sekä alueellisesti että valtakunnallisesti. Lisäksi se tuottaa sisältöjä Internetiin. Yleisradion julkisen palvelun tehtävän

onnistumista valvoo eduskunta ja eduskunnan valitsevat hallintoneuvoston jäsenet. (Wiio & Uronen 2012, 152 – 155.)

Tässä luvussa käsittelen ensin tarkemmin julkisen palvelun periaatteita ja perusteita. Sen jälkeen siirryn Yleisradion kielivähemmistöille tuottamiin ohjelmiin ja lopuksi Saamen Radioon ja saamelaistoimittajan työhön.

3.4.1 Yleisradiotoiminta ja julkisen palvelun periaatteet

Olen aiemmin viestintäpolitiikkaa koskevassa luvussa käsitellyt julkisen palvelun yleisradiotoimintaa ja sen rahoitusta, kuten Euroopan unionin perustamissopimukseen kuuluvia kilpailusäännöksiä ja perustamissopimukseen vuonna 1997 liitettyä Amsterdamin pöytäkirjaa, jolla EU siirsi yleisradiotoiminnan päätösvallan jäsenvaltioille. EU puuttuu yleisradiotoimintaan vain, jos kilpailusäädäntöä tai muita säännöksiä rikotaan. Jäsenmaiden julkisen palvelun radio- ja televisiotoiminnan tehtävä on siis tukea paitsi yhteiskunnan demokraattista, sosiaalista, kielellistä ja kulttuurista kehitystä, myös median monimuotoisuuden säilyttämistä. (Mortensen 2010, 173.) Euroopan unionin audiovisuaaliseen politiikkaan kuuluu jäsenvaltioiden sisämarkkinoiden ja kuluttajansuojan kehittäminen sekä lasten ja ihmisarvon suojeleminen (Wiio & Uronen 2012, 154 – 155).

Euroopan unionin viestintäpolitiikkaan kuuluu mediadiversiteetin eli median monimuotoisuuden vaaliminen, millä tarkoitetaan, että median kuuluu ilmentää yhteiskunnan monimuotoisuutta ja tuoda esille erilaiset mielipiteet. Näin pyritään turvaamaan myös niiden ryhmien oikeudet, jotka eivät muutoin pääse esille mediassa. Mediadiversiteetti käsittää lähteiden monimuotoisuuden, johon vaikuttaa kielteisesti mm. medioiden omistuksen keskittyminen muutamille isoille yrityksille, ja mediasisältöjen monimuotoisuuden, joka hupenee esim. suosittujen formaattien vallatessa lisää ohjelma-aikaa. Median monimuotoisuuteen kuuluu lisäksi median tavoittaman yleisön monipuolisuus ja mediapalveluiden saatavuus. (Nieminen & Pantti 2012, 39 – 42.) Eri yleisöryhmät eivät suinkaan ole tasavertaisessa asemassa monipuolisten mediasisältöjen saatavuuden suhteen, mutta Euroopan unionin sääntelypolitiikan perusteella voi päätellä, että jäsenmaat katsovat julkisen palvelun yleisradiotoiminnan kuitenkin parhaiten selviävän mediadiversiteetin haasteesta.

Yleisradiotoiminta rakentuu universalismin ja pluralismin periaatteille. Universalismin periaate sisältää ajatuksen, että yleisradio-ohjelmien pitää olla sisällöltään monipuolisia ja kenelle tahansa tarkoitettuja, mikä edellyttää, että tieto tarjotaan muodossa, jonka jokainen ymmärtää. Pluralismilla puolestaan tarkoitetaan ohjelmistoa, jossa vuoropuhelua käyvät niin eri ryhmät ja alueet kuin

mielipiteet ja arvotkin. Pluralismin perustaa voi ajatella yhteiskuntasopimukseksi, jonka osapuolet tuntevat toisensa. Näiden osapuolten tulee päästä näkyviin ja kuuluviin tasapuolisesti yleisradiotoiminnassa. (Ala-Fossi & Hujanen 2012, 143 – 145.)

Suomessa Yleisradion julkisen palvelun tehtävä määritellään laissa (Laki Yleisradio Oy:stä 1993/1380). Mäntymäen (2010, 76 - 77) mukaan Yleisradion yleispalveluvelvoitteeseen kuuluu, että sen pitää tuottaa ohjelmistoja erityis- ja oheispalveluineen yhtäläisesti kaikille Suomessa asuville asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta. Palvelujen ja ohjelmistojen on oltava monipuolista ja kattavaa, mikä merkitsee laajaa ohjelmakirjoa dokumentti- ja asiaohjelmista viihteeseen ja elokuvaan, mutta myös sitä, että ohjelmistoa pitää tuottaa niin suurille yleisöille kuin pienille osayleisöille. Yleisradion täytyy tuottaa ja välittää kotimaista kulttuuria ja huolehtia lasten- ja hartausohjelmien tarjoamisesta. (Wiio & Uronen 2012, 152 – 154.)

Ohjelmatoiminnassa pitää ottaa huomioon sivistykselliset näkökohdat ja tasa-arvo. Julkisen palvelun ohjelmatoiminta tukeekin demokratiaa ja osallistumismahdollisuuksia sillä, että se tarjoaa monipuolisesti tietoa ja mielipiteitä, ja antaa samalla areenan keskustelulle ja vuorovaikutukselle. (Wiio & Uronen 2012, 152 – 154.)

Ohjelmatarjonnan monipuolisuuden ja julkisen palvelun tehtävän toteutumista seuraa Yleisradion hallintoneuvosto, mutta muutkin toimijat pääsevät vaikuttamaan Yleisradion toimintaan. Vaikka se toimii samoilla viestintäpoliittisilla pelisäännöillä kuin kaikki Suomen mediat, se on instituutio, jonka julkiseen palveluun sekä kulttuuriin ja kieleen liittyvät tehtävät antavat monille viestintäpolitiikan ulkopuolelta tuleville toimijoille mahdollisuuden puuttua sen toimintaan. Kielivähemmistöjen ja muiden erityisryhmien palvelemisessa sen täytyy ottaa huomioon näiden toimijoiden toiveet.

3.4.2 Yleisradio ja kielivähemmistöt

Yleisradiolle on laissa määrätty ohjelmien tuottaminen tietyille ryhmille. Näihin julkisen palvelun tehtäviin kuuluu tuottaa ohjelmaa paitsi suomen- ja ruotsinkieliselle väestölle, myös vähemmistöille, joista Yleisradiolaissa mainitaan saamelaiset, romanit ja viittomakieltä äidinkielenään käyttävät. Yleisradiolle kuuluu myös sekä enemmistö- että vähemmistöryhmille suunnattujen ohjelmien ostaminen, vaihtaminen ja lähettäminen. (Laki Yleisradio Oy:stä 1993/1380)

”Julkisen palvelun ohjelmatoiminnan tulee erityisesti: - - kohdella ohjelmatoiminnassa yhtäläisin perustein suomen- ja ruotsinkielistä väestöä, tuottaa palveluja saamen, romanin ja viittomakielellä sekä soveltuvin osin myös maan muiden kieliryhmien kielellä; tukea suvaitsevaisuutta ja monikulttuurisuutta sekä huolehtia ohjelmatarjonnasta myös vähemmistö- ja erityisryhmille; - - ” (Laki Yleisradio Oy:stä 1993/1380)

Sitä, kuinka paljon ohjelmaa Yleisradiossa vähemmistöille tuotetaan ja lähetetään, ei ole tarkemmin säädetty laissa tai asetuksissa, kuten ei muullekaan väestölle lähetettyjen ohjelmien määriä. Yleisradio päättää itse resurssiansa puitteissa, miten paljon ohjelmaa se lähettää. Se taas, millaista ohjelmaa Yleisradio lähettää valtaväestölle ja vähemmistöille, on riippunut Yleisradiolaissa annetuista velvoitteista julkisen palvelun tuottamisessa. Näihin Yleisradion tehtäviin on aina liitetty yleissivistävän ohjelman tuottaminen ja jakelu.

Aiemmin viittasin mediaan kohdistuviin sääntelyyn, hallinnan ja ohjailun keinoihin, jolloin median ohjailu voi tapahtua lainsäädännön, median itsesääntelyn ja julkisen keskustelun kautta. Yleisradion vähemmistöjen palveluun vaikuttavat toimijat käyttävät pääasiassa lainsäädännön antamia mahdollisuuksia puuttua ohjelmalveluun, mutta ne käyvät myös keskustelua medioissa ja eri organisaatioissa, ja pyrkivät vaikuttamaan tapakulttuuriin. (Nieminen & Nordenstreng 2012, 314 – 320.) Esimerkkinä tästä on saamelaiskäräjät, jolla on lakiin perustuva tehtävä arvioida Yleisradion saamenkielistä ohjelmalvelua vuosittain, mutta se on yhtenä osapuolena monissa mediassa käydyissä keskusteluissa ja tuo esille saamelaisen näkökulman, mikä saattaa ihastuttaa tai vihastuttaa, mutta muokkaa kuitenkin käsityksiä saamelaisista.

Yleisradion julkinen palvelu pitää yllä monipuolista ruotsinkielistä mediatarjontaa. Saamenkielisen ohjelmatarjonnan olemassaolon ja monipuolisuuden ovat taanneet saamelaisten oma aktiivisuus ja Yleisradion julkisen palvelun periaate Saamen radiota perustettaessa ja ylläpidettäessä. Venäjänkielinen ohjelmatarjonta on riippuvainen yksityisistä toimijoista ja Venäjältä tulevista lähetyksistä, vaikka venäjänkielistä ohjelmaa tarjoaa myös Yleisradio. (Moring 2012, 289 – 291.)

Vähemmistökielillä päivittäistä uutistarjontaa on paitsi ruotsiksi ja kolmella eri saamen kielellä, myös englanniksi, venäjäksi ja viittomakielellä. Moringin (2012, 276) mukaan sekä ruotsin- että saamenkielinen ohjelmatarjonta on Suomessa runsasta verrattuna muihin maihin ja kieliryhmien kokoon. Satelliittikanavien ja Internetin kautta kielivähemmistöt pystyvät seuraamaan myös sellaisia Ruotsin, Norjan ja Venäjän lähettämiä ohjelmia, joita ei muuten kuuluisi tai näkyisi.

Esimerkiksi Suomen saamelaiset seuraavat muiden Pohjoismaiden saamenkielisiä lähetyksiä edellä mainituin tavoin.

Suomessa kolmella kielivähemmistöllä, eli ruotsinkielisellä, saamenkielisellä ja venäjänkielisellä, on päivittäisiä joukkoviestintäpalveluja. Suomenruotsalaiset ovat saaneet Yleisradion alkuajoista lähtien palvelua omalla kielellään, sillä suomen- ja ruotsinkieliset lähetykset aloitettiin samaan aikaan yhteisellä radiokanavalla. Ensimmäisen oman verkon ruotsinkieliset ohjelmat saivat 1960-luvun lopulla ja toisen 1990-luvulla, kun rannikkoalueille rakennettiin aluelähetyksiä varten oma verkko. Vuodesta 1997 lähtien Yleisradiolla on ollut kaksi ruotsinkielistä radiokanavaa, Yle Radio Vega ja Yle Radio Extrem. (Ala-Fossi & Hujanen 2012, 136 – 137; Moring 2012, 283 – 284.) Nykyään Yleisradio lähettää ruotsinkielistä ohjelmaa noin 18 000 tuntia vuodessa, mikä merkitsee 17 prosenttia Yleisradion koko radio-ohjelmatarjonnasta. Pohjanmaan rannikolla ja Ahvenanmaalla asuvien ohjelmatarjontaa lisäävät Ruotsin radiolähetykset, ja lisäksi Ahvenanmaalla on kaksi muutakin radiokanavaa. (Moring 2012, 283 – 284.)

Televisiossa ruotsinkielistä ohjelmaa lähetettiin aluksi kahdella suomenkielisellä kanavalla, mutta ohjelmia ei ollut paljon. Tilanne muuttui 2000-luvun alussa, kun Yle Fem, entinen FST5, aloitti lähetykset. Lähetystuntimäärä on ollut saamenkieliset uutiset ja lastenohjelma mukaan lukien noin 3500 tuntia vuodessa. Parhaan katseluajan ulkopuolella kanava lähettää Ruotsin television kansainvälisiä ohjelmia. Ahvenanmaalla ja Pohjanmaalla asuvat näkevät myös Ruotsin tavalliset televisiolähetykset ja muualla Suomessa ovat käytössä Internet ja satelliittikanavat. (Moring 2012, 284 – 285.)

Yleisradiolla on myös ohjelmien tekstityspalvelu ja tekstitelevisio- sekä Internet-palvelu ruotsiksi. Vuonna 2012 Yleisradio päätti korostaa kaksikielisyyttään ja lisätä kanavarajoja ylittävää ohjelmaa suomeksi ja ruotsiksi. (Moring 2012, 285 – 286.)

3.4.3 Saamen radio

Saamelaisen kulttuuri-identiteetin muodostumiseen ja kielen elinkelpoisena säilymiseen vaikuttavat olennaisesti julkiset palvelut, kuten saamenkielinen opetus ja ohjelmatarjonta. Suomessa ainoa saamenkielisiä radio- ja televisio-ohjelmia tuottava, vaihtava ja välittävä taho on Yleisradio. Julkisen palvelun yhtiönä se on saanut tuottaa saamenkielisiä ohjelmia jo 67 vuotta ja saa tuottaa niitä jatkossakin – vähemmistöille suunnattujen ohjelmien tekemiseen kaupallisilla kanavilla on

tuskin haluja pienen yleisön ja huonon kannattavuuden vuoksi. Yle Sápmi, Saamen radio, tekee ohjelmia radioon, televisioon ja Internetiin.

Uranuurtajien ja saamelaisjärjestöjen aktiivisuus on mahdollistanut sen, että Suomessa on oma itsenäinen radiokanava, vaikka saamelaisten lukumäärä on pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Saamenkieliset ohjelmat radiossa aloitettiin toisen maailmansodan jälkeen, ja edelleenkin radiolla on merkittävät osa saamenkielisessä uutis- ja ajankohtaistarjonnassa, vaikka myös televisiossa on nykyään saamenkielisiä ohjelmia. Saamenkielinen ohjelmatarjonta on pitkälti Yleisradion julkisen palvelun varassa. Saamen radion tarjonta keskittyy Pohjois-Suomeen, vaikka tekstiteleviisio palvelut, verkkoviestintä sekä televisiouutiset ovat valtakunnallisia. Saamelaiset ovat itse olleet aktiivisesti valvomassa etujaan, sekä rakentamassa ja luomassa Saamen radiota ja sen ohjelmistoa. (Lehtola 1997b, 93; Moring 2012, 290 – 291; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 47 – 49.)

Vanhassa radiolainsäädännössä saamenkielisen ohjelman tuottamista ei mainittu ollenkaan, vaikka Yleisradion toimiluvassa se oli mainittu jo 1980-luvulta alusta asti. Yleisradiotoiminnan sääntelyä haluttiin kuitenkin muuttaa ja Yleisradion asema ja tehtävät kirjata erityiseen lakiin. Uuden lain myötä Yleisradio pääsi eroon myös aikaa vievästä toimiluvan hakemisesta. Kun lakia Yleisradiosta alettiin valmistella 1990-luvun alkupuolella, maininta saamenkielisestä ohjelmatarjonnasta oli jäädä kokonaan pois lakiosasta, vaikka siitä perusteluosassa puhuttiinkin. Asiasta jouduttiin muistuttamaan liikenneministeriä Ole Norrbackia, ja vuonna 1994 voimaantulleessa Yleisradio-laissa saamenkieliset ohjelmat on kirjattu Yleisradion julkisen palvelun tehtäviin. (Lehtola 1997a, 113.)

Saamenkielisiä ohjelmia kuunneltiin Suomessa jo ennen kuin Yleisradio aloitti saamenkieliset lähetykset, sillä norjalaiset lähettivät saamenkielisiä jumalanpalveluksia, jotka olivat rajan pinnassa kuultavissa. Yleisradion saamenkieliset lähetykset aloitettiin lokakuussa 1947 Oulusta, jolloin ensimmäiset saamenkieliset uutiset luki Johan Nuorgam. (Lehtola 1997a, 9.) Vuonna 1948 saamenkielisiä uutisia lähetettiin kerran viikossa ja ohjelman kesto oli viisitoista minuuttia. Lisäksi joka kuukauden ensimmäisenä sunnuntaina kuultiin saamenkielinen jumalanpalvelus Oulun tuomiokirkosta. (Lehtola 1997a, 11.)

Oulusta saamenkieliset lähetykset siirtyivät vuonna 1960 Rovaniemelle (Lehtola 1997a, 17) ja sen jälkeen Inariin vuonna 1973 (Lehtola 1997b, 93). Inarin Ivalossa oli aloittanut jo vuonna 1972 reppustudio, joka sijaitsi toimittajan huoneen nurkassa ja sisälsi mikrofonipisteen, nagran ja pari vanhaa studiokonetta (Lehtola 1997a, 31). Radio-ohjelmaa lähetettiin myös Karesuvannosta, jossa

mikrofonipiste oli turvekammissa eli turpeesta tehdyssä kodassa (Lehtola 1997a, 42). Saamen radion toimitilojen sijoituspaikasta kiisteltiin pitkään. Pitkien neuvottelujen jälkeen Yleisradio suostui siihen, että toimitilat rakennettaisiin Inariin eikä Ivaloon, joka oli kunnan suomalaistunut keskus. Vuonna 1977 Inariin saatiin vihdoinkin toimitilat toimitukselle ja vuonna 1987 toimitaloa laajennettiin. (Lehtola 1997a, 58 – 63, 99; Yle Sápmi 2013.)

Saamen radio itsenäistyi omaksi radiokanavakseen vuonna 1991. Se sai käyttöönsä neljännen ULA-verkon, johon kuului yksitoista lähetintä Ylä-Lapin alueella. Rovaniemelle lähetykset ulotettiin vuonna 1994. (Lehtola 1997a, 106 – 107.) Saamen radion synty liittyy Yleisradion alueradioverkon kehittämiseen, jossa radiolähetystoiminta jaettiin valtakunnallisiin ja alueellisiin kanaviin (Moring 2012, 286). Itsenäistymistä oli edeltänyt vuonna 1985 Suomen saamelais-toimituksen muuttuminen pohjoisimman Lapin itsenäiseksi toimialueeksi, alueradioksi, jolla oli oma aluepäällikkö. Tätä ennen saamelais-toimitus oli ollut osa Lapin radiota. (Lehtola 1997a, 95 – 98.)

Itsenäistyminen lisäsi ohjelmatarjonnan moninkertaiseksi. Ohjelmatarjonta monipuolistui ja lähetyksaika moninkertaistui. Saamenkielisten ohjelmien alkutaipaleella ohjelmisto oli koostunut uutiskatsauksista ja jumalanpalveluksista, ja 1960-luvun lopulla alettiin tehdä myös makasiinityyppisiä ohjelmia. Vuonna 1973 ohjelmaa lähetettiin noin sata tuntia vuodessa, ja vuonna 1985 tuntimäärä oli lisääntynyt 156 tuntiin. Vuonna 1991 lähetettiin 570 tuntia saamenkielistä ohjelmaa vuodessa. (Lehtola 1997a, 47, 102 – 105.) Ohjelmatuntien määrä oli vuonna 1991 noin 20 tuntia viikossa, josta se nousi 40 tuntiin 2000-luvulle tultaessa (Moring 2012, 287).

Nykyään, parikymmentä vuotta myöhemmin, saamenkielistä ohjelmaa on radiossa noin 1570 tuntia vuodessa. Siitä koltansaamenkielistä ohjelmaa on noin 125 tuntia ja inarinsaamenkielistä ohjelmaa noin 230 tuntia. Ohjelmisto koostuu uutis-, ajankohtais-, kulttuuri-, viihde-, lasten-, nuorten- ja hartausohjelmista. (Yleisradio 2013a, 15 – 17.) Esimerkiksi ainoa Suomen radiokanavilla lähetettävä lastenohjelma on kolmikielinen *Binna Bánna*. (Ks. s. 74 – 75)

Saamenkielistä radio-ohjelmaa kuullaan omalla Yle Sámi Radio -kanavalla, mutta televisio-ohjelmien määrä on jäänyt murto-osaan radio-ohjelmien määrästä. Televisio-ohjelmia on nykyään kolme, *TV-Oddasat*, *Yle Oddasat* ja *Unna Junná*. Yhteispohjoismaiset saamenkieliset televisiouutiset alkoivat vuonna 2002 (Moring 2012, 288). Nämä uutiset kootaan NRK:n toimituksessa Kaarasjoella NRK:n, SVT:n ja Ylen yhteistyönä pohjoissaameksi, joka on alueen puhutuin saamen kieli.

Nykyään yhteispohjoismaiset televisiouutiset näkyvät alkuillasta Tervola–Kemi-linjan pohjoispuolella Yle Femillä. Samat uutiset voi katsoa myöhäisillassa tekstitettyinä suomeksi TV1:llä, ja seuraavana aamuna TV2:lla yhdentoista aikaan alueuutisten päätteeksi. (Yleisradio 2013a, 15 – 17.)

Syksyllä 2013 alettiin Inarissa tuottaa Suomeen keskittyviä saamenkielisiä TV-uutisia. *Yle Ođđasat* lähetetään arki-iltapäivisin kello viidentoista maissa. Uutislähetyksessä käytetään pohjois-, inarin- ja koltansaamea. (Yle ohjelmatiedot 2013.)

Unna Junná -lastenohjelmaa lähetetään uustuotantona ja uusintoina syksyisin ja keväisin. Sen kanssa on vuorotellut Ruotsin tai Norjan tekemä lastenohjelma silloin, kun *Unna Junná* on tauolla. Saamenkielisiä tv-ohjelmia on vuonna 2012 ollut noin 130 tuntia vuodessa. Muu saamenkielinen ohjelmatarjonta on pientä. (Yle ohjelmatiedot 2012; Lapin Kansa ohjelmatiedot 2011) Lisäksi Ylellä on Yle Sápmi -verkkosivusto, joka aloitti vuonna 1997. Samana vuonna vietettiin Saamen radion viisikymmentävuotisjuhlia.

Nykyään Inarissa toimii uutistoimitus ja päivittäistoimitus, ja Saamen radiolla on toimittaja myös Utsjoella. Yle Sápmin toimituksessa työskentelee periodista riippuen parikymmentä toimittajaa, joista yksi tekee pääosin inarinsaamenkielisiä ohjelmia ja yksi koltansaamenkielisiä. Lastenohjelmia toimittaa kolme henkilöä, joista yksi on myös tuottaja. Lisäksi lastenohjelmien tekoon osallistuu kuvaaja-leikkaaja ja assistentti. Tekninen puoli työllistää nelisen henkeä. Työtehtävien rajat ovat kuitenkin liukuvat.

Ohjelmavaihto on ollut alusta asti merkittävä osa saamenkielisessä ohjelmatarjonnassa. Norja, Ruotsi ja Suomi sopivat keskenään saamelaisradioiden alkutaipaleella, että ne antavat saamenkieliset ohjelmansa maksutta välitettäväksi toisilleen. (Lehtola 1997a, 80 – 93.) Kanavalainana Saamen radiossa kuuluvat edelleenkin NRK:n saamenkieliset ohjelmat iltaisin Saamen radion omien ohjelmien jälkeen. SR:n saamenkielinen ohjelma on sijoitettu aamupäivään, mutta muutoin yhteistyö SR:n kanssa on ollut vähäistä viime vuosina.

Suomessa saamenkielisten ohjelmalveluiden toteutumista on aiemmin seurattu joka toinen vuosi eduskunnassa Yleisradion vuosikertomuksen käsittelyn yhteydessä. Yleisradio-lain muututtua vuoden 2013 alussa Yleisradion hallintoneuvoston täytyy toimittaa vuosikertomus vuosittain eduskunnalle. Vaikka Yleisradio päättää itse julkisen palvelun velvoitteidensa perusteella saamenkielisen ohjelmien tuottamisesta ja lähettämisestä, sen onnistumista julkisen palvelun

tehtävässä ja saamenkielisen ohjelmatarjonnan tuottamisessa on arvioinut saamelaiskäräjät. Yleisradio-lain muututtua vuoden 2013 alussa käräjät antaa lausunnon joka vuosi. Saamelaiskäräjien lausunto liitetään Yleisradion hallintoneuvoston kertomukseen eduskunnalle. Siellä vuosikertomuksen tarkastaa liikenne- ja viestintävaliokunta, joka asiantuntijoita kuultuaan tekee eduskunnan täysistunnolle ehdotuksen Yleisradion vuosikertomuksen hyväksymisestä. Yleisradion hallitus puolestaan antaa kertomuksen toteutuneesta julkisesta palvelusta viestintävirastolle. (Laki Yleisradio Oy:stä 1380/1993.)

3.4.4 Saamelaistoimittajana Yleisradiossa

Tämän luvun tiedot perustuvat teemahaastatteluihin, jotka tein vuosina 2012 ja 2013 Inarissa ja Oulussa Saamen radion työntekijöille.

Suomessa saamenkielistä ohjelmatarjontaa ei olisi ilman Saamen radion toimittajia ja henkilökuntaa. Tuottavan tason toimijoina he tuntevat parhaiten saamenkielisten ohjelmien tekemisen ja lähettämisen realiteetit sekä niihin vaikuttavat tekijät ja tietävät vastuunsa saamelaisuuden säilymisestä. Saamen radion saamenkieliset toimittajat työskentelevät Yleisradion palveluksessa ja tekevät ohjelmia ennen kaikkea saamelaisille, joskin television saamenkieliset lastenohjelmat ja uutiset houkuttelevat television ääreen myös enemmistön edustajia. Vaikka Yleisradio on valtakunnallinen media, toimittajat eivät koe olevansa valtamedian palveluksessa, vaan nimenomaan Saamen radion palveluksessa, joka on oma itsenäinen yksikkönsä ja palvelee saamelaista yleisöä.

Ylen arvot, visio ja missio määrittävät saamelaistoimittajien työtä. Ylen arvoihin kuuluvat luotettavuus, riippumattomuus ja ihmisen arvostaminen, visio puolestaan julistaa, että Yle tekee maailmanluokan julkista palvelua. Missiona on vahvistaa suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria tarjoamalla kaikille tietoa, sivistystä, oivalluksia ja elämyksiä. Saamen radio vastaavasti tietenkin vahvistaa saamelaista yhteiskuntaa. (Yle 2013, Yle Sápmi 2013)

”Ylen arvot ovat hyviä. En haluaisi olla missään muualla töissä. Olen yleläinen ja ylpeä siitä.”
(Pekka 2013)

Ylen, SVT:n, SR:n ja NRK:n saamenkielisistä ohjelmista vastaavien päälliköiden visiossa vuodelta 2012 pohjoismaiset saamelaisuutiset ovat tärkein lähde saada tietoa siitä, mitä Saamenmaassa ja muilla alkuperäiskansojen alueilla tapahtuu. Saamen radiolla on Pohjoismaiden muiden saamelaismedioiden kanssa myös yhteiset saamelaiset uutisarvot, joihin kuuluvat niin ikään

laadukkuus, luotettavuus ja yleisön palveleminen, mutta myös rohkeus olla keskustelunavaaja saamelaisia koskevissa asioissa. (Yleisradio 2013a, 17 – 18.) Yle Sápmin strategiaan kuuluu siten saamen kielten, kulttuurin ja identiteetin vahvistaminen ohjelmatoiminnalla. (Yle Sápmi 2013)

Saamen radion toimittajien lähtökohtana on tuoda uutisissa esille pienen ihmisen näkökulma. Tämän vuoksi esimerkiksi saamenkieliset TV-uutiset poikkeavat toimittajien mukaan muista uutisista. Osansa televisiouutisten erilaisuuteen tuo myös norjalaisten tapa luoda uutisessa konfliktia sinnekin, missä sitä ei alun perin ollut, mikä aiheuttaa välillä vakavia keskusteluja norjalaisten ja suomalaisten kollegojen välillä. Sekään ei ole itsestään selvää, että Norjasta lähetetty materiaali saataisiin käsiteltyä ja päinvastoin, koska formaatit ovat erilaiset.

Vaikka uutiskriteerit ovat samat kuin muillakin Ylen kanavilla, alueellisena kanavana Saamen radio kertoo ennen kaikkea pohjoisen Suomen, Norjan, Ruotsin ja Venäjän ajankohtaisista asioista.

”No jos lentokone putoaa johonkin, ei me ruveta siihen saamelaista näkökulmaa vääntämään, vaikka että se putosi saamelaisten pellolle. Lentokone putosi ja se siitä.” (Tuula 2012)

Saamen radion toimittajan roolissa yhdistyy monta asiantuntijuutta: hän on paitsi radio-, televisio- ja verkkotoimittaja, myös tiedottaja ja kielenhuoltaja, puhumattakaan siitä, että hän on saamelaisen kulttuurin ja arktisten alueiden ongelmien ja elinolosuhteiden asiantuntija sekä kahden eri kulttuurin keskeinen välittäjä. Saamelainen identiteetti on itsestään selvyys, jota ei tarvitse pysähtyä ajattelemaan.

”En mä aamulla peiliin katsoessa ajattele, että ’Herrajumala, siellähän on saamelainen!’. Kyllä mä siellä Tuulan näen. Jos rupeaa liikaa ajattelemaan saamelaisuutta ja vääntää sitä joka paikkaan, etnostressihän siitä syntyy --- Ja onhan se vähän kummallista, että parhaimmat saamelaiskulttuurin asiantuntijat ovat niitä, jotka ovat vuoden tai pari olleet naimisissa saamelaisen kanssa.” (Tuula 2012)

Pienen yhteisön etuihin kuuluu se, että lähes kaikki tuntevat kaikki, mutta siitä voi muodostua myös ongelmia. Lähes jokaisella on lähisukulaisia tai ystäviä esimerkiksi saamelaiskäräjillä, joten jutun tekee se, jolle henkilö on vähiten sukua tai tuttu. Hankaluuksia kuvaamaan sopii haastateltavan kertoma juttu saamelaisten vähälukuisuuden yllättämästä toimittajasta, joka turhautuneena oli puuskahtanut uutisia hankkiessaan: *”Nehän on jo kaikki kertaalleen haastateltu.”* Vaikeaa on myös löytää sellaista sukua, josta joku ei olisi ollut Saamen radiossa työssä, mikä luo läheisen suhteen saamelaisyleisön ja radion välille. Toimittajaa on helppo lähestyä.

Saamen radion toimittajan rooli seuraa toimittajaa vapaa-aikaan, vaikka hän välillä haluaisi osallistua vaikkapa koulun vanhempainiltaan vain vanhempana tai paliskunnan kokoukseen vain paliskunnan jäsenenä.

”Kun astun sisään, porukka vaikenee ---- vaikka kuinka yritän sanoa, etten ole siellä toimittajana.” (Pekka 2013)

Saamelaistoimittajat törmäävät samaan ongelmaan kuin muidenkin vähemmistöjen edustajat. He joutuvat rikkomaan pienyhteisön kirjoittamatonta sääntöä yhteisön sisäisten ristiriitojen pitämisestä yhteisön sisäisenä asiana, mikä aiheuttaa pulmia. Saamelaisyhteisön tabuista, todella vaikeista asioista, on hankala tehdä juttuja, koska niihin ei tahdo löytyä haastateltavia. Niistä annetaan vinkki muille Lapin radiokanaville tai lehdille. Toimittaja tietää jo joihinkin juttuihin tarttuessaan, että sanottavaa tulee.

”Kyllä mää ajattelin sen kielipesäjutun jälkeen, että olipas se [vaikea aihe]. Me tiedettiin tietysti, että se aiheuttaa ongelmia, mutta ei me ajateltu, että kun kaupassa käy, saa melkein tomaatteja päähänsä.” (Helena 2012)

Tasapuolisuuden säilyttäminen on ensiarvoisen tärkeää saamelaistoimittajalle. Siitä huolimatta saman jutun vastapuolet saattavat syyttää heitä toisen puolelle asettumisesta. Osa saamelaisyleisöstä odottaa, että Saamen radio katsoo asioita vain saamelaisnäkökulmasta, osa huomauttaa toimittajalle liiasta saamelaisuudesta.

Riippumattomuus luo luotettavuutta. Sen vuoksi saamelaiskäräjien halu saada Saamen radio osaksi omaa organisaatiotaan oli hämmentänyt toimittajia.

”Mikä me sitten oltaisiin? Saamelaiskäräjien tiedotustoimisto? --- Meidän täytyy olla vallan vahtikoiria.” (Mari 2013)

Oman erikoisen lisänsä saamelaistoimittajan työhön tuovat pitkät välimatkat ja arvaamaton luonto. Vaikka kasvokkain tehdyt haastattelut ovat tärkeitä, yksi haastattelumatka voi viedä koko työpäivän. Työmatkakin saattaa olla reippaasti yli sata kilometriä, minkä vuoksi oma auto on välttämätön. Osa Saamen radion työntekijöistä majoittuukin viikolla Yleisradion asuntolaan toimitalon viereen.

Saamen radion työntekijöillä on monta kehitysehdotusta Yleisradion toimintaan. Yleisradion sisällä ongelmia on syntynyt ennen kaikkea ohjelmien lähetysaikojen ja -määrien vuoksi. Yksi kesto-ongelmista on ollut saamenkielisten televisiouutisten lähetysaika illalla klo 19 maissa. Uutiset katkaisevat ruotsinkielisen ohjelmatarjonnan parhaimpaan katseluaikaan Yle Fem -kanavalla Pohjois-Suomessa, mikä on hiertänyt Femin päälliköitä. Saamenkieliset uutiset eivät myöskään sovi Femin kanavaprofiiliin, mutta vielä ei ole löydetty ratkaisua tilanteeseen. Toinen keskustelua aiheuttanut ongelma oli saamenkielisten televisiouutisten uusinnan siirtäminen TV2:lla alueuutisten viimeiseksi. Vaikka Saamen radion toimittajat pelkäsivät katsojakatoa, kävikin niin, että siirto toi lisää katsojia.

Ongelmaksi on koettu myös television saamenkielisten nuorten ja lastenohjelmien vähäisyys ja puute. Haastattelujen perusteella toimittajat toivoivatkin eniten resursseja nuorten ja lastenohjelmien tekemiseen. Nyt nuorille suunnattuja, itse tehtyjä ohjelmia ei ole lainkaan, ja lapsille suunnattuja liian vähän. *Unna Junnáa* on tuotettu projektina niin, että sitä tehdään puoli vuotta kerrallaan, koska resurssit eivät riitä kuin viidentoista ohjelman tekoon vuosittain. Vuonna 2012 pystyttiin tekemään neljä ylimääräistä *Unna Junnán* jaksoa (Yleisradio 2013a, 15). Jos ohjelma katsotaan tärkeäksi, sille löytyy myös rahaa. Toisaalta toimittajat huomauttavat, että hyvin tehty ohjelma kestää monta katselukertaa.

”Keskusteltiin norjalaisten kanssa ohjelmien tekemiseen varatuista rahoista. Meillä [Suomessa] pitää viidentoista ohjelman sarja tehdä samalla rahalla kuin muualla käytetään kuuteen ohjelmaan. --- Näin paljon meillä lastenohjelmiin satsataan. Kun ne viisitoista uutta ohjelmaa on tehty ja näytetty, loppuvuosi mennään uusinoilla.” (Irmeli 2012)

Toimittajat haluaisivat tehdä enemmän ohjelmia myös muilla saamelaiskielillä kuin pohjoissaameksi, sillä moni heistä pystyy toimittamaan ohjelmia kahdellakin saamenkielellä. Toimittajien mielestä vähemmistön vähemmistöjen kieliä pitää erityisesti tukea. Sen vuoksi esimerkiksi molemmat lastenohjelmat ja uutiset ovat kolmikielisiä ja juontoihin on lisätty inarin- ja koltansaamenkielten osuutta.

Toimittajat toivovat, että Inarin toimipaikkaan saadaan varoja sellaisen henkilön palkkaamiseen, joka pystyy siirtämään paperi- ja äänitearkiston tiedot digitaaliseen muotoon. Inarissa on mittavat arkistot yli kuudenkymmenen vuoden ajalta saamenkieliselle kulttuurille tärkeää materiaalia. Esimerkiksi moni aloitteleva saamelaisartisti on päässyt äänittämään ensimmäisen tallenteensa

Saamen radion tekniikkojen avustamana radion studiossa. Vaikka vanhat kelanauhat ovat kestäneet hyvin aikaa, C-kasettien laita on huonommin. Nyt digitointia tehdään pääsääntöisesti omalla ajalla.

Haitaksi ei olisi sekään, että toimipaikassa päästäisiin käyttämään parempaa ja uudempaa tietotekniikkaa. Kun Helsingistä lähetetään Inariin laitteita ja niiden kanssa tulee ongelmia, kukaan helsinkiläinen ei enää osaa neuvoa, kuinka niitä käytetään tai korjataan. Ilonaiheitakin tekniikan suhteen on ollut. Sajoksesta on vedetty suoratoistokaapeli Saamen radioon, mikä on helpottanut esimerkiksi saamelaiskäräjien istuntojen ja Sajoksessa olevien konserttien taltioimista ja lähettämistä.

4. SAAMENKIELINEN OHJELMATARJONTA SUOMESSA

Suomessa ainoa saamenkielistä radio- ja televisio-ohjelmaa tarjoava media on Yleisradio. Tässä osassa tarkastelen, millaista Yleisradion saamenkielinen ohjelmatarjonta on. Vaikka Suomen saamelaiset voivat seurata joissakin paikoissa Pohjois-Suomea myös Norjan ja Ruotsin saamenkielistä ohjelmaa suoraan televisiosta ja radiosta, he pitävät tärkeimpänä tiedonlähteenään Yleisradiota, kuten saamelaisten mediankäyttötutkimuksesta ilmeni.

Koska saamelaisten mediankäyttöä ei ole paljon tutkittu, mainitsemani mediankäyttötutkimuksen tulokset ovat olleet yleisradioyhtiöille hyvä lähtökohta punnita saamelaisyleisön tarvitsemia ohjelmistoja ja ohjelmakanavia, varsinkin kun Internetin yleistymisen on tuonut lisämahdollisuuksia ohjelmien seuraamiselle.

Etenen niin, että selvitän radio- ja televisio-ohjelmien lähetystuntimäärän Suomessa ja vertaan tietoja Ruotsin ja Norjan lähetystuntimääriin. Toiseksi kerron, mitä mieltä saamelaiset olivat vuonna 2011 teetetyssä Saamelaisten mediankäyttö Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa -tutkimuksessa itselleen suunnatuista ohjelmista. Tämän jälkeen keskityn Yleisradion saamenkieliseen ohjelmatarjontaan vuodelta 2012 ja 2013.

4.1 Saamenkielisten radio- ja TV-ohjelmien lähetysmäärät vuosina 2009 – 2010

Harrien toimittaman ”*Public Service Media in the Nordic Countries: Facts and Figures*”-julkaisun (2012, 126) taulukoissa saamenkielisten radio-ohjelmien lähetysmäärät Suomessa ovat vuosina 2009 – 2010 pysyneet samoina. Norjassa digitaalisten radiolähetysten määrä on lisääntynyt

vuodessa 3145 tuntia ja normaalilähetysten määrä vähentynyt 150 tuntia. NRK aikookin siirtyä vähitellen digitaalisiin radiolähetysiin ja lopettaa FM-lähetykset kokonaan. Ruotsissa radio-ohjelmien tuntimäärä on noussut 69 tuntia vuodessa.

Tilastosta näkee vain saamenkielisten ohjelmien yhteistuntimäärän. Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa puhutaan seitsemää eri saamenkieltä, mutta osa kieliryhmistä on niin pieniä, että niille ei tehdä ohjelmia. Suurin osa radio-ohjelmista on pohjoissaameksi, jota enemmistö saamelaisista puhuu tai ainakin ymmärtää. Äidinkielenään pohjoissaamea puhuu Pohjoismaissa noin 20 000 saamelaista, joista Suomessa asuu noin 1700. Pohjoismaissa inarinsaamea ja koltansaamea puhutaan vain Suomessa, ja Suomessa radio-ohjelmia tuotetaan myös näillä vähemmistökielillä.

Suomessa YLE ja Norjassa NRK vastaavat sekä saamenkielisten radio-ohjelmien että saamenkielisten televisio-ohjelmien tuottamisesta ja lähettämisestä. Ruotsissa saamenkielisten radio-ohjelmien tuottamisesta ja lähettämisestä vastaa SR ja televisio-ohjelmien tuottamisesta ja lähettämisestä SVT. Alla olevan taulukon yhteistuntimääriin ei ole siis laskettu mukaan televisio-ohjelmia.

Taulukko 1. Saamenkielisten radio-ohjelmien lähetystuntimäärät Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa vuosina 2009 – 2010.

Yleisradioyhtiö	lähetystunteja vuonna 2009	lähetystunteja vuonna 2010
YLE	1664	1664
NRK FM	1785	1635
NRK DAB	3383	6528
SR	9582	9651

Lähde Harrie (2012) "Public Service Media in the Nordic Countries: Facts and Figures" 1/2012.

Edellisessä vuosikertomuksessaan vuosilta 2009 – 2010 Yleisradio (2011a, 9) ilmoitti eduskunnalle lähettäneensä omaa saamenkielistä radio-ohjelmaa Yle Sámi Radio -kanavallaan noin 2280 tuntia vuodessa. Siitä sata tuntia on inarin- ja koltansaamenkielistä ohjelmaa. Tieto on virheellinen, sillä sekä Harrien (2012, 126) keräämän tiedon perusteella että Yleisradion ja Lapin Kansan ohjelmatiedoista laskemalla ohjelmien lähetystuntimäärä Yle Sámi Radio -kanavalla on ollut 1664 tuntia, josta koltansaamenkielistä ohjelmaa on ollut kuusi prosenttia ja inarinsaamenkielistä

ohjelmaa kymmenen prosenttia. Vaikka mukaan olisi laskettu televisio-ohjelmat, lähetystuntimäärä jäisi alle kahdentuhannen tunnin.

Saamenkielisen televisio-ohjelmatarjonnan määrä laski Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa vuosina 2009 – 2010. Yleisradion vuosikertomuksessa noilta vuosilta ei mainita erikseen televisio-ohjelmien tuntimäärää, joten lähteenä olen käyttänyt Lapin Kansan ja Yleisradion ohjelmatietoja sekä Harrien (2012, 82) toimittamaa tilastoa, kuten taulukossa 1. Suomessa televisio-ohjelmien tuntimäärä väheni kahdeksalla tunnilla, Ruotsissa kuudellatoista ja Norjassa 25 tunnilla.

Taulukko 2. Saamenkielisten televisio-ohjelmien tuntimäärät Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa vuosina 2009 – 2010.

Yleisradioyhtiö	lähetystunteja vuonna 2009	lähetystunteja vuonna 2010
YLE	130	122
NRK	248	223
SVT	106	90

Lähde Harrie (2012) ”Public Service Media in the Nordic Countries: Facts and Figures” 1/2012.

Vuonna 2011 Saamen radio tarjosi ohjelmaa radiossa 1591 tuntia, josta 78 prosenttia lähetettiin pohjoissaameksi, neljätoista prosenttia inarinsaameksi ja kahdeksan prosenttia koltansaameksi. Seuraavana vuonna pohjoissaamenkielistä ohjelmaa tarjottiin 1217 tuntia, mikä tarkoitti 77 prosenttia koko ohjelmistosta. Inarinsaamenkielisen ohjelman osuus oli viisitoista prosenttia ja koltansaamenkielisen ohjelman kahdeksan prosenttia. Edellisiin vuosiin verrattuna radio-ohjelmien kokonaistuntimäärät laskivat yli viidelläkymmenellä tunnilla. Vuonna 2011 lasku oli 73 tuntia ja vuonna 2012 tasan 90 tuntia verrattuna vuoteen 2010. (Yleisradio 2013a, 16)

Taulukko 3. Yleisradion saamenkielisten radio-ohjelmien tuntimäärät 2011 – 2012.

Yle Sámi Radio	lähetystunteja v. 2011	%	lähetystunteja v. 2012	%
pohjoissaameksi	1236	78	1217	77
inarinsaameksi	230	14	231	15
koltansaameksi	126	8	126	8
yhteensä	1591	100	1574	100

Lähde Yleisradio (2013) ”Yleisradion hallintoneuvoston kertomus eduskunnalle Yleisradion toiminnasta vuosilta 2011 ja 2012”.

Saamenkielisten radio-ohjelmien lähetystuntimäärät ovat kasvaneet vuonna 2013. Sekä Saamen radio itse tuottaa enemmän ohjelmaa, mutta myös SR:n päivittäiset, tunnin kestävät lähetykset ovat lisänneet viikoittaista lähetysaikaa.

Televisiossa lähetettiin saamenkielisiä uutisia ja lastenohjelmaa noin 130 tuntia. Vuonna 2011 *Unna Junnáa* lähetettiin 9,5 tuntia ja seuraavana vuonna 9,6 tuntia. Lisäksi SR:n tuottamaa lastenohjelmaa, *Uldáa*, lähetettiin molempina vuosina 2,5 tuntia. Loput lähetystunneista koostuvat uutisista. (Yleisradio 2013a, 16.)

Yleisradio lähetti vuonna 2011 yhden tunnin enemmän ohjelmaa televisiossa saameksi kuin vuonna 2009 ja vuonna 2012 neljä tuntia enemmän. Vuonna 2010 sen sijaan saamenkielistä ohjelmaa tarjottiin vain 122 tuntia.

Taulukko 4. Yleisradion saamenkielisten televisio-ohjelmien tuntimäärät 2011 - 2012

Yleisradio	lähetystunteja 2011	lähetystunteja 2012
saamenkieliset ohjelmat	131	134

Lähde Yleisradio (2013) "Yleisradion hallintoneuvoston kertomus eduskunnalle Yleisradion toiminnasta vuosilta 2011 ja 2012".

Vuoden 2013 aikana saamenkielisten televisio-ohjelmien lähetystuntimäärä on lisääntynyt aikaisempiin vuosiin verrattuna, koska *YLE Oddasat* lähetetään 4 – 5 kertaa viikossa, ja yksi lähetyks kestä viisi minuuttia.

4.2 Saamelaisten mediankäyttö Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa keväällä 2011 -tutkimus

Omakielisen median tärkeys tuli esille yhteispohjoismaisessa saamelaisten mediankäyttötutkimuksessa, joka toteutettiin vuosina 2010 - 2011 Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa asuville saamelaisille. Kaikki saamelaisten mediankäyttötutkimuksesta esille nostamani tyytyväisyyden ja tyytymättömyyden aiheet ovat niitä, jotka ovat puhuttaneet saamelaiskäräjiä, opetusministeriötä ja Saamen radion toimittajia.

Olen saanut tutkimuksen tulokset käyttööni Yleisradiosta Juhani Nousuniemeltä ja Erja Ruohomaalta. Mediankäyttötutkimuksesta on nostettu esiin samoja asioita Yleisradion

vuosikertomuksessa vuosilta 2011 ja 2012 (Yleisradio 2013a, 17). Olen käsitellyt ainoastaan Suomen saamelaisten osuutta tutkimuksesta.

Saamelaisten mediankäyttötutkimuksessa kysyttiin muun muassa saamelaisten seuraamista tiedotusvälineistä ja tyytyväisyydestä saamenkieliseen radio- ja televisio-ohjelmatarjontaan. Tutkimuksesta sovittiin Ruotsin, Norjan ja Suomen yleisradioyhtiöiden pääjohtajakokouksessa maaliskuussa 2010. Yleisradioyhtiöt olivat suunnitelleet pitkään yhteispohjoismaisen saamenkielisen kanavan perustamista, mutta nyt haluttiin kartoittaa saamelaisten mielipiteitä asiasta. Yhtiöt huomasivat, että samalla olisi tilaisuus selvittää paitsi tyytyväisyyttä ohjelmatarjontaan, myös eri medioiden tärkeyttä ja arvostusta saamelaisten keskuudessa, koska sitä ei ollut aiemmin tehty.

Mukana hankkeessa olivat Sveriges Radio (SR), Sveriges Television (SVT), Norsk rikskringkasting (NRK) ja Yleisradio. Koordinoijana oli Ruotsin SR, ja tutkimuksen toteutti kussakin maassa markkinatutkimusyriety TNS. Tutkimuksen valmistuttua Ruotsin SR ja SVT ovat vetäytyneet lastenohjelmayhteistyöstä ja keskittyneet uutisyhteistyöhön. Myöskään yhteispohjoismaisen saamelaiskanavan perustaminen ei ole edennyt, ja YLE ja NRK odottavat edelleen ruotsalaisten vastausta yhteisen saamenkielisen ohjelmastrategian luomiseen.

Tutkimus toteutettiin keväällä 2011. Alun perin tutkimuksen tulokset oli tarkoitus esitellä jo tammikuussa 2011, mutta hanke viivästyi, koska Suomi ja Norja eivät antaneet edustavaa otantaa varten rekisteritietoja tutkimusyrietyksen käyttöön. Maiden näytteiden erilaisuus aiheutti ongelmia tulosten tulkinnessa. Suomessa ja Norjassa haastattelut tehtiin väestörekisteristä poimitun näytteen perusteella niille, jotka olivat ilmoittaneet äidinkielekseen saamen, mutta Ruotsissa näyte poimittiin saamelaisten vaaliluettelosta, jolloin mukana oli myös täysin saamenkieltä taitamattomia. Tästä syystä Ruotsin osuus tässä tutkimuksessa oli suuntaa antava, eikä siten täysin vertailukelpoinen Suomen ja Norjan tulosten kanssa.

Ruotsissa tehtiin 500 puhelinhaastattelua ja Suomessa 267, sama määrä kuin Norjassa. Näytteen pienuuden vuoksi haastatteluissa ei voinut käyttää kiintiöitä, joten haastatteluun suostuneet otettiin mukaan, kunnes määrä saatiin täyteen. Kysymykset laadittiin ensin norjaksi ja ne käännettiin ruotsiksi ja suomeksi. Kysymyksiä voitiin muokata kunkin maan tarpeita vastaavaksi. Suomessa tutkimuksen toteutti TNS Gallup eli Suomen Gallup. Olen käsitellyt tässä työssä vain Suomen saamelaisten osuutta.

4.2.1 Saamelaisten tyytyväisyys saamenkieliseen ohjelmatarjontaan

Tutkimuksessa kartoitettiin esimerkiksi mediapalvelujen laatua kysymällä tyytyväisyyttä radio-ohjelmien tarjontaan. Kun saamenkielisiltä kysyttiin tyytyväisyyttä oman maan saamenkieliseen radio-ohjelmatarjontaan kokonaisuutena, Suomessa peräti 73 prosenttia oli siihen tyytyväisiä, heistä 60 prosenttia melko tyytyväisiä ja 13 prosenttia hyvin tyytyväisiä. Kuuntelijoista 16 prosenttia oli melko tyytymättömiä ja viisi prosenttia hyvin tyytymättömiä. Kuusi prosenttia ei osannut sanoa tai ei halunnut kertoa kantaansa.

Vaikka radio-ohjelmatarjontaan oltiin tyytyväisiä, Ylen televisio-ohjelmatarjonta ei saanut kehuja. Saamenkieliset katsojat eivät olleet kovin tyytyväisiä kokonaisuutena televisio-ohjelmatarjontaan. Melko tyytymättömiä oli 41 prosenttia ja hyvin tyytymättömiä 22 prosenttia. Vain noin kolmannes oli ohjelmatarjontaan tyytyväisiä. Heistä neljä prosenttia oli hyvin tyytyväisiä ja 29 prosenttia melko tyytyväisiä. Loput haastatellut eivät osanneet tai halunneet kertoa kantaansa.

4.2.2 Saamelaisten tyytyväisyys radio-ohjelmien lähetysmääriin ja -aikoihin

Tutkimuksessa kartoitettiin muun muassa radion lähetysaikojen ja lähetysten määrän sopivuutta saamelaisille. Siinä ei kysytty saamelaisten mielipidettä television lähetysaikojen ja lähetysten määrän sopivuudesta, vaikka sekin olisi ollut helposti toteutettavissa. Julkisen keskustelun, toimittajien haastattelujen ja Sakslinin (2012) lausunnon perusteella nimenomaan TV-lähetysajoissa olisi parantamisen varaa.

Radio-ohjelmien lähetysajat sopivat 45 prosentille saamelaisista, kun taas 51 prosentille ne eivät sopineet, eli noin puolet vastaajista oli tyytyväisiä tai tyytymättömiä. Tyytyväisistä kuuntelijoista 20 prosenttia oli täysin samaa mieltä ja 25 prosenttia melko samaa mieltä siitä, että lähetysajat sopivat heille. Tyytymättömistä puolestaan 25 prosenttia oli melko eri mieltä ja 26 prosenttia täysin eri mieltä lähetysaikojen sopivuudesta. Neljä prosenttia ei osannut sanoa kantaansa. Olisikin ollut mielenkiintoista tietää, miten lähetysaikoja olisi pitänyt muuttaa, mutta siihen tämä tutkimus ei antanut vastauksia.

Tutkimus ei myöskään antanut vastauksia siihen, miten lähetysten määrää olisi pitänyt muuttaa, jotta edes puolet vastanneista pitäisi lähetysten määrää sopivana. Vastanneista peräti 65 prosenttia oli täysin eri mieltä tai melko eri mieltä siitä, että lähetysten määrä on sopiva. Heistä 31 prosenttia oli täysin eri mieltä ja 34 prosenttia melko eri mieltä lähetysten määrän sopivuudesta. Alle

kolmannes piti määrää sopivana. Kuuntelijoista 11 prosenttia oli täysin samaa mieltä ja 17 prosenttia melko samaa mieltä siitä, että lähetysten määrä on sopiva. Seitsemän prosenttia ei osannut sanoa, onko lähetysmäärä sopiva vai ei. Helppoa olisi tietysti vetää se johtopäätös, että tutkimuksen perusteella lähetyksiä pitäisi olla enemmän, mutta jotkut ovat saattaneet olla myös sitä mieltä, että niitä on liikaa.

4.3 Yleisradion saamenkielinen ohjelmatarjonta vuosina 2012 ja 2013

Saamen radio ilmoitti vielä vuoden 2012 alussa noudattavansa ohjelmatarjonnassaan täyden palvelun periaatetta, joka perustui Yle 2010 -strategiaan (Yle 2006a). Koska täysi palvelu oli hankala käsite määritellä, Yleisradio avasi sen merkitystä kuvaamalla ohjelmapalveluaan monipuoliseksi ja kattavaksi. Tällaisista ohjelmapalveluista Yleisradio (2014) puhuu verkkosivuillaan, ja siihen laki Yleisradiosta (7§) sen velvoittaa. Tämä tarkoittaa, että ohjelmakirjo on laaja ja ohjelmatyypit kattavat kaiken uutisista ja asiaohjelmista viihteeseen ja elokuvaan. Tarkoituksena on ollut, että jokainen löytäisi itselleen jotakin katsottavaa. (Wiio & Uronen 2012, 153 – 154.)

Saamen radio lähettää saamenkielistä ohjelmaa viitenä päivänä viikossa (Yle ohjelmatiedot 2014). Omaa ohjelmaa on ollut vuonna 2012 ja 2013 aamuisin kaksi tuntia 45 minuuttia ja iltapäivisin kaksi tuntia. Päivällä välissä on kuulunut viiden tunnin ajan Radio Suomi ja illalla ohjelmaa on jatkanut puolentoista tunnin ajan NRK. (Ks. taulukko 8 ja liite 1.)

Televisiossa on näkynyt maanantaista perjantaihin viidentoista minuutin pituiset yhteispuhjoismaiset saamenkieliset uutiset kolme kertaa päivässä ja joulukuusta 2013 lähtien myös Yle Sápmin toimittamat viiden minuutin saamenkieliset uutiset kerran päivässä. Kerran viikossa näkyy viidentoista minuutin pituinen lastenohjelma. (Yle ohjelmatiedot 2013; Yleisradio 2013a, 15 – 18; Yle ohjelmatiedot 2014.)

Suomessa saamenkieliset radio-ohjelmat ovat pääasiassa uutis- ja ajankohtaisohjelmia. Tarkastelen seuraavaksi yksityiskohtaisemmin ohjelmatarjontaa kevään 2012 ja 2013 ohjelmakaavioiden perusteella. Tavallisesti Saamen radion ohjelmat ovat pohjoissaamenkielisiä, mutta viikoittain lähetetään tunnin verran koltansaamenkielistä ohjelmaa ja puolentoista tunnin verran inarinsaamenkielistä ohjelmaa. Olen mahdollisuuksien mukaan käyttänyt näiden kielten ortografiaa.

4.3.1 Saamenkieliset radio-ohjelmat Suomessa vuosina 2012 ja 2013

Olen käyttänyt saamenkielisen ohjelmiston tarkasteluun ohjelmakaavioita vuosilta 2012 ja 2013. Seuraavalla sivulla oleva Saamen radion lähetyskaavio on ajalta 2.1. – 21.6.2012. Olen saanut kaavion käyttööni Yle Sápmín nykyiseltä päälliköltä Pirita Näkkäljärveltä. Ohjelmakaavio keväältä 2013 löytyy liitteestä 1. Se oli nähtävissä Saamen radion verkkosivuilla vuonna 2013.

Ohjelmakaavioiden mukaan Saamen radio lähetti aamupäivisin ohjelmaa vuonna 2012 maanantaista perjantaihin klo 7.15 – 10 ja vuonna 2013 maanantaisin klo 7.15 – 10.30 ja tiistaista perjantaihin klo 7.15 – 10. Päivätaun aikana samoilla taajuuksilla kuului Radio Suomi. Iltapäivisin Saamen radion ohjelma alkoi klo 15 ja päättyi klo 17, jonka jälkeen kanavalla kuului klo 18.30 asti NRK:n saamenkielinen ohjelma. Poikkeuksen teki torstai, jolloin Saamen radio lähetti puolen tunnin hartausohjelman *Rohkos* (Rukous) klo 18.30. Aamupäiväohjelma juontoineen kulkee ohjelmakaavioissa nimellä *Buorre idit Sápmi* (Hyvää huomenta, Saamenmaa) ja iltapäiväohjelma nimellä *Bures ain* (Terve taas).

Ohjelmatarjonta oli uutis- ja ajankohtaisohjelmapainotteinen. Aamupäivisin oli vuosina 2012 ja 2013 kolme kolmen minuutin pituista uutislähetystä ja iltapäivisin kaksi. Inarinsaamenkieliset uutiset, *Uddasat*, sisältyivät ajankohtaisohjelmaan *Anáráš saavah* (Yle Areena 2013) Lisäksi NRK:n tuottamat, viidentoista minuutin pituiset pohjoissaamenkieliset uutiset kuuluivat päivittäin.

Vuosina 2012 ja 2013 koltansaameksi lähetettiin ohjelmaa *Nuõ'rttsäämas* (Koltansaamelaiset), joka sisälsi ajankohtaista uutis- ja kulttuuriasiaa. Inarinsaameksi toimitettiin äsken mainitsemaani *Anáráš saavah* -ohjelmaa ja *Anáráš vuórkká* -ohjelmaa, jossa esiteltiin arkiston aarteita. Samankaltainen arkisto-ohjelma oli vuonna 2012 pohjoissaamenkielinen *Jienat arkiivvas* (Arkistojen kätköistä), jossa lähetettiin Saamen radion kuusikymmenvuotisen taipaleen varrella toimitettua ohjelmaa. Vuosina 2012 ja 2013 *Sámis 30 jagi dassái* -ohjelmassa (Saamenmaassa 30 vuotta sitten) käsiteltiin samoin saamelaisten lähihistoriaa.

Ohjelmistossa oli puoli tuntia kestävä lastenohjelma *Binna Báanna*, joka on nykyään ainoa Suomessa radiokanavilla kuuluva lastenohjelma. *Binna Báannassa* käytetään mahdollisuuksien mukaan inarin- ja koltansaamea, vaikka pääkieli onkin pohjoissaame.

Saamen radio ei vielä vuonna 2012 tuottanut omaa nuorten ohjelmaa, vaan nuorten asioita käsiteltiin muissa ohjelmissa. NRK:n lähetys iltaisin sisälsi myös nuorille suunnattua ohjelmaa. Saamen radion toimittajien ja saamelaisyleisön monivuotinen toive omasta nuorten ohjelmasta

toteutui vuonna 2013, kun nuoret saivat oman *Sohkaršohkka*-lähetyksen (Sokerishokki). Oman ohjelman tuottamista auttoi eteenpäin Yleisradio-lakiin kirjattu linjaus lasten- ja nuortenohjelmiin panostamisesta.

Hartausohjelmat ovat alusta lähtien kuuluneet Saamen radion ohjelmatarjontaan. *Rohkos* (Rukous) on pohjoissaamenkielinen viikoittainen hartausohjelma, jonka pituus on 30 minuuttia. Inarinsaamenkielinen hartausohjelma, *Rukkoos*, alkoi vuonna 2013. Se kestää kahdeksan minuuttia ja lähetetään kerran kuussa.

Taulukko 5. Yle Sámi Radion ohjelmatarjonta 2012

	maanantai	tiistai	keskiviikko	torstai	perjantai
07.15 – 07.30	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi
07.30 – 07.34	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat
07.34 – 08.00	Sámis 30 jagi dassái 1	Luonddus 1	Buorre idit Sápmi	Haloo Sápmi 2	Gávpotságat
08.00 – 08.30	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi
08.30 – 08.34	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat
08.34 – 09.00	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi
09.00 – 09.30	Rohkos 1	Jienat arkiivvas 2	Binna Báanna 2	Nuõ’rttsäämas 2	Anárâš saavah 2
09.30 – 09.34	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat
09.34 – 10.00	Musihkkaboddu	Musihkkaboddu	Anárâš vuorkká 2	Nuõ’rttsäämas 2	Anárâš saavah 2
10.00 – 10.30	Radio Suomi	Radio Suomi	Radio Suomi	Radio Suomi	Radio Suomi
	Radio Suomi	Radio Suomi	Radio Suomi	Radio Suomi	Radio Suomi
15.00 – 15.04	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat
15.04 – 15.30	Bures ain	Bures ain	Bures ain	Bures ain	Bures ain
15.30 – 16.00	Binna Báanna	Bures ain	Haloo Sápmi 1	Luonddus 2	Bures ain
16.00 – 16.04	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat
16.04 – 16.30	Bures ain	Bures ain	Nuõ’rttsäämas 1	Anárâš saavah 1	Bures ain
16.30 – 17.00	Anárâš vuorkká 1	Sámis 30 jagi dassái 2	Nuõ’rttsäämas 1	Anárâš saavah 1	Jienat arkiivvas 1
17.00 – 17.15	NRK Sámi oddasat	NRK Sámi oddasat	NRK Sámi oddasat	NRK Sámi oddasat	NRK Sámi oddasat
17.15 – 18.30	NRK	NRK	NRK	NRK	NRK
18.30 – 19.00				Rohkos 2	

Lähde Yle Sámi Radio ohjelmatiedot vk 10/2012

Kaupungeissa asuvat saamelaiset pääsivät vuosina 2012 ja 2013 ääneen ohjelmassa *Gávpotságat* (Kaupunkisaagat). Ohjelman aikana haastateltiin isoissa saamelaiskeskuksissa – Rovaniemellä, Oulussa ja Helsingissä – asuvia saamelaisia. *Haloo Sápmi* (Haloo Saamenmaa) esitteli viikoittain aiheen, joka puhututti saamelaisia.

Vuonna 2012 ohjelmistoon kuului myös luonto-ohjelma *Luonddus* (Luontoon) ja *Musiikkaboddu* (Musiikkituokio), joka sisälsi perinteistä saamelaismusiikkia ja saamelaista nykymusiikkia. Ne eivät enää olleet ohjelmistossa vuonna 2013. Sen sijaan uusia ohjelmia oli useita. Näitä olivat mm. *Dáiddaduottar* (Taidetunturi), *Girjegáldu* (Kirjalähde) ja *Sámedikkis dál* (Saamelaiskäräjillä nyt).

Ohjelmakaavioista näkyy, että monet ohjelmat lähetettiin uusintana saman viikon aikana. Ohjelma-ajasta noin neljä ja puoli tuntia oli uusintalähetyksiä. Esimerkiksi *Binna Báanna* -ohjelman pituus on puoli tuntia, ja toinen puolituntinen lähetetään uusintana.

4.3.2 Saamenkieliset televisio-ohjelmat Suomessa vuosina 2012 ja 2013

Saamenkielisten televisio-ohjelmien määrä ei moneen vuoteen muuttunut sen jälkeen, kun yhteispohjoismaiset saamenkieliset tv-uutiset *TV-Ođđasat* alkoivat vuonna 2002. Niiden tuottamisessa ovat alusta asti olleet mukana NRK, SVT ja YLE, mutta päävastuun kantaa NRK. Toimitus on Kaarasjoella Norjassa. Nykyään Suomessa *TV-Ođđasat* näkyy kahdesti maanantaisin ja kolmesti päivässä tiistaista perjantaihin. Näistä lähetyksistä kaksi näkyy koko maassa ja yksi vain Lapissa. *TV-Ođđasat* pitää kesätauon, joka kestää kahdeksan viikkoa kesäkuun lopusta elokuun loppuun. (Yleisradio 2013a, 15 – 17.)

Saamenkielisten televisiouutisten pääuutislähetys näytetään Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa iltaseitsemän maissa. Lapissa *TV-Ođđasat* näkyy klo 19.10 Yle Fem -kanavalla. Valtakunnalliset lähetykset ovat uusintoja. (Yleisradio 2013a, 15 – 18.) Ensimmäinen uusinta oli monen vuoden ajan puolenyön aikaan TV1:llä muun ohjelmatarjonnan jälkeen ja toinen uusinta klo 10.55 - 11.10 TV2:lla alueuutisten jatkona. Vuonna 2013 illan uusintalähetystä aikaistettiin eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen vaatimuksesta, ja uutiset näkyvät ennen klo 23:a Yle Fem -kanavalla (Sakslin 2012; Yle ohjelmätiedot 2013). Joulukuussa 2013 Yle Sápmi aloitti omat televisiouutisensa, jotka käsittelevät ennen kaikkea Suomen saamelaisten asioita kolmella eri saamenkielellä. *Yle Ođđasat* lähetetään päivittäin klo 15.10 Inarista ja lähetys kestää viisi minuuttia. Uutiset ovat herättäneet kiinnostusta myös SVT:ssä ja NRK:ssa. (Yle 2013)

Vuosina 2012 ja 2013 lähetettiin sunnuntaisin lastenohjelma *Unna Junná*, ensin TV2:lla klo 7.45 – 8 ja sitten uusintana Fem-kanavalla klo 8 – 8.15 (Yle ohjelmatiedot 2013; Yleisradio 2013a, 15 – 18). Ohjelma on palkittu Suomen rajojen ulkopuolella (Yle 2010). Alun perin lastenohjelmaa tehtiin yhteistyössä SVT:n kanssa, mutta kun se vetäytyi hankkeesta vuonna 2010, ohjelmaa pystyttiin tekemään vuosittain vain viisitoista jaksoa, kun niitä ennen tehtiin kolmekymmentä (Yleisradio 2013a, 52). Vuonna 2012 budjettia korotettiin ja *Unna Junná* tehtiin neljä ylimääräistä jaksoa (Yleisradio 2013a, 15 – 18).

Syksyllä 2012 samaan ohjelma-aikaan, sunnuntaisin kahdeksan tienoilla, esitettiin SVT:n pohjoissaamenkielistä lastenohjelmaa *Uldá*, joka oli tuttu lapsikatsojille, koska sitä oli esitetty myös syksyllä 2011 (Yleisradio 2013a, 15 – 18). Saamenkieliset lastenohjelmat eivät siis välttämättä ole Yle Sápmín tuottamat, vaan ohjelmavaihdon kautta myös muista Pohjoismaista saatuja saamenkielisiä lastenohjelmia näytetään silloin, kun *Unna Junná* on tauolla. Saamenkielisiä tehtäviä oli lisäksi jouluna 2012 ja 2013 Yleisradion joulukalenterissa. Pikku Kakkosen verkkosivuilla voi seikkailla saamenkielellä. (Yle 2013.)

5. SAAMENKIELISIIN OHJELMIIN VAIKUTTAVAT TOIMIJAT

Edellisessä luvussa kartoitin Yleisradion saamenkielistä ohjelmatarjontaa radiossa ja televisiossa. Tässä osassa puolestaan tarkastelen, mitkä toimijat saamenkieliseen ohjelmatarjontaan vaikuttavat ja mitä median ohjailun keinoja nämä toimijat käyttävät pyrkimään vaikuttamaan Yleisradion saamenkieliseen ohjelmatarjontaan.

Saamelaisohjelmiin vaikuttavia tahoja voi tarkastella verkostoissa. Valtakunnallisesti vaikuttavat toimijat ovat viestintäpoliittisia päätöksentekijöitä, kuten eduskunta ja maan hallitus, saamelaiskäräjät, Yleisradio ja Viestintävirasto. Toimijaverkostoihin vaikuttavat kansalliset ja kansainväliset lait ja asetukset, yhteistyösopimukset sekä rahalliset, tekniset ja henkilöstöresurssit. Tuottavan tason eli ruohonjuuritason toimijoita ovat tuottajat, toimituksen esimiehet ja toimittajat.

Vaikka en tässä työssä tarkastele lähemmin toimijoita, jotka päättävät ja jakavat resursseja, valotan lyhyesti, miten ne liittyvät resurssien käyttäjiin, eli ohjelman tekijöihin ja lähettäjiin. Osittain päättäjät, jakajat ja tekijät ovat samoja. Näin on mm. pienissä yksiköissä, kuten Saamen radiossa, kun puhutaan radion resursseista. Televisiossa verkosto on rakentunut hierarkkisemmin käskysuhteiden perusteella, jolloin päättäjät, jakajat ja tekijät ovat eri henkilöitä ja muodostavat

ryhmiä, joissa päättäjät ovat pyramidin huippu, tekijät sen kanta. Verkoston rakenteen voi päätellä Yleisradion organisaatiokaaviosta. Ohjelmatarjontaan käytetyt resurssit eivät ole vain rahoituksesta päättämistä ja rahan jakamista ohjelmille, vaan yhtä hyvin henkilöstö-, tila-, aika- ja laiteresursseista päättämistä ja niiden jakamista. Ihmisillä on tapana toiminnassaan antaa etusija niille asioille, jotka kokevat tärkeiksi. Koska Yleisradion kokoisessa organisaatiossa päättäjiä, jakajia ja tekijöitä on monta, tulokset perustuvat kompromisseille ja niissä on otettava huomioon Yleisradiolle laissa säädetyt tehtävät.

Television ja radion ohjelmatarjonnan ja lähetysmäärien eroihin ovat vaikuttaneet Yleisradion johdon suhtautuminen saamenkielisiin ohjelmiin, Saamen radion kehitys ja saamenkielinen yleisö. Helpoin, halvin ja kattavin keino saavuttaa saamenkielinen yleisö oli radiolähetys. Sotien jälkeen radiot yleistyivät saamelaisten keskuudessa, ja kun televisiolähetykset alkoivat ja ylsivät vihdoin Lappiin, saamenkielillä radiolähetyksillä oli jo vankka kuulijakunta. Jo johdannon alussa viittasin myös saamelaisten aktiiviseen ja sitkeään toimintaan omakielisten lähetysten tekemisessä. (Lehtola 1997a, 9 – 73.)

Kartoitan tässä osassa niitä toimijoita, jotka vaikuttavat saamenkielisten ohjelmien tarjontaan. Verkosto on ainoastaan mallinnus toimijoista, eikä sillä voida selvittää syitä tai seurauksia eikä sitä, miten johonkin tilanteeseen on päädytty ja mihin suuntaan ollaan menossa. Verkosto on karkea kuvaus ihmisten tai organisaatioiden välisistä suhteista. Verkostolle on ominaista, että sosiaalisten suhteiden muutos muuttaa myös verkoston toimijoiden vuorovaikutuksen suuntaa ja intensiteettiä. (Mattila & Uusikylä 1999, 11 – 26.)

5.1 Saamenkielisten ohjelmien toimijat ja vaikuttajat Yleisradiossa

Saamen radiossa on uutistoimitus ja päivittäistoimitus. Toimitusten rajat ovat liukuvat, sillä lähes jokainen toimituksen jäsen teknikosta päällikköön osallistuu oman ohjelmansa lisäksi muidenkin ohjelmien tekemiseen ja lähettämiseen, joten tarkkojen toimijaverkostojen kuvaaminen on hankalaa. Toimijaverkosto onkin yleistys. En ole verkostanalyysia varten tekemissäni kysymyksissä erikseen kysynyt haastateltavilta resursseista päättäviä henkilöitä tai niiden jakajia, koska ne voi päätellä Yleisradion sivulla olevasta organisaatiokaaviosta.

Ohjelmat valitsin alun perin mukaan siksi, että ne olivat mukana saamelaisten mediankäyttötutkimuksessa, osan siksi, että ennalta miettimistäni haastateltavista joku oli niissä

mukana. Tein verkostot myös *Musihkkaboddu-* ja *Luonddus* -ohjelmista, mutta koska ne eivät ole enää mukana Saamen radion ohjelmistossa, en ota niitä tähän esille.

Radio- ja televisiotuotannon ydintä ovat uutiset. Radio- ja televisiouutiset *Ođđasat* ja *TV-Ođđasat* olivat tunnetuin osa Saamen radion ohjelmistoa saamelaisten mediankäyttötutkimuksen mukaan, joten ne ovat tässä toimijaverkostokartoituksessa mukana. Koska myös lastenohjelmat *Binna Bánna* ja *Unna Junná* tiedettiin tutkimuksen mukaan hyvin, otin ne mukaan verkostoon. Vähemmän tunnettuja ohjelmista olivat *Anáráš saavah* ja *Nuõ'rttsäämas*, koska niissä käytetään muuta kuin pohjoissaamea.

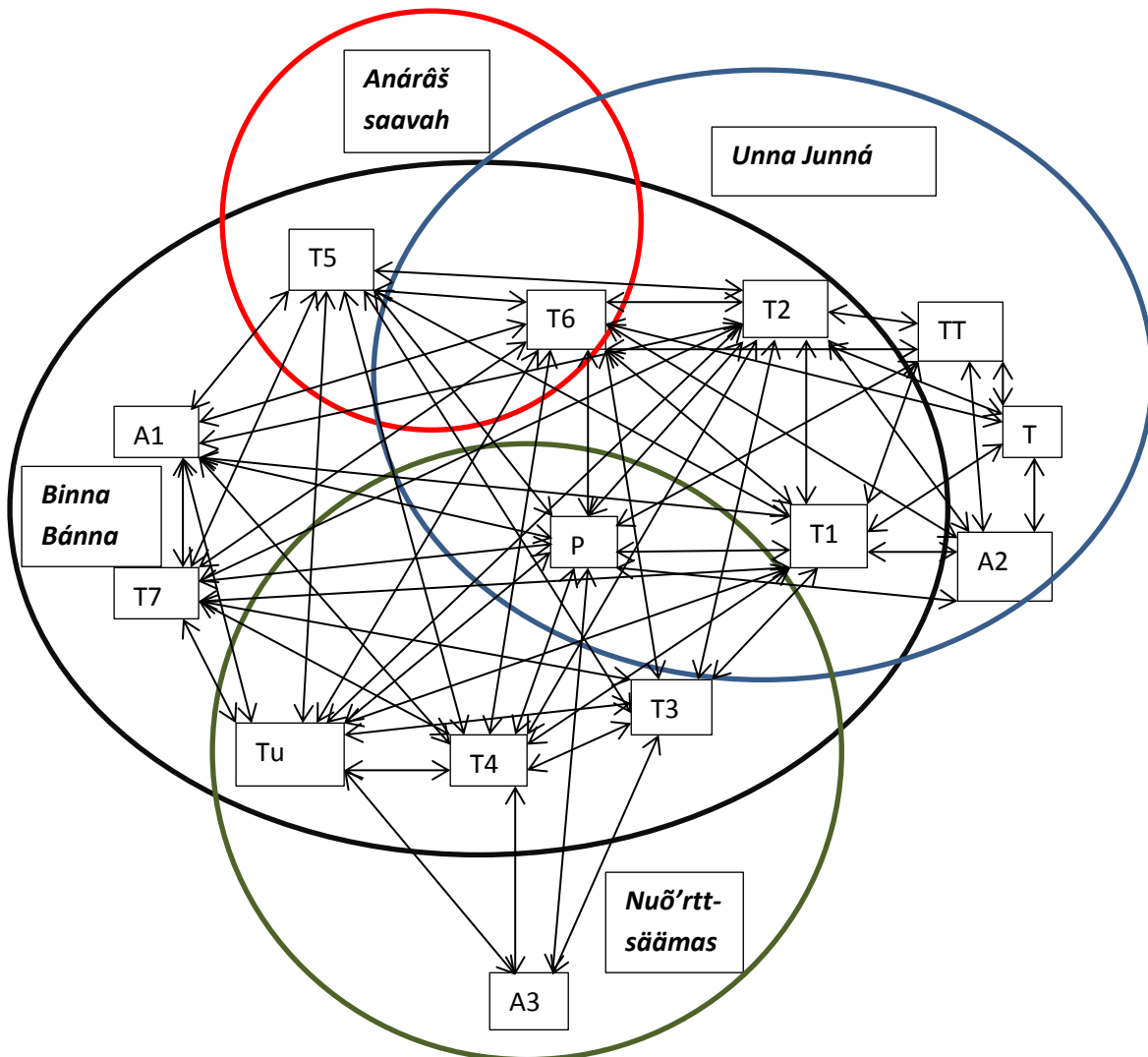
Toimijaverkostokaavioista näkyy selvästi, että useimmat toimittajat osallistuvat useiden ohjelmien tekemiseen. Näiden yhteisten toimijoiden perusteella ohjelmat muodostavat ryhmiä, joista jotkut ovat läheisempiä kuin toiset. Esimerkiksi *Binna Bannán* tekemiseen osallistuu toimituksen jäsenistä kymmenen. *Unna Junnáa* tehdään projektiluontoisesti puoli vuotta kerrallaan, ja muulloin ohjelman toimittajat osallistuvat muiden ohjelmien tekemiseen. Ohjelmaa varten palkataan kuitenkin kuvaaja-leikkaaja.

Uutistoimituksessa televisiouutisten toimittajat tekevät myös radiouutisia ja päinvastoin. Kaikki toimittajat osallistuvat verkkouutisten tekemiseen. Saamen radion tekninen henkilöstö osallistuu tietysti molempien toimitusten ohjelmantekoon. Ohjelmat kiertyvät uutistoimituksessa uutispäällikön ympärille, mutta päivittäistoimituksessa ohjelmien päävastuut jakautuvat eri henkilöille. Tähän vaikuttaa esimerkiksi ohjelman kieli tai erityisala. Saamen radion päällikkö osallistuu ohjelmien tekemiseen eikä keskity pelkästään hallinnollisiin tehtäviin. Tuottaja, uutispäällikkö ja Saamen radion päällikkö muodostavat johtoryhmän, jolla on eniten vaikutusvaltaa radio-ohjelmiin ja ohjelmatyyppeihin.

Ohjelmien toimittajat pääsevät tietysti vaikuttamaan ohjelmien sisältöihin, mutta myös siihen, mitä ja minkä tyyppisiä saamenkielisiä ohjelmia ylipäänsä tehdään. Saamen radio on pieni yksikkö, ja henkilökohtainen vuorovaikutus on päivittäistä yksikön jäsenten välillä, joten uusien ohjelmaideoiden käyttökelpoisuuden saa testattua työtovereilla.

Kaaviossa 1 näkyvät ne toimijat, jotka ovat osallistuneet ja vaikuttaneet ohjelmien *Binna Bánna*, *Unna Junná*, *Nuõ'rttsäämas* ja *Anáráš saavah* tekemiseen. Lastenohjelmilla on neljä yhteistä toimittajaa, mutta eri tuottajat. Yksi toimittajista osallistuu lastenohjelmien ja *Anáráš saavah* -ohjelman tekemiseen ja yksi päällikkö lastenohjelmien ja *Nuõ'rttsäämas* -ohjelman toimittamiseen.

Kaavio 1. Ohjelmien tekemiseen vaikuttaneet toimijat päivittäistoimituksessa

Kaavion kirjainten selitykset:

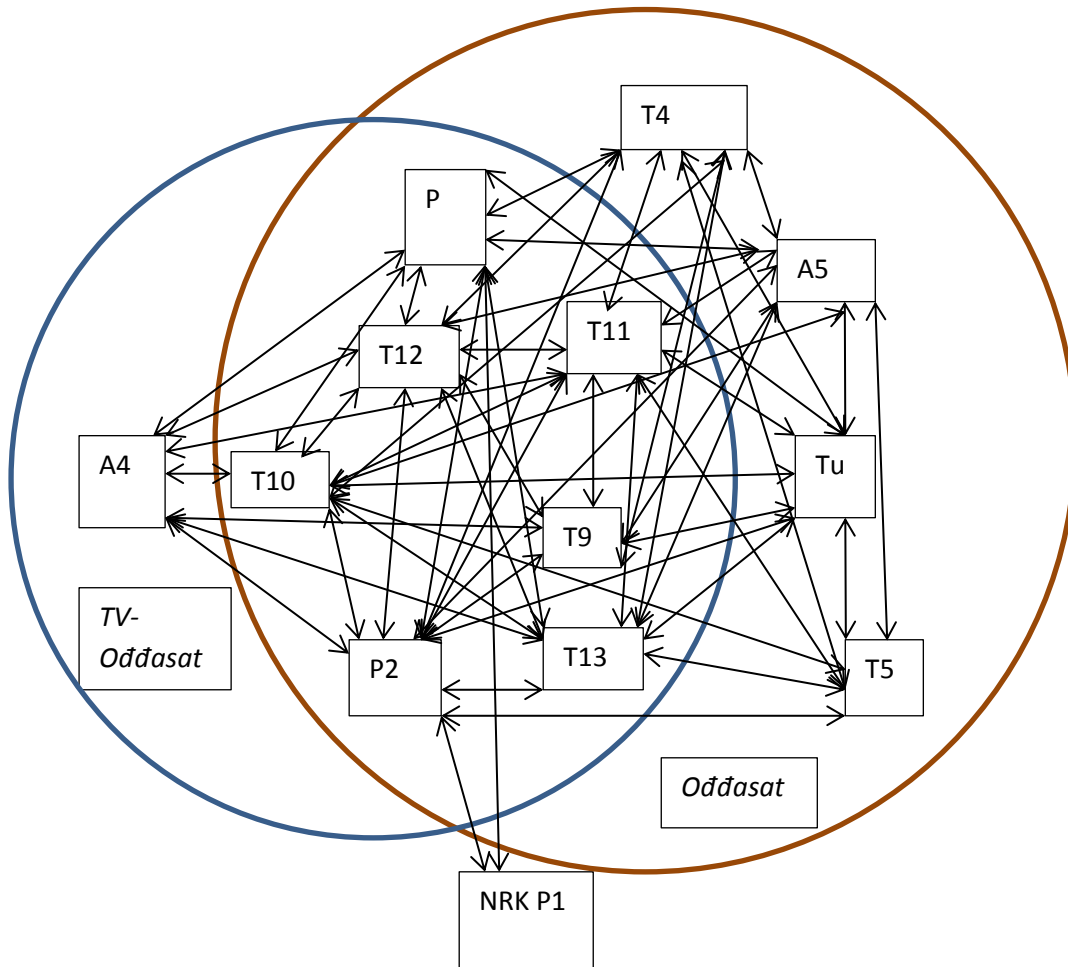
- P päällikkö tai esimies
- T toimittaja
- Tu tuottaja
- TT tuottaja-toimittaja
- A mediatoimittaja/kuvaaja/leikkaaja/editoija/assistentti

Yhteispohjoismaisten saamenkielisten TV-uutisten tekemiseen vaikuttaa NRK:n uutispäällikkö, joka on päivittäin yhteydessä Saamen radion uutispäällikköön. Vaikka televisiouutiset ovatkin

kolmen eri saamelaistoimituksen yhteinen ponnistus, ne kootaan Norjassa, eivätkä toimitukset ole välttämättä yhteyksissä päivittäin muutoin kuin päälliköidensä välityksellä. Saamen radion toimittajaryhmät tekevät uutisia samoissa tiloissa ja samoista aiheista, joten vuorovaikutus on jatkuvaa. Eniten uutisiin vaikuttavat uutispäälliköt asemansa mukaisesti. Kaaviossa 2 näkyvät toimijat, jotka osallistuvat ja vaikuttavat uutisiin.

Kaavio 2. Ohjelmien tekemiseen vaikuttaneet toimijat uutistoimituksessa.

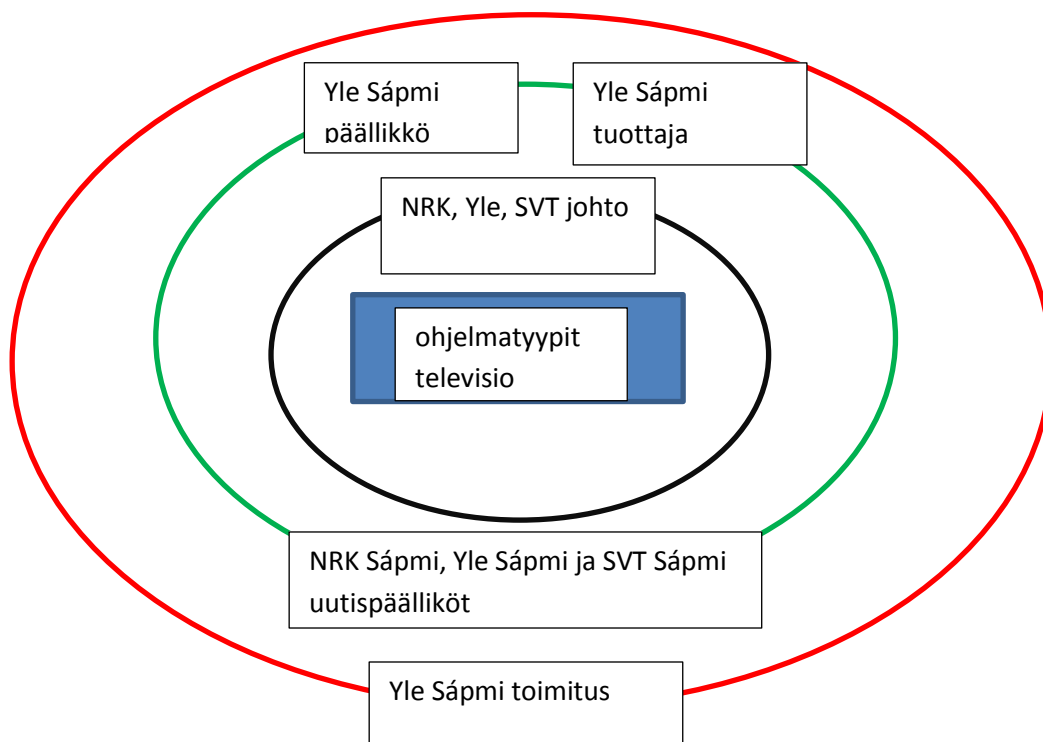

Yhteisten televisiouutisten ydinjoukon Saamen radiossa muodostaa kolme toimittajaa ja uutispäällikkö. Uutispäällikkö on päävastuussa sekä TV- että radiouutisten tekemisestä. Neljä toimittajaa tekee useimmiten uutisia radioon, mutta silloin tällöin myös televisioon. Radiouutisten tekijöitä on yhteensä yksitoista uutispäällikkö mukaan lukien.

Kaaviossa 3 on esitelty toimijat, jotka vaikuttavat siihen, millaisia ohjelmatyyppejä Yle Sápmi tarjoaa televisiossa. Television ohjelmatyyppeiden suurimmiksi vaikuttajiksi osoittautuivat

Yleisradion, NRK:n ja SVT:n johtoryhmät. Yleisradiossa ei ollut näiden verkostojen tekoaikaan kuin kaksi saamenkielistä TV-ohjelmaa, yhteispohjoismaiset uutiset ja lastenohjelma. Verkosto on yhteenveto näiden ohjelmien toimijoista. Yleisradioyhtiöiden johtoryhmät ovat päättäneet tehdä yhteisiä uutisia, mutta jokainen yleisradioyhtiö päättää muiden ohjelmatyyppien, kuten lastenohjelmien, tekemisestä itsenäisesti, ja niitä välitetään toisille yhtiöille.

Kaavio 3. Television ohjelmatyyppeihin vaikuttaneet toimijat ja heidän vaikutuksensa suuruus. Eniten vaikuttaneet toimijat ovat kaavion sisäkehällä ja vähiten vaikuttaneet ulkokehällä.

Toiseksi eniten television ohjelmatyyppeihin vaikuttavat yleisradioyhtiöiden uutispäälliköt, mutta myös Saamen radion päällikkö ja lastenohjelmien tuottaja. Toimittajillakin on sanansa sanottavana ohjelmatyypeissä, sillä esimerkiksi syksyllä aloitetun uuden uutislähetysten idea lähti Saamen radion toimituksesta.

Radion ohjelmatyyppeihin vaikuttavat henkilöt ovat Saamen radiosta, eivät muualta Yleisradion organisaatiosta. Täytyy muistaa, että ohjelmatyypit ovat samat kaikilla toimituksilla Yleisradiosta kaupallisiin medioihin. Se, että Saamen radion toimitus tuottaa juuri näitä tiettyjä ohjelmatyyppejä,

johtuu sekä siitä, että niitä on aina tehty, sekä siitä, että muidenkin medioiden toimitukset tekevät niitä, kuten haastateltavat huomauttivat.

Kaaviosta 4 näkee, että radion ohjelmatyyppeihin vaikuttavat eniten Saamen radion tuottaja ja päällikkö sekä melko paljon uutispäällikkö ja muu toimitus. Yksittäisten toimittajien mukaan ottaminen johtuu siitä, että Saamen radiossa on ohjelmatyyppejä, joiden tekeminen riippuu inarin- ja koltansaamenkielisistä toimittajista. Tällaisia ohjelmia ovat *Nuõ'rttsäämas* ja *Anáräs saavah*.

Kaavio 4. Radion ohjelmatyyppeihin vaikuttaneet henkilöt ja heidän vaikutuksensa suuruus. Eniten vaikuttaneet toimijat ovat kaavion sisäkehällä ja vähiten vaikuttaneet ulkokehällä.

5.2 Ohjelmien lähetysaikoihin vaikuttaneet toimijat

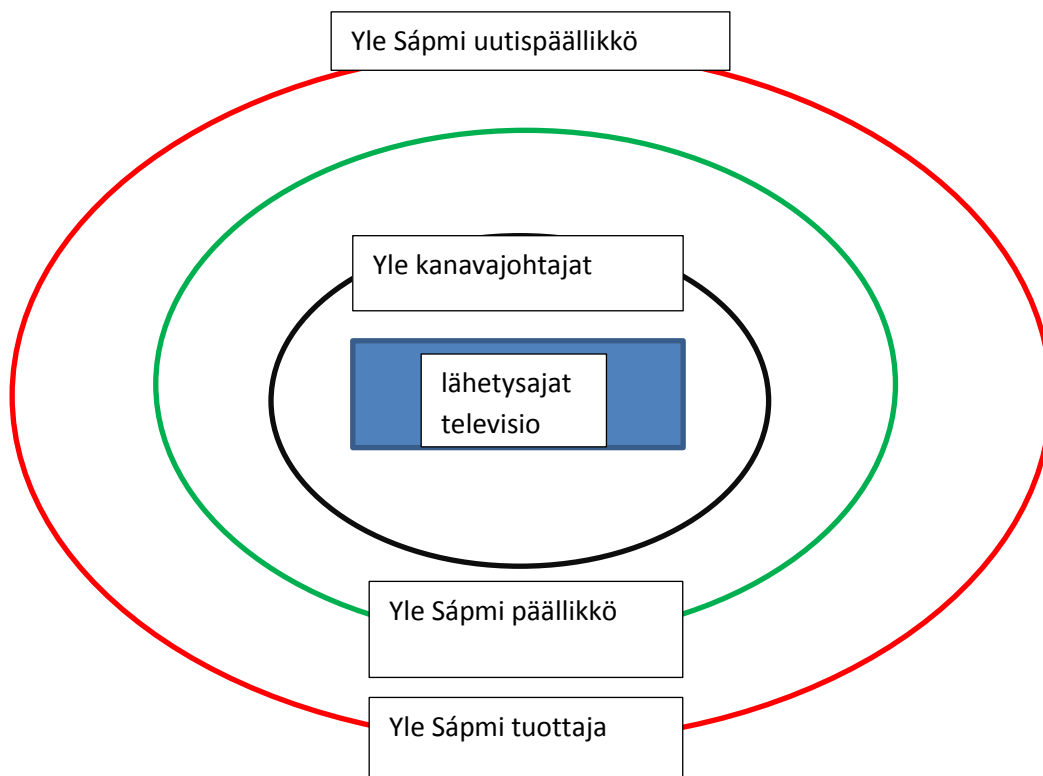
Esittelen Yleisradion lähetysaikoihin vaikuttaneet organisaation sisäiset toimijat sekä televisiossa että radiossa. Kaavioihin olen ryhmitellyt haastatteluissa mainitut henkilöt sen perusteella, mikä heidän asemansa on Yleisradion organisaatiossa. Television lähetysajat riippuvat Saamen radion ulkopuolisista toimijoista, mutta radion lähetysaikoihin Saamen radiolla on enemmän vaikutusvaltaa.

Televisiokanavilla Yle Sápmi pystyy vaikuttamaan hyvin vähän ohjelmiansa lähetysaikoihin. Joillekin televisiokanaville on ikkunoinnin avulla saatu ohjelmapaikka saamenkielisille lähetyksille. Sijoittelu on osoittautunut ongelmalliseksi, kuten toimittajien haastatteluissa ilmeni, sillä televisiokanavan profiili määrää pitkälti sen, millaisia ohjelmia päälliköt haluavat kanavalle sijoittaa.

Televisiossa Yle Sápmin tuottamat ohjelmat näkyvät Yle Fem-, TV1- ja TV2-kanavilla. Saamenkieliset lastenohjelmat on sijoitettu sunnuntaiaamuiksi ja ne näkyvät kahdeksan maissa. Ensin ohjelman näyttää TV2 ja sen jälkeen Yle Fem. Kaaviossa mainittu Yle Sápmin tuottaja vastaa *Unna Junnásta*.

TV-Ođđasat siirtyi syksyllä 2013 aikaisemmaksi, eli uutiset lähetettiin jo klo 21.30 – 23.00. Siihen mennessä ne on jo ennätetty tekstittää suomeksi ja ruotsiksi. Lähetysajan muutokseen vaikutti eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen Maija Sakslinin määräys aikaistaa uutiset, mutta tavallisesti eniten television lähetysaikoihin vaikuttavat kanavajohtajat.

Kaavio 5. Televisiolähetysten lähetysaikoihin vaikuttaneet toimijat ja heidän vaikutuksensa suuruus. Eniten vaikuttaneet toimijat ovat kaavion sisäkehillä ja vähiten vaikuttaneet ulkokehällä.

Atte Jääskeläinen oli kaikkien toimittajien ja työntekijöiden listassa eniten lähetysaikoihin vaikuttava henkilö. Toisin kuin muut, hänet myös mainittiin nimeltä, kuten myös Ylen TV-päällikkö Riitta Pihlajamäki. Melko paljon television ohjelma-aikoihin vaikuttavat Saamen radion päällikkö ja vähiten tuottaja ja uutispäällikkö. Toimitus ei pääse vaikuttamaan television lähetysaikoihin lainkaan.

Radion lähetysaikoihin vaikuttaa Saamen radio itse, koska se on itsenäinen yksikkö. Vaikka Digita hallinnoi lähetysverkkoa, jolla Ylen ohjelmat lähetetään, en ole pyytänyt haastateltavia arvioimaan Digitan vaikutusta. Olen kyllä sijoittanut Digitan kaavioihin 9 ja 10, jossa selvitän saamenkielisiin ohjelmiin yleisesti vaikuttavia toimijoita paikallisella ja valtakunnallisella tasolla.

Kaavio 6. Radiolähetysten lähetysaikoihin vaikuttaneet toimijat ja heidän vaikutuksensa suuruus. Eniten vaikuttaneet toimijat ovat kaavion sisäkehällä ja vähiten vaikuttaneet ulkokehällä.

Kuten jo alussa mainitsin, itsenäisenä radiokanavana Saamen radio voi päättää melko vapaasti, mihin aikaan se lähettää eri ohjelmansa. Saamen radion kanavalla kuuluu arkisin päivällä Radio Suomi ja illalla NRK Sámi, mutta jätin haastattelujen ulkopuolelle kysymykset siitä, missä kanavalainojen lähetysajoista päätetään.

Eniten radion lähetysaikoihin vaikuttaa Yle Sápmin päällikkö ja sen jälkeen tuottaja. Muut toimituksen jäsenet vaikuttavat melko vähän lähetysaikoihin. Pienen yksikön etuna on, että toimituksen jäsenet pääsevät vaikuttamaan toimittamiensa ohjelmien lähetysaikoihin esimerkiksi silloin, kun uusia lähetyskaavioita työstetään.

Kaavioon tuli spontaanisti neljäs vaikutuksen aste, kun kaksi haastateltavaa huomautti Yle Alueiden johdon uutis- ja ajankohtaistoiminnan päällikön Teijo Valtasen vaikuttavan vähemmän lähetysaikoihin kuin radiokanavan oma toimitus, mutta samalla hänen sanottiin kuitenkin vaikuttavan enemmän radion lähetysmääriin kuin oman toimituksen. Otin hänet mukaan verkostoon, koska laadullisten menetelmien, kuten teemahaastatteluiden ja kvalitatiivisen verkostanalyysin, ominaispiirteisiin kuuluvat joustavuus ja avoimuus. En ole yhdistänyt eri asteita, koska se antaisi harhaanjohtavan kuvan päätöksenteosta.

5.3 Ohjelmien lähetysmääriin vaikuttaneet toimijat

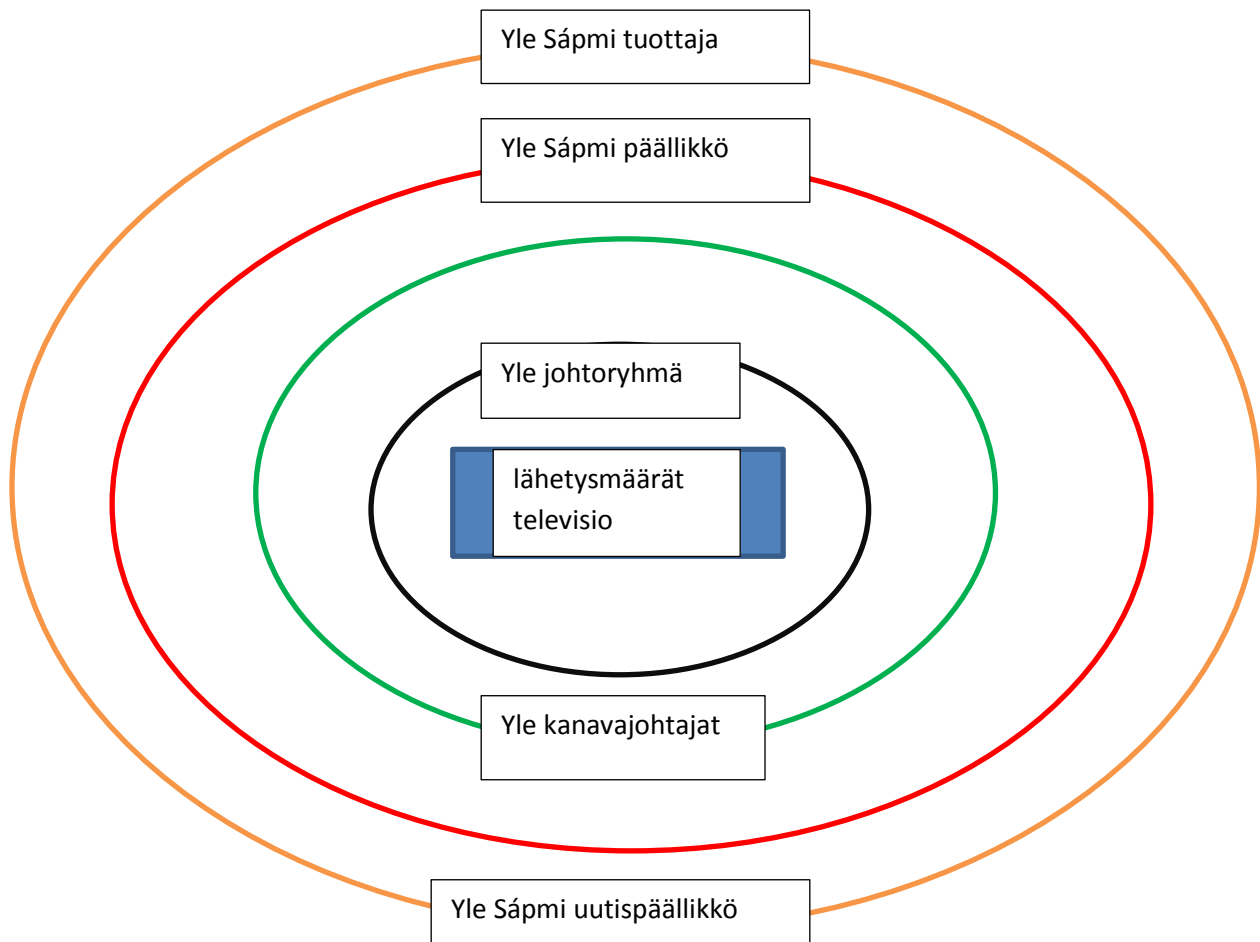
Televisio- ja radio-ohjelmien lähetysmäärät ovat vaihdelleet vuosittain. Television lähetysmääriin Saamen radion henkilökunta pystyy vaikuttamaan hyvin vähän, mutta radion puolella vaikutusvalta on suurempaa.

Saamenkielisten televisio-ohjelmien lähetysmäärät ovat pieniä. Nykyään ohjelmia on kolme, mutta teemahaastattelujen aikaan ohjelmia oli vain kaksi. Arkipäivisin maanantaisin lähetettiin kaksi uutislähetystä ja tiistaista perjantaihin kolme uutislähetystä. Sunnuntaisin voi katsoa saamenkielistä lastenohjelmaa. Kunkin ohjelman pituus oli 15 minuuttia. Lähetysmäärä oli noin neljä tuntia viikossa. Kesäisin *TV-Ođđasat* pitää kesätaukoa kahdeksan viikkoa, joten sinä aikana saamelaiset saavat saamenkielisen uutisannoksensa pelkästään radion kautta, elleivät sitten lue jotain saamenkielistä sanomalehteä.

Tähän kaavioon tuli neljä vaikuttamisen astetta päälliköiden vastausten perusteella. Käytän tämänkin neliportaisen verkoston perusteluna laadullisen tutkimuksen luonnetta, johon edellisen kaavion kohdalla viittasin. Tutkimuksen luotettavuuden vuoksi raportoin yllättävät tulokset. En ole yhdistänyt tässä tapauksessa asteita, sillä verkostosta näkyy erittäin hyvin vaikuttajien hierarkia.

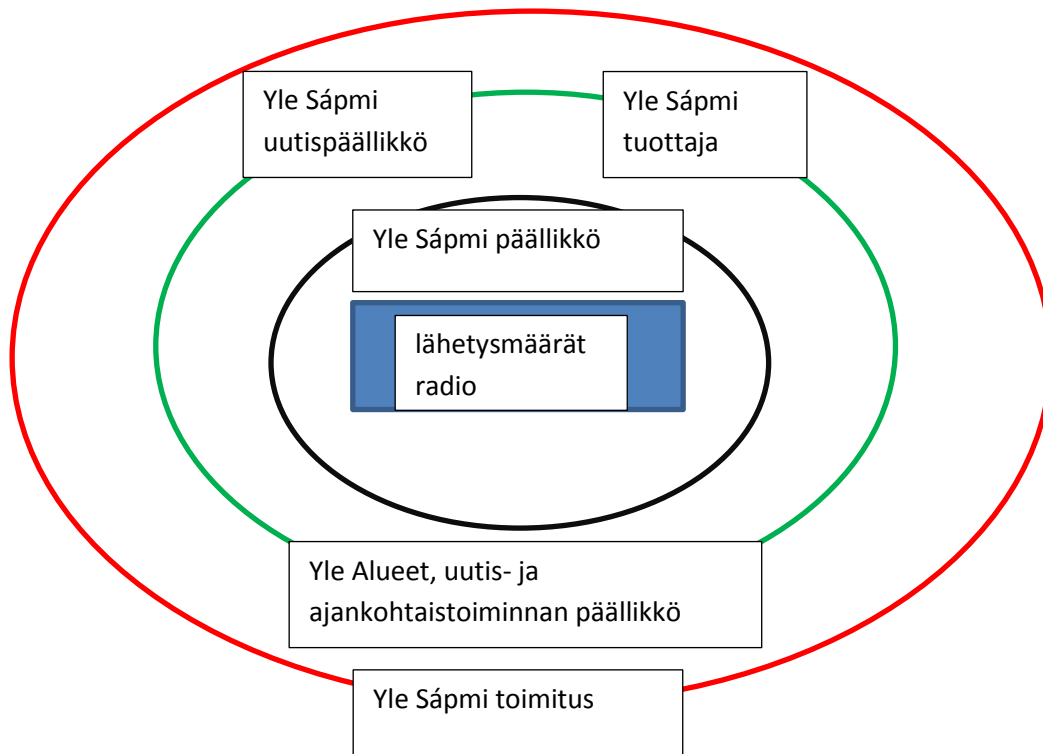
Eniten saamenkielisten TV-ohjelmien lähetysmääriin vaikuttaa Ylen johtoryhmä. Se sopii NRK:n ja SVT:n kanssa ohjelmayhteistyöstä. Seuraavaksi eniten vaikuttavat Ylen kanavajohtajat. Melko vähän päätöksiin vaikuttaa Saamen radion päällikkö, ja vähiten Saamen radion tuottaja ja uutispäällikkö.

Kaavio 7. Televisio-ohjelmien lähetysmääriin vaikuttaneet toimijat ja heidän vaikutuksensa suuruus. Eniten vaikuttaneet toimijat ovat kaavion sisäkehällä ja vähiten vaikuttaneet ulkokehällä.

Radio-ohjelmien lähetysmääristä päättävät Saamen radion henkilökunta ja Yle Alueiden uutis- ja ajankohtaistoiminnan päällikkö. Eniten sananvaltaa on Saamen radion päälliköllä, ja melko paljon uutispäälliköllä, tuottajalla ja edellä mainitulla Yle Alueiden päälliköllä, joka mm. koordinoi eri alueradioiden uutisten lähetysmääriä. Toimituskin pääsee vaikuttamaan ohjelmien lähetysmääriin, mutta hyvin vähän.

Kaavio 8. Radio-ohjelmien lähetysmääriin vaikuttaneet toimijat ja heidän vaikutuksensa suuruus. Eniten vaikuttaneet toimijat ovat kaavion sisäkehällä ja vähiten vaikuttaneet ovat ulkokehällä.

5.4 Ohjelmiin vaikuttavat Yleisradion ulkopuoliset toimijat ja median ohjailun keinot

Tässä luvussa tarkastelen sekä niitä Yleisradion ulkopuolisia toimijoita, jotka vaikuttavat paikallisesti, että niitä toimijoita, jotka toimivat valtakunnallisesti ja kansainvälisesti. Ensin kartoitan paikalliset toimijat, joista kaikilla ei välttämättä ole suoraa henkilökohtaista kontaktia Saamen radioon, vaan vuorovaikutus tapahtuu palvelun välityksellä, kuten esimerkiksi puhelinoperaattoreilla. Nämä toimijat vaikuttavat tavallisesti taustalla. Ne voivat toki vaikuttaa ohjelmien sisältöihin, mutta useimmiten ne vaikuttavat ohjelmatoiminnan ulkoihin edellytyksiin, eli siihen, että radio pystyy ylipäänsä toimimaan ja palvelemaan yleisöään. Nämä toimijat huolehtivat siitä, että Yleisradion ulkoiset toimintaedellytykset säilyvät.

Kun olen selvittänyt paikallistason toimijat, siirryn valtakunnallisiin Yleisradion ulkopuolisiin vaikuttajiin. Näille luonteenomaista on, että ne vaikuttavat Yleisradion palveluihin lainsäädännön antamin valtuuksin ja käyvät julkista keskustelua Yleisradion tehtävistä mediassa ja sen ulkopuolella. Olen rajannut kaaviosta pois kaupalliset mediaryitykset, koska ne eivät tulleet haastatteluissa esille. Kaavioista puuttuu toimijoita, perustuvathan ne ihmisen antamaan ja ihmisen

keräämään tietoon. Yleisradioon vaikuttavien valtakunnantasoisten toimijoiden kaaviossa olen kuitenkin erotellut ministeriöt omiksi organisaatioikseen niiden itsenäisen toiminnan vuoksi, vaikka ne ovat osa valtioneuvostoa.

Monet kaaviossa esitetyt toimijat vaikuttavat myös ohjelmasisältöihin. Niistä saadaan aiheita ohjelmiin ja niissä vaikuttavat henkilöt antavat juttuvinkkejä ja -ideoita. Olen sijoittanut kaavioon ne tahot, jotka haastattelujen perusteella vaikuttavat Yleisradion toimintaan ja toimintaedellytyksiin.

Kaikki organisaatiot ovat tietenkin yhteydessä toisiinsa yksityisten henkilöiden välityksellä, mutta olen käyttänyt tässä verkostossa organisaatiotasosta ryhmittelyä. Silloin verkostanalyysin luotettavuus paranee, koska organisaatiotasoisesta verkostanalyysistä tuloksia voi verrata muissa ympäristöissä tehtyihin vastaavanlaisiin verkostoihin. Kaavio on yksinkertaistettu kuvaus toimijoista, eikä se kerro vaikuttamisen suuruudesta tai organisaatioiden välisistä yhteydenottojen määrästä. (Mattila & Uusikylä 1999, 23 – 26.)

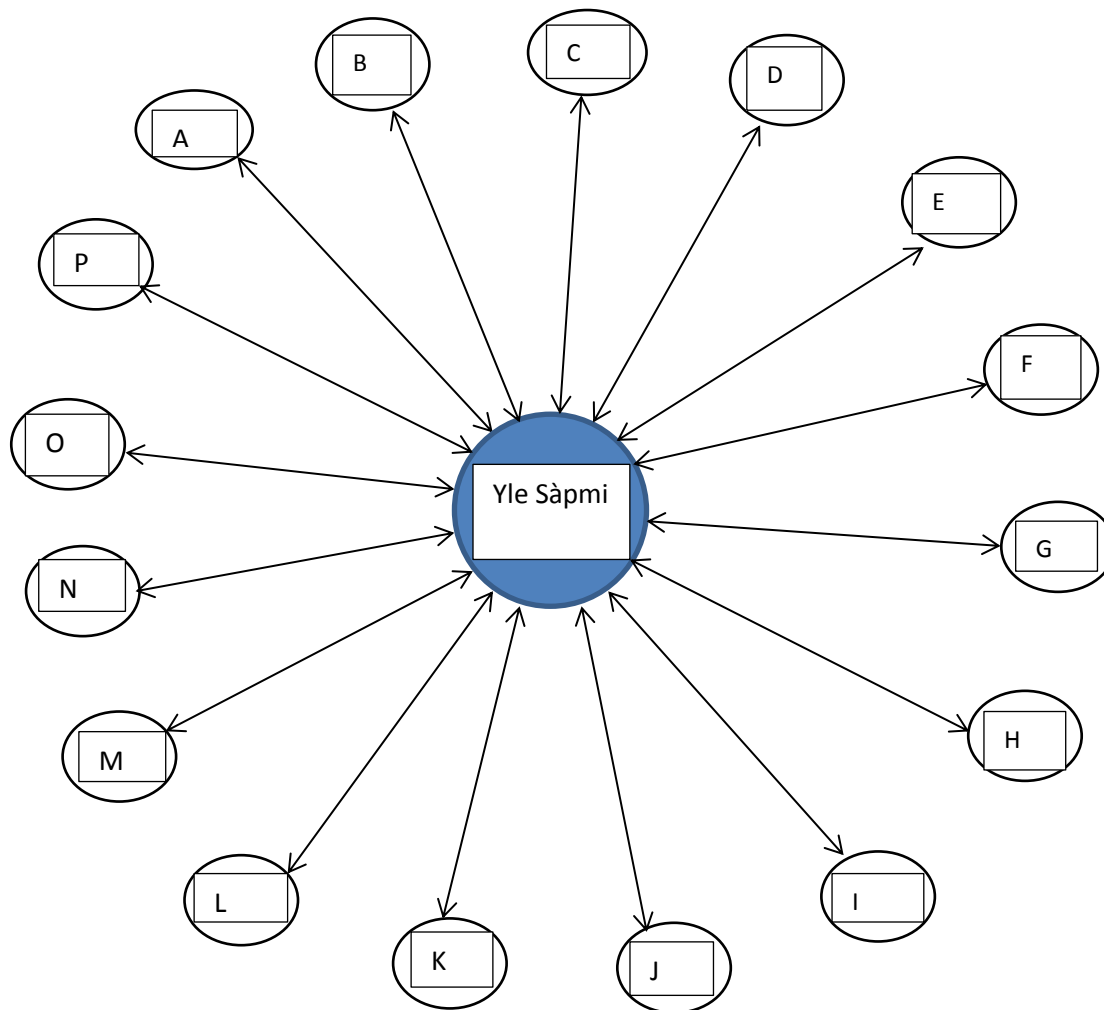
Päinvastoin kuin toimitusta ja Yleisradion organisaatiota koskevissa verkostoissa, joissa yhteydenpito oli päivittäistä tai lähes päivittäistä suoraa vuorovaikutusta henkilöiden kesken, tässä kaaviossa yhteydenotot ovat useimmiten epäsuoria ja tapahtuvat asiakirjojen, kuten kirjeiden, sähköpostien, lausuntojen ja lakien välityksellä.

Käytän paikallistason toimijaverkoston yhteydessä Saamenmaa-nimitystä, sillä se vastaa parhaiten Saamen radion ja paikallisten toimijoiden toiminta-aluea. Saamenmaahan kuuluvat myös osittain Norja, Ruotsi ja Venäjä, ja mukana onkin Suomen ulkopuolisia tahoja, joista jotkut ovat mukana myös valtakunnan tason toimijoissa. Tällaisia ovat esimerkiksi Pohjoismaiden yleisradioyhtiöt, sillä Ylen yhteistyökumppanit NRK, SVT ja SR vaihtavat tuottamaansa ohjelmaa. Saamen radion yhteistyö haastatteluiden aikaan oli varsinkin NRK:n kanssa päivittäistä, mutta nykyään myös SR:n lähetyksiä kuullaan päivittäin kanavalainana Ruotsista.

Saamenmaan muista medioista voi mainita mm. Norjassa ilmestyvän *Avvir*- sanomalehden ja *Lapin Kansan*, jonka sivuilla ilmestyy pohjoissaamenkielisiä uutisia. Lisäksi medioihin kuuluvat *Enontekiön Sanomat* ja *Sompio*-lehti, jotka julkaisevat niin ikään saamenkielisiä juttuja.

Inarin kunta on mukana kaaviossa siksi, että Yle Sápmin toimipaikka sijaitsee siellä. Moni toimittaja asuu Inarin kunnan alueella. Inarin kunnan infrastruktuuri mm. tie- ja viemäriverkostoineen helpottaa tai vaikeuttaa toimittajien työtä ja siten vaikuttaa saamenkieliseen ohjelmatarjontaan. Utsjoella ja Enontekiöllä on työskennellyt Saamen radion toimittajia.

Kaavio 9. Yle Sàpmi ja paikalliset toimijat.

A = Inarin kunta

B = Saamelaisalueen koulutuskeskus SAKK

C = *Sajos*, saamelaisalueen kulttuurikeskus

D = Utsjoen kunta

E = Enontekiön kunta

F = NRK, SVT, SR

G = Digita

H = puhelinoperaattorit

I = Saamelaiskäräjät

J = Saamelaisjärjestöt

K = Saamenmaan mediat

L = muut Saamenmaan kunnat

M = Saamenmaan seurakunnat

N = opetusministeriö

O = valtakunnalliset organisaatiot, mm. Kela

Inarissa myös sijaitsee Saamelaisalueen koulutuskeskus SAKK, jonka opiskelijoita on käynyt työharjoittelussa Saamen radiossa. Saamen radio käytti koulutuskeskuksen studiotoiloja mm. *Unna Junnáa* tehdessään. SAKK:en kanssa samassa rakennuksessa sijaitsee *Sajos*, jossa puolestaan pidetään saamelaiskäräjien istunnot sekä konsertteja ja muita tilaisuuksia, jotka välitetään kaapelin välityksellä Yle Sápmín toimitiloihin ja verkkoon.

Kaikki saamelaisalueen kunnat ja seurakunnat sekä saamelaisjärjestöt vaikuttavat Saamen radion toimintaan. Seurakuntien työntekijät ovat pitäneet Saamen radion välittämiä hartauksia. Kuntien ja seurakuntien ja järjestöjen tapahtumat ovat jokapäiväistä uutismateriaalia. Valtakunnallisilla toimijoilla haastateltavat tarkoittivat Kelaa, poliisia, Metsähallitusta, rajavartiolaitosta ja muita virallisia organisaatioita. Digitan roolista kerron tarkemmin valtakunnallisten toimijoiden joukossa, samoin puhelinoperaattorien asemasta.

Jotkut organisaatiot ottavat suoraan yhteyttä Saamen radion toimitukseen, ja siellä ensisijaisesti päällikköön. Näin on tehnyt esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriö, joka on pyytänyt ilmoittamaan, miten Saamen radio aikoo vastaisuudessa hoitaa ohjelmatarjonnan Suomessa asuvan vähemmistön vähemmistöille, eli koltan- ja inarinsaamenkieliselle väestölle. Opetusministeriö vaikuttaa Yleisradion saamenkieliseen ohjelmatarjontaan myös epäsuorasti valiokuntien, saamelaisjärjestöjen ja saamelaiskäräjien kautta. Opetus- ja kulttuuriministeriö pitää huolen siitä, että saamenkielistä opetusta ja sivistystoimintaa tarjotaan ja kehitetään. Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnon alalle kuuluvat Opetushallituksen valvomat oppilaitokset, joiden oppilaista Yle Saamen radio on saanut toimittajia ja teknistä henkilökuntaa.

Yleisradion ulkopuolisten toimijoiden vaikutusvalta perustuu lähinnä niiden viralliseen asemaan. Kaavion toimijat ovat organisaatioita. Eduskuntaan kuuluvat eri elimet olen niputtanut verkostoon yhtenä toimijana. Ryhmä koostuu eduskunnasta, mutta myös hallituksesta, sivistysvaliokunnasta, liikenne- ja viestintävaliokunnasta sekä oikeusasiamiehestä, josta muistutan Sakslinin lausunnon vuoksi.

Eduskunnassa istuvat Yleisradion omistajien, eli kansalaisten, valitsevat edustajat. Eduskunta säättää viestintä-, markkina- sekä kieli- ja kulttuuripolitiikkaa koskevat lait ja hyväksyy päätökset, jotka valtioneuvosto on valmistellut. Yleisradiota koskevia päätöksiä ovat olleet mm. sähköisen median viestintäpoliittisen ohjelman hyväksyminen vuonna 2012 ja viestintälain muutoksen hyväksyminen vuonna 2013. (Yleisradio 2013b, 8.) Hallituksen muotoileman sähköisen median viestintäpoliittisen ohjelman mukaisesti Suomessa on viimeistään vuonna 2026 koko maan kattavia

standardilähetysverkkoja ja niiden lisäksi teräväpiirtolähetysverkkoja (VN 2012). Viestintälain uudistus puolestaan höllensi toimilupapolitiikkaa, mikä helpotti Yleisradion kilpailijoiden asemaa (Yleisradio 2013b, 8).

Eduskunnan tärkein tehtävä Yleisradion kannalta on säätää yleisradiotoimintaa koskevat lait ja valvoa Yleisradion tehtävän onnistumista. Kansanedustajien joukosta valitaan Yleisradion hallintoneuvoston jäsenet parlamentaaristen voimasuhteiden perusteella. He huolehtivat siitä, että Yleisradio täyttää julkisen palvelun tehtävänsä ja siitä, että ohjelmisto on monipuolinen ja kattava, kuten Yleisradio-laki edellyttää. Hallintoneuvosto myös valmistelee ennakoarvioinnin ja kutsuu valmisteluun mukaan tarvittavat asiantuntijat. Suomen hallitus valmistelee Yleisradiota koskevan lainsäädännön ja varmistaa julkisen palvelun rahoituksen. Se myös päättää Yleisradion käyttöön tulevista taajuuksista. (Viestintävirasto 2014.)

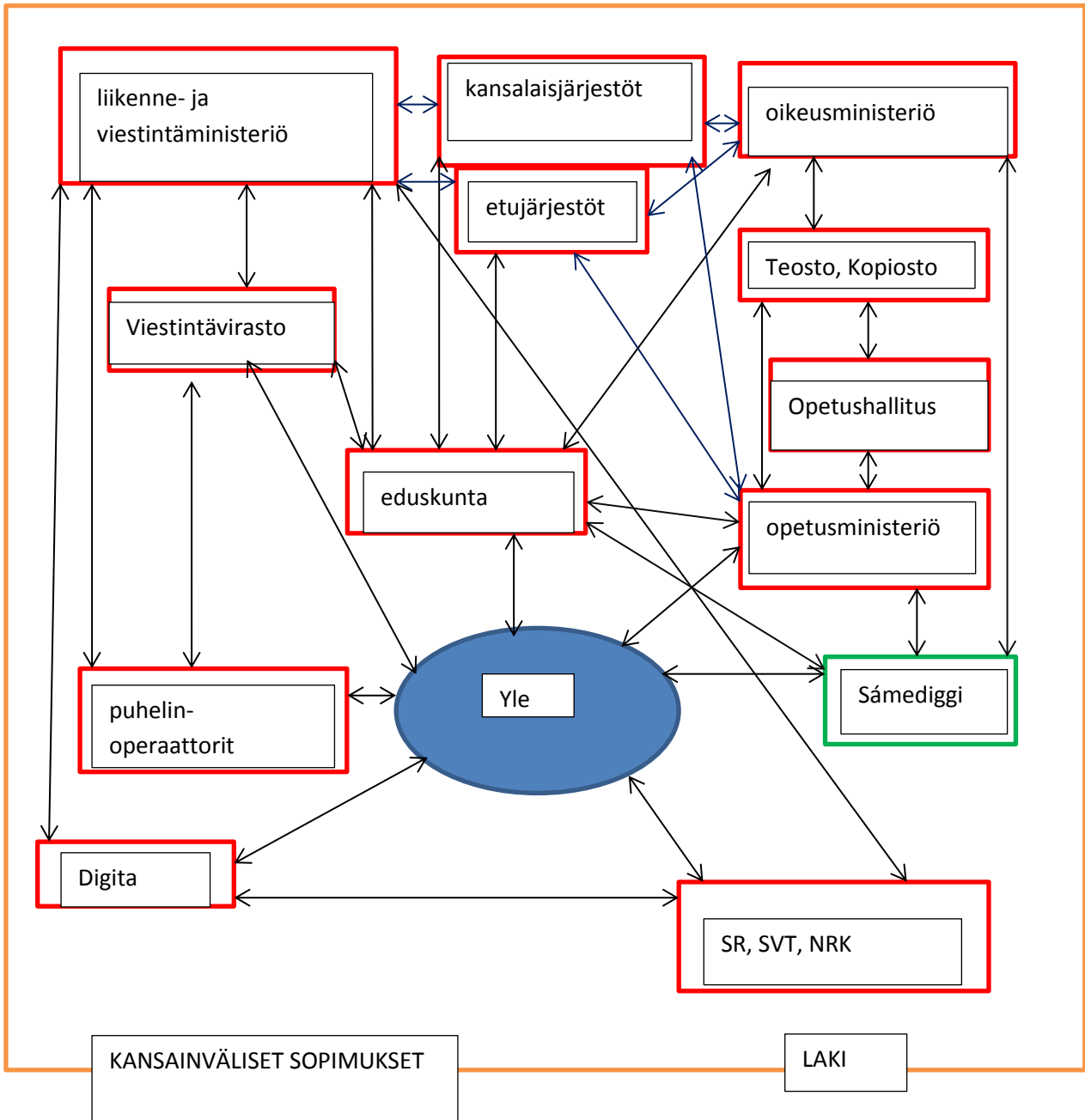
Yleisradion hallintoneuvoston antama vuosikertomus menee ensimmäiseksi eduskuntaan, jossa se ohjataan liikenne- ja viestintävaliokunnalle. Liikenne- ja viestintävaliokunnan tehtävä on tarkastaa vuosikertomus ja esittää sen jälkeen eduskunnalle, hyväksytäänkö se. Vuosikertomusta tarkastaessaan valiokunta ottaa huomioon muiden valiokuntien mietinnöt asioista, jotka vaikuttavat Yleisradion toimintaan, kuulee eri vähemmistöryhmien edustajia sekä muita asiantuntijoita, ja antaa kuulemisen perusteella suosituksia, jotka kirjataan pöytäkirjaan. Ne Yleisradion täytyy ottaa huomioon toimintaansa suunnitellessaan. (Eduskunta 2014.)

Kansalaisjärjestöt, johon kielivähemmistöjen etuja valvovat järjestöt luokitellaan, kutsutaan kuultaviksi valtioneuvoston, ministeriöiden tai valiokuntien erilaisten hankkeiden valmistelu- ja käsittelyvaiheessa, ja ne ovat joko kirjallisesti tai suullisesti kommentoineet esimerkiksi liikenne- ja viestintävaliokunnan kokouksessa kielivähemmistöille suunnatun ohjelmopalvelun onnistumista Yleisradion vuosikertomuksen käsittelyn yhteydessä. Näitä kansalaisjärjestöjä ovat mm. Kuurojen Liitto ry ja Näkövammaisten Keskusliitto. Olen tässä kaaviossa luokitellut kansalaisjärjestötoimijoiksi myös yksityiset ihmiset, koska he ovat muodostaneet väliaikaisia ryhmittymiä eri asioiden ajamiseksi. Esimerkkinä tästä ovat adressit yhteispohjoismaisten saamenkielisten televisiouutisten aikaistamiseksi.

Etujärjestötoimijoihin kuuluvat sekä työntekijäpuolen että työnantajapuolen etuja ajavat liitot ja järjestöt, kuten Radio- ja televisiotoimittajien ammattijärjestö RTTL ja työnantajapuolta edustava Viestinnän keskusliitto. Viestintäpoliittisessa päätöksenteossa niitä pidetään itsesääntelytason

toimijoina. RTTL huolehtii siitä, että Yleisradion toiminnassa otetaan huomioon ammattieettiset säännöt, ja sitä on kuultu mm. Yleisradio-lain muuttamisessa, kuten myös Viestinnän keskusliittoa.

Kaavio 10. Ylen ulkopuoliset toimijat

Sivistysvaliokunta, jonka toimialaan kuuluvat nimen mukaisesti kulttuuri- ja sivistysasiat, ohjaa Yleisradion saamenkieliseen ohjelmatoimintaa esimerkiksi liikenne- ja viestintävaliokunnan kautta.

Saamelaiskulttuuriin liittyvät asiat kuuluvat sen toimialueeseen ja yhteistyö saamelaiskäräjien ja muiden saamelaisten järjestöjen kanssa on jatkuvaa. Sivistysvaliokunta seuraa Yleisradion ohjelmatoiminnan kulttuurisen tasa-arvon toteutumista ja on ottanut kantaa pitkän aikavälin strategian puuttumiseen saamenkielisestä ohjelmistosta (Liikenne- ja viestintävaliokunta 2012).

Liikenne- ja viestintäministeriö vaikuttaa viestintäpolitiikkaan ja Yleisradion toimintaan monella tavoin. Se esimerkiksi valmisteli viestintälainsäädännön kokonaisuudistuksen, johon kuului ohjelmistotoimilupapolitiikka. Yleisradion kannalta se tarkoitti sitä, että sen kilpailijoiden televisiotoiminta helpottuu. (Yleisradio 2013b, 8.) Ministeriö myös huutokauppaa radiotaajuudet. Viimeksi tällainen huutokauppa on ollut tammikuussa 2014. Siinä kaupattiin 800 megahertsin radiotaajuudet, joita tarvitaan 4G-verkon tiedonsiirtoon, mikä merkitsee joukkoviestinten tarjoamien palveluiden nopeampaa latautumista ja parempaa laatua. (Liikenne- ja viestintäministeriö, 2013.)

Viestintävirasto ohjaa ja valvoo Yleisradion toimintaa. Sillä on mahdollisuus kieltää mm. viestintälainsäädännön vastainen toiminta ja määrätä uhkasakkoa lainvastaisen toiminnan lopettamiseksi. Eniten puhuttaneita päätöksiä on ollut sponsoroitujen ohjelmien, kuten Veikkauksen Lotto-arvonnan ja raviohjelmien lähettämisen kieltäminen Yleisradion kanavilla, minkä vuoksi nämä ohjelmat siirtyivät kilpaileville kanaville. Viestintävirasto on myös linjannut, että antenniverkon näkyvyysalueella kaapelioperaattoreiden täytyy jakaa Yleisradion HD-muotoiset kanavat. (Viestintävirasto 2014.)

Viestintävirastolla on Yleisradion suhteen muitakin tehtäviä, sillä Yleisradion hallitus antaa sille vuosittain kertomuksen yhtiön julkisesta palvelusta (Laki Yleisradio Oy:stä 1380/1993). Viestintävirasto keräsi ennen televisiolupamaksut, mutta Yle-veron myötä varat kerää verohallinto. Yleisradiota koskevat myös Viestintäviraston hallinnoimat tietoliikenneyhteydet. Viestintävirasto huolehtii tietoliikenneverkon saamisesta koko maahan ja myöntää hankkeita varten tukea. (Viestintävirasto 2014.) Olen käsitellyt Viestintäviraston hanketta tarkemmin luvussa 3.2.2.

Oikeusministeriö vastaa keskeisimpien lakien valmistelusta. Sen tehtäviin kuuluu ylläpitää ja kehittää demokraattista yhteiskuntaa, mihin kuuluu yksilön oikeusturvasta ja perusoikeuksista huolehtiminen. Sen vuoksi oikeusministeriö on viestintäpoliittinen päätöksentekijä. Se myös vastaa EU-säädösten kehittämisestä ja niiden kansallisesta valmistelusta ja täytäntöönpanosta. (Oikeusministeriö 2014.)

Saamelaiskäräjät toimii oikeusministeriön hallinnonalalla, mutta ei sen alaisuudessa. Saamelaiskäräjien tehtävistä olen aiemmin kertonut luvussa 3. Yleisradion kannalta sen keskeisin tehtävä on antaa vuosittain lausunto Yleisradion onnistumisesta saamenkielisen ohjelmopalvelun tarjoajana. (Laki Yleisradio Oy:stä 1380/1993.)

Kopiosto, Teosto ja Gramex pitävät huolta, että immateriaalioikeuksia kunnioitetaan ja niistä maksetaan asiaankuuluvat korvaukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelemat tekijänoikeuslain muutokset koskevat tekijänoikeusjärjestöjen, TV-yhtiöiden ja telealan yritysten oikeuksia (Yleisradio 2013b, 8).

Digita ylläpitää, kehittää ja hallinnoi lähetyksverkkoa, ja siltä Yleisradio hankkii lähetykspalveluja ohjelmilleen (Yleisradio 2013b, 42). Digita oli ennen Yleisradion osa, mutta Euroopan unionin kilpailulainsäädännön vuoksi se oli erotettava Yleisradiosta, koska sillä katsottiin olevan monopoliasema Suomessa. Digitan tehtävät eivät ole muuttuneet, vaan se myy kaikille kanaville lähetyksaika (Digita Oy 2014). Kaikki Lapissa Ylen lähetykset eivät ole näkyneet, ja Digita on myynyt alueella kanavapaketteja, joilla lähetykset on saatu satelliittiyhteyksien kautta näkymään. Ongelmana on ollut haastattelemiemi henkilöiden mukaan se, että kanavapaketin hankkimisen jälkeen Yle Fem -kanavalla lähetetyt, pelkästään Lapissa näkyvät saamenkieliset TV-uutiset eivät ole näkyneet.

Yleisradio on tehnyt Digitan kanssa sopimuksen teräväpiirtokanavien jakamisesta Digitan verkossa. Koko Lapin maakunta jää kuitenkin HD-lähetyksverkon ulkopuolelle, vaikka verkko tavoittaa muuten 85 prosenttia väestöstä. Lähetyksien kattavuutta parantaakseen Yleisradio on sopinut myös DNA:n kanssa teräväpiirtolähetyksien jakelusta. Yleisradio on ilmoittanut, että Digitan ja DNA:n antenni-, kaapeli- ja IP-verkkojen kautta Yleisradion kanavien HD-versiot tavoittavat 90 prosenttia kotitalouksista. Kaikilla jakeluoperaattoreilla on mahdollista tehdä samankaltainen sopimus Ylen kanssa. (Ojala-Niemelä 2014 [Viitanen 2014].) Myös radiokanavien kuuluvuudessa on katvealueita, ja tilanteeseen on etsitty ratkaisua lähettimien tehoa nostamalla tai lisälähettimellä, joka on liitetty esimerkiksi jakeluoperaattorin mastoon.

Kansainväliset sopimukset ja Suomen lainsäädäntö vaikuttavat Yleisradion ja siten myös Saamen radion toimintaa. Kaaviossa mainitsemani kansainväliset sopimukset pitävät sisällään kahden tai useamman valtion tai organisaation väliset sopimukset esimerkiksi ohjelmien välittämisestä. Olen käsitellyt aihetta tarkemmin 3. luvussa. Euroopan Unionin peruskirjaan liittyvät artiklat ohjaavat Suomen valtiota, ja sen myötä valtio-omisteista Yleisradiota. EU:n peruskirjaan myöhemmin lisätty

Amsterdamin pöytäkirja on keskeisessä asemassa Yleisradion toiminnan ja saamenkielisen ohjelmiston turvaamisessa. Euroopan unioni seuraa tarkasti, kuinka jäsenvaltiot toteuttavat sovittuja määräyksiä ja tiedonantoja, vaikka päätäntävalta onkin valtioilla. (Ingves 2010, 183 – 187.)

5.5 Toimijoiden vaatimukset saamenkieliseen ohjelmatarjontaan

Saamelaisten mediankäyttötutkimuksen kaltaisia tutkimuksia voidaan toteuttaa harvoin. Saamelaisten puolesta Yleisradion toimintaa arvioi saamelaiskäräjät, jolla on ollut lukuisia parannusehdotuksia ohjelmistoon, kuuluvuusalueisiin ja lähetyksaikoihin. Tähän lukuun mukaan otetut toimijat ovat päässeet ilmaisemaan mielipiteensä saamelaiskäräjien tai liikenne- ja viestintävaliokunnan kautta tai suoraan Yleisradiolle.

Ennen kuin Yleisradio toimittaa vuosikertomuksensa eduskunnalle, se pyytää saamelaiskäräjiä arvioimaan onnistumisensa saamenkielisen ohjelman tarjoamisessa. Vuonna 2013 antamassaan lausunnossa saamelaiskäräjät kertasi edelliseen vuosikertomukseen toimitettua lausuntoa monessa kohdassa, kuten Saamen radion kuuluvuusalueen laajentamisessa sekä ajankohtaisohjelmien ja saamenkielisten lasten- ja nuortenohjelmien lisäämisessä (Yleisradio 2013a, 49 – 52).

Käräjät muistutti lausunnossaan, että Yleisradion pitää kohdella yhdenvertaisesti suomen-, ruotsin- ja saamenkielisiä. Sen vuoksi kaikkea saamenkielistä ohjelmaa täytyy lisätä. Varsinkaan inarin- ja koltansaamen kohdalla Yleisradion julkisen palvelun tehtävä ei täyttynyt. Vaikka Yleisradio olikin lisännyt lähetyksiä inarin- ja koltansaamenkielillä, pohjoissaamenkielisiä ohjelmia oli vähennetty. Käräjät oli tyytyväinen yhteispohjoismaisten televisioutisten varhennettuun lähetyksaikaan ja uusiin lähetyksiin, mutta toivoi inarin- ja koltansaamenkielistä uutismateriaalia Yle Sápmin verkkosivuille ja televisioutisiin (Yleisradio 2013a, 49 – 52), mikä toteutettiin myöhemmin.

Lausunnon antoaikaan saamelaiskäräjät tiesi, että Saamen radio oli aloittanut omien tavoitteiden valmistelun vuosille 2013 – 2015, mutta halusi lisäksi, että Yleisradio ja Saamen radio yhdessä luovat pidemmän aikavälin strategian saamenkielisestä ohjelmatoiminnasta, sillä yhteispohjoismainen saamelaisohjelmien strategia ei ollut edennyt. (Yleisradio 2013a, 49 – 52.)

Saamelaiskäräjät halusi Saamen radion kuuluvuusaluetta laajennettavan Oulun seudulle ja pääkaupunkiseudulle, ja perusteli vaatimuksen sillä, että alkuperäiskansan oikeus oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen koskee koko maata (Yleisradio 2013a, 50). Lasten- ja nuortenohjelmien vähäisyys puhutti käräjiä jälleen. *Unna Junnälle* haluttiin riittävät ja pysyvät resurssit niin, että sitä voidaan tuottaa 52 ohjelmaa vuosittain. Lapsille ja nuorille pitää saada lisää ohjelmaa, jossa

käytetään kaikkia kolmea Suomessa puhuttavaa saamenkieltä ja ohjelman täytyy olla sellainen, että se kiinnittää lapset ja nuoret omaan kieleensä, kulttuuriinsa, saamelaiseen elämäntapaan ja saamelaislinkeihin. (emt. 2013a, 51 – 52.)

Saamelaiskäräjät on monta vuotta toivonut lisää vaikutusvaltaa saamenkielisissä ohjelmopalveluissa, ja siksi Yleisradion hallintoneuvostoon pitää saada saamelaiskäräjien valitsema jäsen. Jos uusia ja merkittäviä saamenkielisiä ohjelmopalveluita ollaan toteuttamassa, saamelaiskäräjät haluaa, että se ja Saamen radio otetaan mukaan ennakoarvioinnin valmisteluun. Yle Sápmista olisi hyvä tehdä itsenäinen yksikkö Svenska Ylen tapaan, jolloin sen ei tarvitsisi kilpailla muiden alueradioiden kanssa rahoituksesta. (Yleisradio 2013a, 50.)

Vuonna 2011 antamassaan lausunnossa saamelaiskäräjät ei ollut yhtä tyytyväinen Yleisradioon. Sen mielestä Yleisradio ei ollut täyttänyt julkisen palvelun tehtäväänsä saamenkielisen ohjelmatuotannon osalta, koska saamelaisille kohdistettuja ohjelmia oli liian vähän, tarjonta oli yksipuolista, uusintoja oli paljon ja ohjelmat lähetettiin huonoon aikaan. Sen lisäksi että Yleisradio ei hoitanut kunnolla julkisen palvelun tehtäväänsä saamelaisille, Yleisradio ei myöskään kuullut saamelaiskäräjiä saamenkielisiä ohjelmia koskevissa päätöksissä. Saamelaiskäräjät halusikin Yleisradio-lakiin kirjattavaksi neuvotteluelvoitteen, jolloin Yleisradion olisi pakko ottaa se huomioon saamenkielisen palvelun kehittämisessä. Lisäksi saamelaiskäräjät halusi oman edustajansa hallintoneuvostoon. (Yleisradio 2011a, 36 – 41.)

Vuoden 2011 lausunnossaan saamelaiskäräjät halusi Saamen radion olevan aito saamelaisten radio-, televisio- ja ohjelmalvelu, ja totesi, että parhaiten tähän tavoitteeseen päästäisiin, jos Saamen radiolle perustettaisiin ohjausryhmä, johon tulisi sekä journalismin ammattilaisia että saamelaiskäräjien edustajia. Pitkän aikavälin tavoitteena tuli kuitenkin olla Saamen radion ja siihen liittyvien resurssien siirtäminen saamelaiskäräjien alaisuuteen. (Yleisradio 2011a, 36 – 41.)

Saamelaiskäräjien vuonna 2011 antamassa lausunnossa kerrottiin myös sivistysvaliokunnan toivomukset Yleisradiolle. Sivistysvaliokunta halusi Ylen laativan pitkän aikavälin saamelaisohjelmien strategian ja toimintasuunnitelman 2010 – 2014 yhdessä Ruotsin (SVT, SR) ja Norjan (NRK) yleisradioyhtiöiden kanssa. Strategian painopistealueina piti olla uutisten sekä lastenohjelmien kehittäminen ja niiden mahdollinen lisääminen. Lisäksi strategiassa piti arvioida tapoja parantaa saamelaisohjelmien jakelua saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle.

Sekä vuoden 2011 että vuoden 2013 mietinnössään liikenne- ja viestintävaliokunta kiirehti Yleisradiota laatimaan oman saamelaisohjelmien strategian ja toteuttamaan sen, erona oli vain se, että vuonna 2013 valiokunta täsmensi haluavansa Yleisradion laativan kattavan strategian saamenkielisestä julkisen palvelun ohjelmatoiminnasta kaikkien kolmen saamen kielten osalta. Perusteluiksi valiokunta totesi, että näin varmistettaisiin saamelaisten alkuperäiskansan omakielinen ohjelmatarjonta ja sen kehittäminen. (Liikenne- ja viestintävaliokunta 2013.) Liikenne- ja viestintävaliokunta huolehti jo vuoden 2011 mietinnössään Yleisradion uusista tehtävistä inarin-, koltan- ja pohjoissaamenkielisten palveluiden tuottajana, koska opetus- ja kulttuuriministeriö oli käynnistänyt saamen kielen elvyttämishjelman laatimisen (Liikenne- ja viestintävaliokunta 2011).

Opetus- ja kulttuuriministeriö laati saamen kielen elvyttämiseen toimenpideohjelman, joka saatiin valmiiksi vuonna 2012. Sen toteuttamista ei ole kuitenkaan aloitettu, mutta päätökset sen aloittamisesta aiotaan viedä läpi kesällä 2014 (Niskala & Näkkäläjärvi 2014). Toimenpideohjelmissa huomautettiin, että Yleisradio oli unohtanut päivittää saamelaiskielten ohjelmaosuudet. Tämä koski ennen kaikkea inarinsaamenkielisiä ohjelmia, joita oli parikymmentä vuotta lähetetty yksi tunti viikossa kielen aseman muuttumisesta huolimatta. Koltansaamenkielisiä ohjelmia lähetettiin 55 minuuttia, mikä oli parannus entiseen 15 – 20 minuuttiin. Pohjoissaamenkielisten ohjelmien osuus lähetyksistä oli ollut 95 prosenttia, inarinsaamenkielisiä ohjelmia oli lähetetty kymmenen prosenttia ja koltansaamenkielisiä ohjelmia kuusi prosenttia ohjelma-ajasta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 47 – 48.) Yleisradio nosti vuonna 2012 inarinsaamenkielisten ohjelmien osuutta viisi prosenttia ja koltansaamenkielisten ohjelmien osuutta 2 prosenttia, mutta laski pohjoissaamenkielisten ohjelmien osuutta 18 prosenttia.

6. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ: SAAMENKIELINEN OHJELMATARJONTA – KOHTUULLISESTA IDEAALIIN

Kieli kantaa mukanaan merkityksiä, jotka vain kulttuuriin kasvanut pystyy täysin ymmärtämään. Siksi kulttuurin elinehto on kieli, ja kielen elinehto elävä kulttuuri. Kun kieli kuolee, katoaa kulttuurikin – ja päinvastoin. Muutamalle saamen kielten ryhmään kuuluvalle kielelle näin on käynytkin, kun alueen valtaväestö on sulauttanut pienen kielen puhujat omaan ryhmäänsä. Jotta kulttuuri ja kieli säilyisivät, tarvitaan asenteiden muutosta.

Lähiympäristön asenteet ja yhteiskunnassa vallitseva ilmapiiri vaikuttavat paljon kaikenikäisten ajatuksiin vähemmistöistä. Sen vuoksi tietoa ja omakohtaista kokemusta vähemmistöistä sekä taitoa

ja välineitä tiedon välittämiseen tarvitaan omassa ympäristössä, paikallisesti ja valtakunnallisesti. Tavallisesti asenteiden muuttaminen ei ole helppoa, vaan vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä, ellei sitten jokin yksittäinen tapahtuma tai tapahtumasarja muuta kerralla yksilön tai ryhmän suhtautumista vähemmistöihin. Halu ymmärtää ja kunnioittaa toista yksilöä on onnistuneen vuorovaikutuksen avain.

Medialla on merkittävä asema sekä vähemmistöille myönteisten että kielteisten asenteiden, arvojen ja mielipiteiden välittäjänä. Monipuolinen, kriittinen, suvaitsevainen ja eri näkökulmia esiintuova media palvelee sekä enemmistöä että vähemmistöä. Onnistuessaan media auttaa enemmistöä ymmärtämään ja kunnioittamaan vähemmistöä, mutta myös vähemmistöä ymmärtämään ympäröivää yhteiskuntaa ja huomaamaan oman ainutlaatuisuutensa sekä toimimaan kielensä ja kulttuurinsa säilyttämiseksi (Moring 2013, 277 – 278). Ei pidä unohtaa sitäkään, että omakielinen media välittää hajallaan asuvalle vähemmistölle omaa kulttuuria ja kieltä, ja vahvistaa ryhmään kuulumisen tunnetta, jolloin vähemmistökulttuurilla ja kielellä on paremmat mahdollisuudet selvitä.

Saamelaiset käyttävät mediaa kuten muutkin: tiedon etsimiseen ja välittämiseen sekä viihtymiseen, samoin kuin samastumiseen ja muista erottautumiseen. Hajallaan asuvat saamelaiset tarvitsevat mediaa pitääkseen yhteyden saamelaisuuteen ja tuodakseen esille saamelaisuuttaan. Koska jo kuutisenkymmentä prosenttia Suomen saamelaisista elää saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, on selvää, että välittäjiä, medioita, tarvitaan.

Yleisradio on yksi näistä välittäjistä. Yhtenä viestintäpolitiikan toimijana sillä on velvollisuus lähettää saamenkielistä ohjelmaa. Vastuu kielen ja kulttuurin säilymisestä kuuluu Yleisradiolle samalla tavalla kuin muillekin julkisen vallan organisaatioille. Se on saanut hoitaa tehtävänsä saamelaisten julkisen palvelun tuottajana yli kuusikymmentä vuotta. Nykyään tähän julkiseen palveluun kuuluvat radio- ja televisio-ohjelmien lisäksi omat verkkopalvelut, Yle Sápmi -sivut.

6.1 Täydestä palvelusta monipuoliseen ja kattavaan palveluun

Kun saamelaisten mediankäyttötutkimusta tehtiin vuonna 2011, Saamen radio toteutti Yle 2010 -strategiaa, jonka mukaan se tarjosi ohjelmaa täyden palvelun periaatteella. Yleisradiossa täysi palvelu oli määritelty monipuoliseksi ja kattavaksi ohjelmalveluksi, joka ottaa huomioon kaikenikäisen yleisön. Yleisradion radiotoiminnassa monipuolinen ja kattava ohjelmisto sisältää uutisia ja ajankohtaisohjelmia, dokumentteja ja muita asiaohjelmia, kulttuuri- ja harrasteohjelmia, palveluohjelmia, viihdettä, urheilua sekä lasten- ja nuortenohjelmia. Kun puhutaan televisiosta ja

verkkopalveluista, mukaan täytyy ottaa vielä kotimainen ja ulkomainen fiktio sekä elokuvat (Aslama ym. 2007, 58 – 77). Periaatteena on luoda ohjelmistokokonaisuus, joka antaa elämyksiä, tietoa, sivistystä ja viihdettä (Wiio & Uronen 2012, 150 – 154). Uudessa Yleisradio-laissa puhutaan viihteestä virikkeellisenä viihteenä. Kaikkea tätä ohjelmapalvelua ei ole voitu toteuttaa saamenkielisten palvelemisessa ja vielä vähemmälle on jäänyt muiden kielivähemmistöjen paitsi ruotsinkielisten palvelu.

Yleisradiossa television ja radion eri kanaville on luotu muiden televisio- ja radiotoimintaa harjoittavien yhtiöiden tapaan kanavaprofiilit, jonka perusteella ohjelmasisällöt, ohjelmatyypit, musiikki ja jopa juontajat valitaan. Saamen radio kuuluu alueella, jolla toimii myös toinen alueradio, Yle Lappi. Alueellisina kanavina niiden kohderyhmät osittain limittyvät, sillä saamelaiset kuuntelevat Lapin radiota, mutta Saamen radion täytyy ottaa huomioon ohjelmapalveluissaan kaikenikäiset kuuntelijansa.

Vaikka Yle 2010 -strategiassa mainittiin Saamen radion periaatteesta saamenkielisen täyden palvelun tarjoajana, periaatteesta oli vielä matkaa toteutukseen, muotoiltiinhan Ylen strategia jo vuonna 2006. Saamen radio katsoi saavuttaneensa tavoitteensa, sillä se ilmoitti suomenkielisillä verkkosivuillaan vielä tammikuussa 2012, että se tarjoaa täyttä palvelua saamenkieliselle yleisölleen. Sen jälkeen tilalle vaihtui lause, jonka mukaan Saamen radion tavoitteena oli täyden palvelun ohjelmatarjonta, kunnes uuden strategiansa myötä maaliskuussa 2013 Saamen radio kertoo tavoitteensa olevan monipuolisten, laadukkaiden, ajankohtaisten ja merkityksellisten sisältöjen tuottaminen sopivissa välineissä kaikille saamelaisille.

Edellisten vuosien ohjelmatietojen perusteella Saamen radion ohjelmisto koostuu pääasiassa uutis- ja ajankohtaisohjelmista sekä kulttuuriohjelmista. Pohjoissaamenkielisten lähetysten tuntimäärän vähenemistä lukuun ottamatta lähetystuntimäärissä ja ohjelmien määrässä on tapahtunut pääasiassa myönteisiä muutoksia. Lähetysaikaa on lisätty radiossa ja televisiossa. Ohjelmatarjonta on lisääntynyt vuosien 2010 – 2014 välisenä aikana, sillä radiossa ohjelmajoukkoon on lisätty mm. nuorten ohjelma ja televisioon on tullut uusi uutislähetys. Ohjelmapalvelua on päivitetty lisäämällä radion inarin- ja koltansaamenkielistä ohjelmaa. Sekä nuortenohjelma että uudet uutiset ovat kolmikielisiä ja Yle Sápmin verkkosivut nelikielisiä. Ensimmäisistä saamenkielisistä ohjelmista lähtien radiolla on ollut selkeä tiedon välittäjän rooli, mutta lisäksi se on palvellut saamelaisia lähettämällä aluksi jumalanpalveluksia ja myöhemmin hartauksia. Viime vuonna ohjelmistoon lisättiin inarinsaamenkielinen hartausohjelma.

Saamen radion tarjoaman ohjelman lisääminen paitsi palvelee koko maassa asuvia saamelaisia, myös antaa muille Suomessa asuville ikkunan saamelaisuuteen. Uudet saamenkieliset uutiset parantavat saamelaisten näkyvyyttä mediassa, kuten on tehnyt myös *Märät säpikkäät*. Tähän asti näkyvyys on ollut yhteispohjoismaisten uutisten ja lastenohjelman varassa. Oma saamenkielinen radiokanava ja hyvään katseluaikaan näkyvä yhteispohjoismainen uutislähetys Pohjois-Suomessa ovat erittäin tärkeitä saamenkieliselle yleisölle. Eriyttämisellä on kuitenkin ollut myös kääntöpuolensa, sillä se on antanut muualla Suomessa asuville mahdollisuuden unohtaa, että Suomessa asuu sellainen väestöryhmä kuin saamelaiset. Tätä näkymättömyyttä lisää se, että muissakaan medioissa saamelaiset eivät ole juuri esillä. Saamenkielisten ohjelmien esittäminen eri kanavilla tiettyihin ohjelma-aikoihin ei tämän vuoksi ole kaihdettava asia, vaikka kanavaprofiilit taipuvatkin tähän huonosti. Yleisradio on tehnyt päätöksen lisätä kanavarajat ylittävää suomen- ja ruotsinkielistä ohjelmatarjontaa, miksei siis myös saamenkielistä? Saamenkieliset televisio-ohjelmat ovat vuosia sujuvasti sukkuloineet kolmella eri kanavalla, mutta Radio Suomessakin voisi kerran viikossa soida saamelaisen musiikin viisiminuuttinen.

Nykytietojen valossa näyttää siltä, että Saamen radion ohjelmalvelu on parantunut, kun täysi palvelu on muuttunut monipuoliseksi palveluksi. Saamen radion henkilökunnan mielestä täysi palvelu oli hankalasti määriteltävissä ja jokainen antoi määritelmälle oman sisältönsä. Yleisradio muutti palvelumääritelmäänsä monipuoliseksi ja kattavaksi palveluksi, sillä ilmoitus täyden palvelun tarjoamisesta hankaloitti Yleisradion asemaa. Kilpailevat mediat tarttuivat määritelmään ja Yleisradion tarjoamaan palveluun ja katsoivat Yleisradion vääristävän markkinoita, koska se oli tarjonnut täyden palvelun ohjelmiston kaikille jakelualustoille ilmaiseksi. Palvelumääritelmän muuttaminen täydestä palvelusta monipuoliseksi palveluksi antoi työrauhan hetkeksi, vaikka määritelmän muuttaminen ei ole muuttanut itse palvelua huonommaksi.

Lähdin työssäni selvittämään toimijaverkostoa, joka vaikuttaa saamenkielisiin radio- ja televisio-ohjelmiin. Toimijaverkostoa selvittäessäni Saamen radion toimituksen hyvät vaikuttamismahdollisuudet nousivat esille, mikä vahvisti alkuperäisen oletukseni siitä, että pienessä yksikössä tekijät ja vaikuttajat ovat osittain samoja. He vaikuttavat ennen kaikkea radiotoimintaan, mutta myös television ohjelmatarjontaan. Hyvä esimerkki tästä on uusi tv-uutislähetys iltapäivisin. Se lähti toimituksen omasta aloitteesta, ja kun lisäresurssejakin tarvittiin vain kohtuullinen määrä eikä sitä vaadittu parhaaseen katseluaikaan lähetettäväksi, tv-uutislähetykset voitiin aloittaa.

Huomattavaa verkostanalyysin tuloksissa on se, että moni saamenkielisiin ohjelmiin vaikuttavista toimijoista kuuluu selkeästi kulttuuripolitiikan piiriin. Näitä ovat opetus- ja kulttuuriministeriö,

Opetushallitus, tekijänoikeusjärjestöt ja kansalaisjärjestöt. Itsestään selvästi kulttuuripoliittinen toimija on myös saamelaiskäräjät. Eduskunta, valiokunnat ja hallitus sekä etujärjestöt tekevät sekä kulttuuri- että viestintäpolitiikkaa käsiteltävästä asiasta riippuen, mutta muut toimijaverkoston kuuluvat tahot toimivat viestintäpolitiikan kentällä. Toimijat ohjailevat Yleisradiota lähinnä lainsäädännön antamin valtuuksin. Lainsäädäntö antaa saamelaiskäräjille sekä kansalais- ja etujärjestöille mahdollisuuden olla kuultavana tai antaa lausuntoja. Ministeriöt ja Opetushallitus ovat asiantuntijoina valmistelemassa säädöksiä ja toimenpideohjelmia hallituksen toimeksiannosta, mutta ainoastaan tekijänoikeusjärjestöt ja Viestintävirasto voivat määrätä taloudellisia sanktioita Yleisradiolle.

Laadullisessa verkostanalyysissä vahvistui myös käsitys Yleisradion omista vaikutusmahdollisuuksista. Eniten Yleisradion saamenkielisiin ohjelmiin vaikuttaa Yleisradio itse. Ellei Saamen radiota olisi, meillä ei olisi saamenkielisiä radio- ja televisio-ohjelmiakaan. Yleisradio on paitsi median ohjailun kohde, myös toimija, joka toimii ammattieettisten sääntöjen perusteella, vaikuttaa julkiseen keskusteluun ja tapakulttuuriin sekä sen myötä lainsäädäntöön.

6.2 Tavoitteena kohtuullinen vai ideaali ohjelmatarjonta?

Saamen radion henkilökunnan haastatteluissa ilmeni, että Saamen radion ohjelmatarjonta katsottiin monipuoliseksi ja kattavaksi. Televisio-ohjelmatarjonnasta toimittajat kuitenkin huomauttivat, ettei television voida olettaakaan tarjoavan saamelaisille samalla tavalla ohjelmapalvelua kuin enemmistölle, mutta jo olemassa olevien ohjelmien suhteen voitaisiin tehdä parannuksia. Parannusehdotukset koskivat yhteispohjoismaisten saamenkielisten televisiouutisten aikoja ja lastenohjelman ympärivuotisuutta. Saamelaiskielten mukaanotto oli sujunut hyvin Pikku Kakkosen verkkosivuilla, joten sinnekin toivottiin lisää mahdollisuuksia saamen kielten käyttöön. Yle Sápmin verkkosivut täydensivät saamenkielisten palvelua, mutta niiden sisältöjen toivottiin olevan helpommin löydettävissä ja saatavissa. Haastatteluiden tekoaikaan tarjonnassa oli puutteita, eli radion ohjelmatarjontaan kaivattiin vielä nuortenohjelmaa sekä kotimaista fiktiota, kuten kuunnelmia, ja lisää inarin- ja koltansaamenkielisiä ohjelmia.

Moni haastatteluissa esille tullut puute on korjattu. Yleisradion saamenkielistä ohjelmatarjontaa on kaikinensa pidettävä kohtuullisena. Täysi palvelu oli hankalasti määriteltävissä ja siten toteutettavissa, mutta saamenkielisissä ohjelmissa lähempänä toteutumistaan radiossa kuin televisiossa. Täysi palvelu oli katsottavissa ideaalitalanteeksi, jota kohti oli hyvä pyrkiä, mutta todellisuudessa mahdoton päästä. Sen vuoksi määritelmä ”monipuolinen ja kattava palvelu” tuo

enemmän liikkumavaraa, antaa vähemmän mahdollisuuksia moitteisiin ja antaa realistisemman näkökulman ohjelmatarjontaan.

Verkostoanalyysissä esiin tulleiden toimijoiden Yleisradiolle asettamat vaatimukset ovat toisinaan olleet epärealistisia, kuten esimerkiksi saamelaiskäräjien vaatimus Saamen radion siirtämisestä sen hallintaan. Lausunto kertookin enemmän lausunnon antajasta kuin kohteesta. Keskustelunavaajana saamelaiskäräjien lausunnot ovat kuitenkin olleet tarpeellisia ja sisältäneet useita vasteenotettavia parannusehdotuksia, kuten inarin- ja koltansaamenkielisten ohjelmien lisäämisen radioon ja televisioon tai saamenkielisen ajankohtaisohjelman lisäämisen televisioon. Itse asiassa saamelaiskäräjät huomautti myös opetusministeriön saamenkielen elvyttämisohjelmassa, että yhteispohjoismaiset tv-uutiset sisälsivät liian vähän Suomen saamelaisia koskevia asioita.

Muidenkin toimijoiden vaatimuksia on otettu huomioon. Saamen radio on laatinut oman strategian vuosille 2013 – 2015 toiminnastaan, kuten liikenne- ja viestintävaliokunta halusi vuonna 2011, ja inarin- ja koltansaamenkielen osuutta ohjelmissa on lisätty, kuten opetusministeriö halusi, vaikka toimenpideohjelmaa ei ole vielä edes alettu toteuttaa. Yhteispohjoismaisten saamenkielisten ohjelmien pitkän aikavälin strategiaa sen sijaan ei ole pystytty luomaan sivistysvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti. Yleisradio itse on toivonut voivansa aloittaa tiiviimmän yhteistyön Ruotsin ja Norjan yleisradioyhtiöiden kanssa saamenkielisten ohjelmien tuottamisesta ja lähettämisestä, mutta se ei ole vielä onnistunut, vaan on keskitytty uutisyhteistyöhön.

Olen aiemmin esittänyt, että Yleisradiolta on kohtuullista odottaa vähintään nykytasoista saamenkielistä ohjelmapalvelua tulevaisuudessa. Millainen sitten olisi ideaalitalanne saamelaisten palvelemisessa? Palaan Yleisradion toivomukseen pohjoismaisen yhteistyön tiivistämisestä. Mediankäyttötutkimuksessa saamelaisilta kysyttiin, mikä olisi heille mieluisin kanava yhteispohjoismaisten saamenkielisten ohjelmien vastaanottamiseen – radio, televisio vai Internet. Yleisradioyhtiöt miettivät tuolloin yhteispohjoismaisen saamenkielisen kanavan perustamista. Toteutuessaan kanava olisi tarjonnut mahdollisuudet välittää ja vastaanottaa ohjelmasisältöjä rajoista riippumatta. Televisio sai eniten kannatusta, mutta nyt toteutettuna tutkimuksen tulokset saattaisivat olla toisenlaiset, sillä verkkopalvelut ovat olennainen osa yleisradioyhtiöiden toimintaa.

Ideaalitalanteessa saamenkieliset ohjelmapalvelut ovat samanlaisia kuin muidenkin väestöryhmien saamat palvelut, eli monipuolisia, kattavia ja valtakunnallisesti seurattavia. Tätä on kuitenkin mahdotonta minkään yleisradioyhtiön yksinään lähteä toteuttamaan yleisön pienuuden vuoksi. Sen tähden yhteispohjoismaisen saamenkielisen kanavan perustaminen on ollut harkittavana. Se jakaisi

kustannuksia, mutta myös vastuita ohjelmatarjonnasta. Kokonaan yhteispohjoismaiseen tuotantoon ei voida mennä, koska kaikissa maissa asuu myös kielivähemmistön vähemmistöjä, joille jokaisen maan yleisradioyhtiö tuottaa itse ohjelmaa. Kunkin maan yleisradioyhtiön on myös tuotettava oman maansa saamelaisille tarkoitettua ohjelmaa, sillä alueet eroavat toisistaan.

Käyttäjän kannalta ideaalitilanne minkä tahansa palvelun suhteen on se, että se on ympärivuorokautista, ilmaista ja paikasta riippumatonta. Olisikin helppo todeta, että ideaalikanava saamenkieliseen ohjelmapalveluun on Internet. Kun muistaa Pohjois-Suomen puutteelliset ja katkeilevat tietoliikenneyhteydet ja Internet-yhteyksien hinnat, verkkopalvelut eivät ainakaan vielä voi välittää Yleisradion ohjelmapalveluja kaikille. Radiolla ja televisiolla taas on omat rajoituksensa katvealueineen ja teknisten sovellusten yhteensopimattomuuden vuoksi. Toisin sanoen yhteispohjoismaisen saamenkielisen kanavan perustaminen ei auta, jos kanavaa ei kuule tai näe. Täytyy siis odottaa infrastruktuurin parantamista ennen kuin ideaalia ohjelmatarjontaa lähdetään pohjoismaisesti toteuttamaan.

Saamenkielisen ohjelmatarjonnan ideaalitilannetta, eli monipuolista, kattavaa, ympärivuorokautista ja valtakunnallista ohjelmatarjontaa odottaessani käänän katseeni Yleisradioon ja odotan sen toteuttavan ne pienet parannukset, joita toimijat ovat siltä halunneet. Aloitetaan vaikka yhteispohjoismaisten televisioutisten säännöllisestä, aikaisemmasta lähetysajasta tai ympärivuotisesta kolmikielisestä lastenohjelmasta. Parhain mahdollinen lähetysaika ei millään muullakaan uutislähetyksellä ole illalla vähän ennen yhtätoista eikä muiden uutislähetysten katselua hankaloiteta heittelemällä lähetystä sinne tänne. Yleisradio kertoi uutisissa *Yle Odotusten* olevan julkisen palvelun ydintä. Niin ovat yhteispohjoismaiset saamenkieliset televisioutisetkin. Molempia uutisia tarvitaan ja ne ovat tärkeitä. Sakslinin (2012) edellyttämät toimenpiteet ovat jääneet Yleisradiolta puolitiehen ja yhteispohjoismaisia saamenkielisiä televisioutisia kohdellaan edelleen kuin heittopussia.

Juuri julkaistun tutkimuksen mukaan kaupungissa asuvien saamelaisten äidinkieli katoaa kahdessa sukupolvessa, maahanmuuttajien kolmessa sukupolvessa (Lakkala 2014). Yksi Yleisradion painopistealue on lasten- ja nuortenohjelmisto, mutta ilmeisesti vain silloin, kun se koskee suomen- tai ruotsinkielisiä ohjelmia. Mielestäni on kovin surullista, että saamelaiskäräjät joutui jälleen lausunnossaan (Yleisradio 2013a, 52 - 54) selvittämään kolmen sivun verran kansainvälisiin sopimuksiin ja lakeihin vedoten, miksi saamenkielisen lasten- ja nuorten ohjelman tuottaminen ympärivuotisesti on tärkeää ja miksi nimenomaan Yleisradion kuuluu se tehdä julkisen palvelun

tuottajana. Eikö ympärivuotisen saamenkielisen lastenohjelman tuottamisen pitäisi olla itsestään selvää Yleisradiollekin?

7. LOPPUPUOHDINTA

Olen jo käsitellyt kriittisesti omaa työtäni verkostojen mallinnuksen ja tutkimusprosessin ongelmien yhteydessä sivuilla 25 – 27. Olen yrittänyt tehdä tutkimukseni mahdollisimman läpinäkyväksi ja selvittänyt Johdannossa ja Tutkimusasetelma-luvussa, miksi ja miten olen tehnyt tutkimustani, mutta palaan kuitenkin muutamaan asiaan, jotka liittyvät tutkimuksen uskottavuuteen, toistettavuuteen ja tutkimustulosten siirrettävyyteen.

Kirjallisen aineiston olen pääasiassa lukenut sähköisessä muodossa. Tämän tutkimuksen alkuvaiheisiin ja haastatteluteemoihin keskeisesti vaikuttanut dokumentti, Yle Sápmín suomenkielisillä verkkosivuilla ollut maininta Saamen radioista täyden palvelun tarjoajana, hävisi bittiavaruuteen, sillä en ymmärtänyt ottaa siitä kuvakaappausta. Sen jälkeen aloin tulostaa käyttämäni sähköiset lähteet. Olen myös tietoinen siitä, että kun aineistoa kerätään asiakirjoista ja muista lähteistä, toimijoiden jäljittämässä ja tiedon hankkimisessa on mahdotonta löytää ja ottaa huomioon kaikkia asiakirjoja ja dokumentteja. Minun oli tehtävä niiden välillä valintoja ja rajauksia, jotta olisin pysynyt asiassa. Lähteet ja aineistot ovat kuitenkin jäljitettävissä lähdeluettelon avulla, jolloin kuka tahansa voi tarkistaa ne. Haastateltaville lupaamani anonymiteetin vuoksi en kuitenkaan voi antaa litteroituja haastatteluja luettavaksi, vaan ainoastaan teemoittain kirjoittamani yhteenvedot ja toimijaverkostokartoitukset.

Verkostoanalyysin tutkimustulosten arvioiminen on hankalaa, sillä verkostoanalyysi ei ole samanlaisena toistettavissa, koska sosiaaliset suhteet muuttuvat joskus nopeastikin. (Mattila & Uusikylä 1999, 23.) Siksi tuloksia ei sellaisinaan voi siirtää toisiin ympäristöihin tai vertailla muiden samalla menetelmällä tehtyjen tutkimusten kanssa (Ks. Eskola & Suoranta 1998, 211 – 212). Tekemäni verkostoanalyysin tuloksia on myös hankala vahvistaa, koska Suomessa viestintäpolitiikan päätöksentekijöistä ja Yleisradion ohjelmiin vaikuttavista toimijoista ei ole tehty vastaavanlaista verkostoanalyysia, ei kvalitatiivista eikä kvantitatiivista. Kuten olen maininnut, Suomen ulkopuolelta lähimmät saatavillani olleet tutkimukset viestintäpolitiikan verkostoista ovat Saksasta, jossa on toisenlainen viestintäpoliittinen ympäristö (Ks. Löblich & Pfaff-Rüdiger 2011).

Suomessa on tutkittu kuitenkin muita poliittisia päätöksentekoverkostoja, joihin verkostanalyysini tuloksia Yleisradion ulkopuolisista toimijoista voi verrata. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteellisistä päätöksentekijöistä tehtyjen verkostojen keskeisimmät toimijat ovat samoja institutionaalisia toimijoita kuin viestintäpolitiikassakin, kuten eduskunta ja ministeriöt. (Ks. Mattila 1999, 112 – 113). Verkostanalyysini saavat siis vahvistusta muista samanlaisia ilmiöitä tarkastelleista tutkimuksista.

Johdannossa kerroin aloittaneeni tutkimukseni aiheen pohdinnan oppilaiden ihmetellessä, miksei saamelaisilla ole muita televisio-ohjelmia kuin uutiset. Silloin jouduin kertomaan, että televisiossa on kaksi saamenkielistä ohjelmaa, joista toinen on lastenohjelma, eikä tilanne ole sen jälkeen parantunut kuin yhden, mutta merkittävän ohjelman verran. Lähdin selvittämään saamenkielisten ohjelmien määrää siksi, että mielestäni niitä on vielä liian vähän, samoin muiden kielivähemmistöjen ohjelmia. Työni on siis kannanotto saamenkielisten ohjelmien puolesta. Jo ennen tämän pro gradu -tutkielman tekemistä oletin, ettei syy TV-ohjelmien vähäisyyteen ole Saamen radiossa, ja tämän tutkimuksen verkostoja analysoidessani tajusin, miten suuri merkitys julkisella vallalla – julkisten palvelujen takaajilla – on saamenkielisten palvelujen parantamisessa. Yleisradio voi esimerkiksi monipuolisen julkisen palvelun tarjoajana ja julkisen keskustelun areenana luoda muille instituutioille painetta parantaa saamenkielisten palvelujen saatavuutta.

Olen palannut yhä uudelleen pohtimaan Niemisen ja Nordenstrengin (2012, 332) huomautusta, että viestintäpolitiikan päävastuun kantaa monissa muissa Euroopan unionin maissa kulttuuriministeriö. Tätä työtä tehdessäni olen huomannut, kuinka kulttuuripolitiikka ja viestintäpolitiikka nivoutuvat yhteen, kun puhutaan medioiden merkityksestä vähemmistökielten ja -kulttuurien säilymisessä. Olisiko kielivähemmistöjen mediapalvelujen tai muiden palvelujen kannalta parempi, että viestintäpolitiittisen linjan määrittäisi opetuksen ja kulttuurin etusijalle laittava opetus- ja kulttuuriministeriö? Mediasisältöjen jakeluunhan tarvitaan teknologiaa. Miten EU-maiden viestintäpolitiikassa näkyy se, että kulttuuriministeriö on suurin vastuunkantaja? Miten Suomessa nykyään näkyy se, että viestintäpolitiikasta vastaa liikenne- ja viestintäministeriö? Ovatko kielivähemmistöjen mediapalvelut parempia niissä maissa, joissa päävastuun viestintäpolitiikasta kantaa kulttuuriministeriö? Siinäpä tutkimusaiheita, joiden tulokset saattaisivat auttaa viestintäpolitiikan yhteiskunnallisen merkityksen muistamisessa ja suurten linjojen vetämisessä.

LÄHDELUETTELO

Lähdekirjallisuus

Aikio, Jouni (2002) Näkyy muttei vaikuta – saamelaiset mediassa ja muualla. Teoksessa Dufva, Hannele, Laihiala-Kankainen, Sirkka & Pietikäinen, Sari (toim.) *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä. 256 – 259.

Ala-Fossi, Marko & Hujanen, Taisto (2012) Radio. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.) *Suomen mediamaisema*. Vastapaino, Tampere. 121 – 149.

Allardt, Erik (1989) Yhteiskuntamuoto ja yleisradiotoiminta. Teoksessa Heikkinen, Kalle (toim.) *Elämää kuvavirrassa. Televisio suomalaisissa elämäntavoissa*. Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisusarja 3. Tammi, Helsinki. 185 – 200.

Aslama, Minna, Hellman Heikki, Lehtinen, Pauliina & Sauri, Tuomo (2007) Niukkuuden aikakaudesta kanavapaljouteen. Television ohjelmisto ja monipuolisuus 1960 – 2004. Teoksessa Wiio, Juhani (toim.) *Television viisi vuosikymmentä. Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1145. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 58 – 77.

Dufva, Hannele (2002) Dialogia suomalaisuudesta. Teoksessa Dufva, Hannele, Laihiala-Kankainen, Sirkka & Pietikäinen, Sari (toim.) *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä. 21- 38.

Dufva, Hannele, Laihiala-Kankainen, Sirkka & Pietikäinen, Sari (toim.) (2002) *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä.

Eerola, Heli & Lassila, Satu (1993) *Tiedotusalan työhönsijoittumistutkimus: selvitys tiedotus- ja sanomalehtioppia opiskelleiden sijoittumisesta työmarkkinoille ja heidän tyytyväisyydestään koulutukseen*. Tampereen yliopiston opintotoimisto, tutkimuksia ja selvityksiä 43. Tampereen yliopisto.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.

- Grönholm, Christoffer & Nikula, Karl-Henrik (1989) Television katselu maassa jota ei ole. Teoksessa *Elämää kuvavirrassa. Television suomalaisissa elämäntavoissa*. Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisusarja numero 3. Tammi, Helsinki. 94 – 106.
- Halinen, Petri, Pulkkinen, Risto & Seurujärvi-Kari, Irja (toim.) (2011) *Saamentutkimus tänään*. Tietolipas 234. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Hallin, Daniel C. & Mancini, Paolo (2004) *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Hansen, Lars Ivar (2011) Näkökulmia saamelaisten historiankirjoitukseen. Teoksessa Halinen, Petri, Pulkkinen, Risto & Seurujärvi-Kari, Irja (toim.) *Saamentutkimus tänään*. Tietolipas 234. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 177 – 207.
- Harrie, Eva (toim.) (2012) Public Service Media in the Nordic Countries: Facts and Figures. *Nordic Public Service Media Map 1*: 126. Nordicom, Göteborg.
- Heikkilä, Tuomas & Järvinen, Antero (2011) Saamelaisalueen luonto ja sen muutokset. Teoksessa Halinen, Petri, Pulkkinen, Risto & Seurujärvi-Kari, Irja (toim.) *Saamentutkimus tänään*. Tietolipas 234. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 56 – 76.
- Heikkinen, Anna (2009) *Sidosryhmäsuhteiden verkosto Botnian sellukiistassa*. Pro gradu - tutkielma. Tampereen yliopisto. Johtamistieteiden laitos.
- Heikkinen, Kalle (toim.) (1989) *Elämää kuvavirrassa. Televisio suomalaisissa elämäntavoissa*. Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisusarja numero 3. Tammi, Helsinki.
- Hellman, Heikki (2010) Täysi vai täydentävä palvelu? Teoksessa Leppänen, Airi, Heino, Timo-Erkki & Mäntymäki, Eeva (toim.) *Yleisradio median murroksessa*. Vastapaino, Tampere. 43 – 66.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus, Helsinki.
- Hollstein, Betina & Straus, Florian (toim.) (2006) *Qualitative Netzwerkanalyse. Konzepte, Methoden, Anwendungen*. VS, Wiesbaden.

- Horsti, Karina (2002) Maahanmuuttojournalismi – välivaihe monikulttuuriseen journalismiin. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere University Press, Tampere. 109 – 127.
- Ingves, Marit (2010) EU:lla on enemmän sananvaltaa kuin uskommekaan. Teoksessa Leppänen, Airi, Heino, Timo-Erkki & Mäntymäki, Eeva (toim.) *Yleisradio median murroksessa*. Vastapaino, Tampere. 183 – 192.
- Joona, Tanja (2011) Eräistä ILO:n alkuperäiskansasopimuksen No. 169 maankäyttöä koskevista säännöksistä. Teoksessa Halinen, Petri, Pulkkinen, Risto & Seurujärvi-Kari, Irja (toim.) *Saamentutkimus tänään*. Tietolipas 234. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 418 – 440.
- Jyrkiäinen, Jyrki (2012) Sanomalehdistö. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.) *Suomen mediamaisema*. Vastapaino, Tampere. 67 – 97.
- Koivurova, Timo (2011) Ihmisoikeustutkimus ja saamelaiset. Teoksessa Halinen, Petri, Pulkkinen, Risto & Seurujärvi-Kari, Irja (toim.) *Saamentutkimus tänään*. Tietolipas 234. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. 393 – 417.
- Kotus (Kotimaisten kielten keskus) (2013) *Saamelaiskielten huolto*.
<<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=96>> (viitattu 12.7.2013)
- Latour, Bruno (2005) *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford University Press, Oxford.
- Lehtola, Veli-Pekka (1997a) *Saamelainen ääni. Saamen Radio 1947 – 1997*. Yleisradio, Helsinki.
- Lehtola, Veli-Pekka (1997b) *Saamelaiset – historia, yhteiskunta, taide*. Kustannus-Puntsi, Inari.
- Leppänen, Airi, Heino, Timo-Erkki, & Mäntymäki, Eeva (toim.) (2010) *Yleisradio median murroksessa*. Vastapaino, Tampere.
- Lowe, Gregory Ferrell (2010) Mutkainen taival kohti julkisen palvelun media. Leppänen, Airi, Heino, Timo-Erkki, & Mäntymäki, Eeva (toim.) (2010) *Yleisradio median murroksessa*. Vastapaino, Tampere. 25 – 41.

- Löblich, Maria & Pfaff-Rüdiger, Senta (2011) Network Analysis: A qualitative approach to empirical studies on communication policy. *The International Communication Gazette* 73:7. 630 – 647.
- Magga, Juhani (2000) Poronhoidon tulevaisuuden näkymiä. Teoksessa Seurujärvi-Kari, Irja (toim.) (2000) *Beavvi Mánát. Saamelaisten juuret ja nykyaika*. Tietolipas 164. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 168 – 170.
- Matinheikki-Kokko, Kaija (2002) Kulttuuri-identiteetti oppimisprosessina. Teoksessa Dufva, Hannele, Laihiala-Kankainen, Sirkka & Pietikäinen, Sari (toim.) *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä. 219 – 234.
- Mattila, Mikko & Uusikylä, Petri (toim.) (1999) *Verkostoyhteiskunta. Käytännön johdatus verkostoanalyysiin*. Gaudeamus, Helsinki.
- Mattila, Mikko (1999) Verkostojen muotoutuminen ja merkitys – Sosiaali- ja terveystieteiden päätöksentekoverkoston analyysi. Teoksessa Mattila, Mikko & Uusikylä, Petri (toim.) *Verkostoyhteiskunta. Käytännön johdatus verkostoanalyysiin*. Gaudeamus, Helsinki. 107 – 125.
- McQuail, Denis (2007) Introduction. The Current State of Media Governance in Europe. Teoksessa Terzis, Georgios (toim.) *European Media Governance: National and Regional Dimensions*. Intellect, Bristol. 17 – 26.
- Moring, Tom (2012) Kielivähemmistöjen media. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.) *Suomen mediamaisema*. Vastapaino, Tampere. 275 – 292.
- Mortensen, Frands (2010) Julkisen palvelun EU-sääntely ja uudet mediat. Teoksessa Heino, Timo-Erkki, Leppänen, Airi & Mäntymäki, Eeva (toim.) *Yleisradio median murroksessa*. Vastapaino, Tampere. 171 – 182.
- Mäntymäki, Eeva (2006) *Hyvinvointivaltio eetterissä. Yleisradion rakentuminen populaarien diskurssien kentillä*. Tampere University Press, Tampere.
- Nieminen, Hannu & Nordenstreng, Kaarle (2012) Sääntely ja viestintäpolitiikka. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.) (2012) *Suomen mediamaisema*. Vastapaino, Tampere. 312 – 333.

Nieminen, Hannu & Pantti, Mervi (2012) *Media markkinoilla. Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.

Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.) (2012) *Suomen mediamaisema*. Vastapaino, Tampere.

Pietikäinen, Sari (2000) *Discourses of Differentiation. Ethnic representations in Newspaper texts*. Jyväskylä studies in communication 12. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Pietikäinen, Sari (2002a) Etniset vähemmistöt uutisissa – käsitteitä ja aikaisempien tutkimuksien kertomaa. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere University Press, Tampere. 14 – 30.

Pietikäinen, Sari (2002b) Media, kieli ja etniset identiteetit. Teoksessa Dufva, Hannele, Laihiala-Kankainen, Sirkka & Pietikäinen, Sari (toim.) *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä. 241 – 255.

Prosser, Michael & Sitaram, K.S. (toim.) (1999) *Civic Discourse: Intercultural, International, and Global Media*. Ablex Publishing Corporation, Stamford, Connecticut.

Pulkinen, Risto (2000) Myyttiset saamelaiset. Teoksessa Seurujärvi-Kari, Irja (toim.) (2000) *Beavvi Mánát. Saamelaisten juuret ja nykyaika*. Tietolipas 164. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 41 – 64.

Raittila, Pentti (2002) Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000. Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere University Press, Tampere. 31 – 108.

Raittila, Pentti (toim.) (2005) *Etnisyyttä, rasismia ja dialogia sanomalehdissä ja Internetissä*. Journalismien tutkimusyksikkö, Tiedotusopin laitos C/39/2005. Tampereen yliopisto, Tampere.

Raittila, Pentti, Horsti, Karina & Pietikäinen, Sari (2002) Onko journalismilla varaa parantaa? Teoksessa Raittila, Pentti (toim.) *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere University Press, Tampere. 200 – 212.

Ruotsala, Helena (2000) Voiko kulttuurin ja talouden erottaa? Kulttuurinen ja taloudellinen syrjäytyminen poronhoidossa Kuolan niemimaalla. Teoksessa Seurujärvi-Kari, Irja (toim.) *Beavvi Mánát. Saamelaisten juuret ja nykyaika*. Tietolipas 164. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 263 – 274.

Saarikivi, Janne (2011) Saamelaiskielet – nykypäivää ja historiaa. Teoksessa Halinen, Petri, Pulkkinen, Risto & Seurujärvi-Kari, Irja (toim.) *Saamentutkimus tänään*. Tietolipas 234. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 77 – 119.

Salokangas, Raimo (1996) *Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949 – 1996*. Yleisradio, Helsinki.

Seurujärvi-Kari, Irja (toim.) (2000) *Beavvi Mánát. Saamelaisten juuret ja nykyaika*. Tietolipas 164. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Seurujärvi-Kari, Irja (2011a) Alkuperäiskansatutkimus, alkuperäiskansaliike ja saamelaiset. Teoksessa Halinen, Petri, Pulkkinen, Risto & Seurujärvi-Kari, Irja (toim.) *Saamentutkimus tänään*. Tietolipas 234. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 10 – 55.

Terzis, Georgios (toim.) *European Media Governance: National and Regional Dimensions*. Intellect, Bristol.

Varis, Tapio (1999) Sami Radio in Northern Scandinavia. Teoksessa Prosser, Michael & Sitaram, K.S. (toim.) *Civic Discourse: Intercultural, International, and Global Media*. Ablex Publishing Corporation, Stamford, Connecticut. 439 – 450.

Wasserman, Stanley & Faust, Katherine (2008) *Social Network Analysis: Methods and Applications*. Cambridge University Press, Cambridge.

Wiio, Juhani (toim.) (2007) *Television viisi vuosikymmentä . Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1145. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Wiio, Juhani & Uronen, Ilkka (2012) *Televisio*. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Wiio, Osmo A. (toim.) *Suomen mediamaisema*. Vastapaino, Tampere. 150 – 172.

Österlund-Karinkanta, Marina & Moring, Tom (2007) *Televisio kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden tuottajana*. Teoksessa Wiio, Juhani (toim.) *Television viisi vuosikymmentä*.

Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1145. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 95 – 114.

Aineistot

Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva Eurooppalainen peruskirja 23/1998.

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1998/19980023/19980023_2> (viitattu 12.7.2013)

Amsterdamin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen, Euroopan yhteisöjen perustamissopimusten ja niihin liittyvien tiettyjen asiakirjojen muuttamisesta 1997/C 340/01.

Euroopan yhteisöjen virallinen lehti C340/01.

<https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/amsterdam_fi.pdf> (viitattu 31.8.2013)

Anaya, James (2011) *Erytysraporttoijan raportti alkuperäiskansojen ihmisoikeustilanteesta ja perusvapauksien toteutumisesta. Saamelaisväestön tilanne Saamenmaalla Norjassa, Ruotsissa ja Suomessa.* Yhdistyneiden Kansakuntien Ihmisoikeusneuvoston pöytäkirja SA/HRC/18/XX/Add.Y. Tarkistamaton ennakkoversio.

<http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=228&Itemid=362> (Viitattu 30.3.2013)

CRC (Committee on the Rights of the Child) (2009) *Indigenous children and their rights under the Convention.* General Comment no. 11. United Nations, Geneva.

<<http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.GC.C.11.pdf>> (viitattu 14.6.2013)

Digita Oy (2013) <<http://www.digita.fi>> (viitattu 23.6.2013)

Euroopan unionin perusoikeuskirja 2010/C 83/02. Euroopan Unionin virallinen lehti C83/389.

<<http://www.eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:FI:PDF>> (viitattu 7.7.2013)

Guttorm, Susanna, Kymäläinen, Simo, Lakkala, Aletta & Näkkäläjärvi, Pirita (2013) *Yle Ođđasat julkisen palvelun ydintä.* Yle Uutiset 26.11.2013.

<http://yle.fi/uutiset/yle_oasat_julkisen_palvelun_ydinta/6954274> (viitattu 26.11.2013)

Heikura, Hannes (2007) *Romanit vaativat Manne-tv:n hyllytystä rasistisena ja loukkaavana*.
Helsingin Sanomat 13.6.2007 <http://hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Romanit+vaativat+Manne_tv+hyllytystä+rasistisena+ja+loukkaavana/1135228536551> (viitattu 14.5.2013)

Helsingin Sanomat, 2009 tammikuu – 2014 toukokuu <<http://www.hs.fi>>

Henkilötietolaki 523/1999 <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>> (viitattu 14.5.2013)

Journalistin ohjeet 2014 <<http://www.journalistiliitto.fi/pelisaannot/journalistinohteet>> (viitattu 30.4.2014)

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966)
<<http://www.formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=67713>> (viitattu 31.8.2013)

Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus 2/1998.
<<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1998/19980002>> (viitattu 15.4.2013)

Laki laajakaistarakentamisen tuesta haja-asutusalueilla 1186/2009
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20091186>> (viitattu 23.4.2014)

Laki radiotaajuuksista ja telelaitteista 1015/2001
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011015>> (viitattu 23.4.2014)

Laki televisio- ja radiotoiminnasta 744/1998 <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980744>>
(viitattu 20.5.2013)

Laki saamelaiskäräjistä 974/1995 <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974>> (viitattu 20.5.2013)

Laki saamelaiskäräjistä annetun lain 9§:n muuttamisesta 626/2011
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110626>> (viitattu 14.2.2014)

Laki saamen kielen käyttämisestä viranomaisessa 516/1991 (kumottu Saamen kielilaille 1086/2003)
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1991/19910516>> (viitattu 14.3.2013)

Laki Yleisradio Oy:stä 1380/1993 <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931380>> (viitattu 12.5.2013)

Lakkala, Aletta (2014) *Saamen kieli uhkaa kadota kaupungeissa*. Yle Uutiset 9.4.2014.
<http://www.yle.fi/uutiset/saamen_kieli_uhkaa_kadota_kaupungeissa/7181213>(viitattu 10.4.2014)

Lapin Kansa, 2009 tammikuu – 2012 helmikuu

Leisti, Tapani (2011) *KHO:n uusi tulkinta saamelaisuudesta kuohuttaa*. Yle Uutiset 8.10.2011.
<http://www.yle.fi/uutiset/khon_uusi_tulkinta_saamelaisuudesta_kuohuttaa/5436701> (viitattu 8.6.2012)

Liikenne- ja viestintäministeriö (2008) *Laajakaista kaikille*.
<<http://www.lvm.fi/web/hanke/laajakaista-kaikille>> (viitattu 30.9.2013)

Liikenne- ja viestintävaliokunnan mietintö 1/2012 vp.
<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/livm_1_2012_p.shtml> (viitattu 22.4.2013)

Liikenne- ja viestintävaliokunnan mietintö 11/2013 vp.
<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/livm_11_2013_p.shtml> (viitattu 22.4.2013)

Niskala, Eljas & Näkkäläjärvi, Pirita (2014) *Kiuru: Periaatepäätös saamen kielen elvytysohjelmasta ennen juhannusta*. Yle Uutiset 11.4.2014.
<http://www.yle.fi/uutiset/kiuru_periaatepaatos_saamen_kielen_elvytysohjelmasta_ennen_juhannusta/7186904> (viitattu 12.4.2014)

Näkkäläjärvi, Klemetti (2008) *Saamen kielilain toteutuminen vuosina 2004 – 2006*. Kertomus saamen kielilain toteutumisesta. Saamen kielineuvosto/saamen kielen toimisto. Sámediggi, Inari.
<http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=113&Itemid=10> (viitattu 20.11.2013)

Ojala-Niemelä, Johanna (2014) *HD-teräväpiirtolähetysten näkyminen Lapissa*. Kirjallinen kysymys. KK 62/2014 vp.
<http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_62_2014_p.shtml#IDENT> (viitattu 15.5.2014)

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012) *Toimenpideohjelma saamen kielen elvyttämiseksi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:7. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osasto. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki.

<<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/tr07.pdf?lang=fi>> (viitattu 23.3.2013)

Rautio, Marjatta (2013) *Lapin Kansan saamenuutiselle valtioneuti*. Yle Uutiset 2.5.2013.

<http://yle.fi/uutiset/lapin_kansan_saamenuutisille_valtioneuti/6615975> (viitattu 14.6.2013)

Rikoslaki 39/1889

<[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search\[type\]=pika&search\[pika\]=rikoslaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search[type]=pika&search[pika]=rikoslaki)> (viitattu 23.8.2013)

Ruohomaa, Erja (2011) *Saamelaisten mediankäyttö Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa keväällä 2011*. Yle Strategiaosasto & TNS Gallup, Helsinki.

Saamelaiskäräjät <<http://www.samediggi.fi>>

Saamen kielilaki 1086/2003 <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2003/20031086>> (viitattu 6.10.2013)

Sakslin, Maija (2012) *Saamenkielisille tv-uutisille parempi lähetysaika*. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisut 11.12.2012. Dnro 3709/2/10.

<<http://www.eduskunta.fi/eoaratkaisut/eoae+3709/2010>> (viitattu 13.12.2012)

Seurujärvi-Kari, Irja (2011b) *Saamelaisten kielelliset oikeudet eivät toteudu*. Saamelaiskäräjät, Inari. <http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=518&Itemid=149> (viitattu 28.11.2011)

STT (2011) *Ylen Manne-tv sai puhtaat paperit*. Keskisuomalainen 9.3.2011.

<<http://www.ksml.fi/uutiset/kotimaa/ylen-manne-tv-sai-puhtaat-paperit/835054>> (viitattu 13.6.2013)

Suomen perustuslaki 731/1999 <www.finlex.fi/fi/ajantasa/1999/19990731#L2P10> (viitattu 13.6.2013)

Syrjintälautakunta (2008a) *Syrjintälautakunta asetti Enontekiön kunnalle syrjintäkiellon ja uhkasakon saamelaisten syrjintää koskevassa asiassa*. 17.12.2008.

<<http://www.syrjintalautakunta.fi/fi/uutiset>> (viitattu 22.6.2013)

Syrjintälautakunta (2008b) *Syrjintälautakunta asetti Rovaniemen kaupungille syrjintäkiellon ja uhkasakon saamelaislasten päivähoitoa koskevassa asiassa*. 5.12.2008.

<<http://www.syrjintalautakunta.fi/fi/uutiset>> (viitattu 22.6.2013)

Tarvonen, Hanne-Mari (2013) *Yle tarjoaa lisää saamenkielisiä uutisia*. Yle Uutiset 26.2.2013.

<http://www.yle.fi/uutiset/yle_tarjoaa_lisaa_saamenkielisia_uutisia/6514809>(viitattu 27.2.2013)

Tekijänoikeuslaki 404/1961 <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>> (viitattu 1.5.2014)

Tilastokeskus (2013) Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne. Vuosikatsaus 2012. ISSN=1797-5379. Tilastokeskus, Helsinki.

<http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2012/01/vaerak_2012_01_2013-09-27_tie_001_fi.html> (viitattu 12.7.2013)

Tynkkynen, Jyri (2012) *YK moittii Suomen saamelaispolitiikkaa*. Yle Uutiset 17.9.2012.

<http://www.yle.fi/uutiset/yk_moittii_suomen_saamelaispolitiikkaa/6297699> (viitattu 17.9.2012)

Tynkkynen, Jyri (2013) *Saamenkielisiä juttuja Metsästäjäänkin*. Yle Uutiset 24.1.2013.

<http://www.yle.fi/uutiset/saamenkielisia_juttuja_metsastajaankin/6465547> (viitattu 1.3.2013)

Ulkoasiainministeriö (2006) *Suomen kolmas raportti alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanosta*. Ulkoasiainministeriö, Helsinki.

<http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/report/PeriodicalReports/FinlandPR3_fi.pdf > (viitattu 13.7.2013)

Ulkoasiainministeriö (2010a) *Suomen kolmas raportti kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanosta*. Ulkoasiainministeriö, Helsinki.

<<http://www.formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=67435>> (viitattu 13.7.2013)

Ulkoasiainministeriö (2010b) *Suomen neljäs raportti alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanosta*. Ulkoasiainministeriö, Helsinki.

<http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/report/PeriodicalReports/FinlandPR4_fin.pdf> (viitattu 13.7.2013)

Ulkoasiainministeriö (2011) *Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpano*. Suomen kuudes määrääaikaisraportti.

Ulkoasiainministeriö, Helsinki.

<<http://www.formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=67747&nodeid=31460&contentlan=1&culture=fi-FI>> (viitattu 12.2.2014)

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) (1960) *Convention against Discrimination in Education*. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> (viitattu 16.7.2013)

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) (2013) *Atlas of the World's Languages in Danger*. <<http://www.unesco.org/culture/languages-atlas>> (viitattu 2.7.2013)

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) (2013) *Atlas of the World's Languages in Danger*. <<http://www.unesco.org/culture/languages-atlas>> (viitattu 2.7.2013)

UN (United Nations) (2008) *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*.

<http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf> (viitattu 15.6.2013)

VN (Valtioneuvosto) (2012) Sähköisen median viestintäpoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 4/2012.

<<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=VNS+4/2012&base=ermuut&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>> (viitattu 11.4.2014)

Viestintämarkkinalaki 393/2003 <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030393>> (viitattu 12.4.2014)

Viestintävirasto (2013) *Laajakaista 2015 -hankkeessa Viestintäviraston tekemät tukipäätökset*.

31.3.2011. <<https://www.viestintavirasto.fi/ohjausjavalvonta/laajakaista2015-tuet/tukipaatokset.html>> (viitattu 22.12.2013)

Väestörekisterikeskus (2013) *Yleisimmät saamen kielet mahdollista merkitä nyt äidinkieleksi*. VRK tiedote 20.8.2013 <<http://www.vrk.fi/default.aspx?docid=7667>> (viitattu 10.9.2013)

YK:n ihmisoikeuskomitea (Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitea) (2013) *Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus. Yleissopimuksen 40 artiklan nojalla annettujen sopimusvaltioiden raporttien tarkastelu*. CCPR/C/FIN/CO/6. Epävirallinen suomennos.

Ulkoasiainministeriö, Helsinki.

<http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=228&Itemid=362> (viitattu 14.2.2014)

Yle (2010) *Unna Junná palkittiin Venäjällä*. Yle Tiedotteet 4.11.2010.

<<http://yle.fi/yleisradio/ajankohtaista/unna-junna-palkittiin-venajalla>> (viitattu 12.1.2014)

Yle (2012a) *Saamelaiselokuvien tekoon tukea*. Yle Uutiset 6.6.2012

<http://www.yle.fi/uutiset/saamelaiselokuvien_tekoon_tukea/6167240> (viitattu 7.6.2012)

Yle (2012b) *Saamelaismääritelmän laajentamisesta kova kiista*. Yle Uutiset 26.3.2012.

<http://www.yle.fi/uutiset/saamelaismaaritelman_laajentamisesta_kova_kiista/5097496> (viitattu 16.4.2012)

Yle (2006a) *YLEn kanavatarjonta ja profiilit*. Yle Tiedotteet 6.6.2006, liite.

<<http://www.yle.fi/yleisradio/ajankohtaista/liite-tiedotteeseen-662006-ylen-kanavatarjonta-ja-profiilit>>

Yle (2006b) *YLEn televisio-ohjelmistoon saamenkielisiä lasten- ja nuorten ohjelmia*. Yle Tiedotteet

3.5.2006. <<http://www.avoinyle.fi/www/kuvat/Tiedotteet2006.pdf>> (viitattu 13.7.2013)

Yleisradio <<http://www.yle.fi>>

Yleisradio (2011a) *Yleisradion hallintoneuvoston kertomus eduskunnalle yhtiön toiminnasta vuosilta 2009 ja 2010*. (K 16/2011 vp).

<<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=K+16/2011&base=erk&palvelin=www.eduskunta.fi&f=>>(Viitattu 12.4.2012)

Yleisradio (2013a) *Yleisradion hallintoneuvoston kertomus eduskunnalle yhtiön toiminnasta vuosilta 2011 ja 2012*. (K 9/2013 vp).

<<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=K+9/2013&base=erk&palvelin=www.eduskunta.fi&f=>> (viitattu 11.5.2013)

Yleisradio (2011b) *Yle tilinpäätös 2011*.

<http://yle.fi/yleisradio/sites/default/files/attachments/yle_tilinpaaotos_2011.pdf> (viitattu 22.9.2013)

Yleisradio (2013b) *Yle tilinpäätös 2013*.

<http://www.yle.fi/yleisradio/sites/yleisradio/files/attachments/yle_tilinpaaatos_2013_0.pdf>

Yle Sápmi <<http://www.yle.fi/uutiset/sapmi>>

Ympäristöministeriö (2011) *Biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen alkuperäiskansojen perinnetietoa käsittelevän artikla 8j:n kansallisen asiantuntijatyöryhmän loppuraportti*. Ympäristöministeriö, Helsinki.

<http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=386&Itemid=325>

(viitattu 6.10.2013)

LIITE

Yle Sapmi ohjelmatarjonta maaliskuu 2013

	maanantai	tiistai	keskiviikko	torstai	perjantai
07.15 – 07.30	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi
07.30 – 07.34	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat
07.34 – 08.00	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi
08.00 – 08.30	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi
08.30 – 08.34	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat
08.34 – 09.00	Buorre idit Sápmi	Buorre idit Sápmi	Sámedikkis dál	Buorre idit Sápmi	Girjegáldu
09.00 – 09.30	Rohkos 1	Girjegáldu	Binna Báanna 2	Nuõ’rttsäämas 2	Anárâš saavah 2
09.30 – 09.34	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat
09.34 – 10.00	Dáiddaduottar 2	Buorre idit Sápmi	Sámis 30 jagi dassái	Nuõ’rttsäämas 2	Anárâš saavah 2
10.00 – 10.30	Dáiddaduottar 2	Radio Suomi	Radio Suomi	Radio Suomi	Radio Suomi
	Radio Suomi	Radio Suomi	Radio Suomi	Radio Suomi	Radio Suomi
15.00 – 15.04	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat
15.04 – 15.30	Bures ain	Bures ain	Bures ain	Anárâš saavah 1	Sohkaršohkka
15.30 – 16.00	Gávpotsáogat	Haloo Sápmi	Bures ain	Anárâš saavah 1	Sohkaršohkka
16.00 – 16.04	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat	YLE oddasat
16.04 – 16.30	Bures ain	Bures ain	Nuõ’rttsäämas 1	Dáiddaduottar 1	Sohkaršohkka
16.30 – 17.00	Binna Báanna 1	Anárâš vuorkká	Nuõ’rttsäämas 1	Dáiddaduottar 1	Sohkaršohkka
17.00 – 17.15	NRK Sámi oddasat	NRK Sámi oddasat	NRK Sámi oddasat	NRK Sámi oddasat	NRK Sámi oddasat
17.15 – 18.30	NRK	NRK	NRK	NRK	
18.30 – 19.00				Rohkos 2	

Lähde: Yle Sámi Radio ohjelmatiedot vk 10/2013